

אהלי שביעית

שביעית פ"ז מ"ג

הג הסוכות • גליון 3

דבר שביעית

רבינו מרן הגר"ד לנדו שליט"א

שי"ה שביעית

רשכבה"ג רבינו מרן שה"ת שליט"א

החלפת פירות שביעית

א. מאכל אדם שנתקלקל למאכל בהמה פליגי הר"ש והגר"א אי שרי למלוגמא לאדם, לדעת הר"ש אסור, ולהגר"א שרי. ב. מאכל אדם שקנו בו מאכל אדם ונתקלקל למאכל בהמה לכו"ע אסור למלוגמא. ג. יין שקנו בו שמן אסור להדליק ולסוך בו [עניני גזירה דרבנן לא הובאו כאן]. ד. מבהמה לבהמה אחרת אסור, אך מבהמה לאדם שרי, [אף דאסור לאדם לאכול מאכל בהמה דקד"ש]. ה. מאכל בהמה שקנה בו מאכל אדם לכאול שרי להאכילו לבהמה, וכן למלוגמא לאדם^א, ואף להגר"א הנ"ל י"ל דשרי, דלעולם לא מחמירין טפי מעיקרא [הגורם לקדושתו] ודו"ק. – מאכל בהמה שנשתנה למעילותא למאכל אדם יש <<<

א. דקדושת מאכל בהמה עליו דנעשה מלוגמא לאדם, ולהלן ד"ה מלכד ביאר רבינו הא דשרי להאכילו לבהמה. ב. לענין להאכילו לבהמה, המבואר ברמב"ם פ"ה ה"ב שאין מוכרין אוכלי בהמה להחליפו במאכל אדם, דקדושת מאכל בהמה עליו, אבל מאכל בהמה גופיה שנשתנה למעילותא, אפי' דנשתנה קדושתו ודיניו. ג. חזו"א סי' י"ג ס"ק כ"ד ד"ה שם דפי' כן לדברי הירושלמי, ע"פ המבואר ברמב"ם פ"ה ה"ב שאין מוכרין אוכלי בהמה ליקח אוכלי בהמה אחרת. ועי' להלן ד"ה אם תמצא לומר. ד. חשיב טפי ממאכל בהמה, וקדושת מאכל בהמה מותר להשתמש בוה למאכל אדם. ה. דשאר תשמישי אדם שוים למאכל בהמה, והוי כמאכל ב' מיני בהמות דאסור. אבל אם היה עומד לכך מותר, דסיבת אדם עדיפא מסיבת בהמה. ו. כלומר, מאכל בהמה שעמד לסיבת בהמה, אף אי נימא דכשם דאין צובעין בהמה בקדו"ש, אם החליפו בירו"ר פ"ה ה"ג אין סכין בהמה בקדו"ש, אם החליפו בדבר הראוי לסיבת אדם, מותר לסוך בו אדם, כיון דהאי מאכל בהמה ייעודו לסיבה, אלא דסיבת בהמה אסורה, אבל סיבת אדם מותרת, ול"ד לסיבה בשמן שהוחלף בין דאסור, דין אינו עומד לסיבה, ואם סך בשמן שהוא דמי היין הוי כמשתמש בין לדבר שאינו עומד לכך, אבל מזה הוי עומד לסיבה, וסיבת אדם עדיפא מסיבת בהמה. ז. דמין שדרך לאוכלו חי והחליפו בדבר שדרך לאוכלו מבושל שפיר דמי, ואי"ז חשיב ב' תשמישים תלוקים. ח. דלא דמי ליון ושמן דנעשה

ספיקא דיומא לענין שביעית

עש"ק פ' נצבים וילך תשכ"ו
אל הדרכ"ג הגאון מוהר"ר חיים שליט"א
רב שלו' וכט"ס
אציע נא בזה כמה הערות שנתעוררתי לאחרונה ומאד אודה להדרתו אם יוכני בתשובתו.¹
א] אע"ג דבקיאינן בעבורא דירחא והו"ל קדושה אחת מ"מ מנהג אבותינו בידינו שהי' להם בר"ה דין ספק אית לן נמי ולא רק לדיני יו"ט כי אם לשאר דינים ה"נ, [וכעין שהק' בבעה"מ לענין ספירת העומר]², וא"כ כשהי' ספיקא דיומא ירקות הנלקטים ביום א' דר"ה היו נוהגים בהם קדושה שמא נתעבר אלול, [וכן לא היו מרשים לעכו"ם לעבוד בשדה ישראל ביום א' וכיו"ב]³, וא"כ אגן נמי ניעביד הכי⁴, או דלמא כיון דלאח"כ התברר אם נתעבר או לא ה"נ לדידן, וא"כ לענין ירקות שנלקטו ביום א' אף שבשעתו הי' ספק אח"כ כעבור זמן כשנתברר שלא נתעבר לא נהגו בו קדושת שביעית, וא"כ לדידן חשיב כנתברר מיד, וצ"ע דלינא.
מאד אודה להדרתו אם יחנני ביקרת תשובתו
יכתב ויחתם בסשצ"ג לאלתר ולח"ט

• ת. בעזה"י ה' תשרי תשכ"ז מוצאי שביעית
בגמח"ט יחתם כבוד ידי"ג הרב הגאון המצוין מוהר"ר דב שליט"א
אחדשה"ט יקרתו הגיעני לפני ר"ה ולא הי' באפשר לענות עד עתה.

א] הרי אנו מתפללים תפלת יו"ט⁵ והם היו מתפללים תפלת חול ביום א', ועי' ר"ה ל'.

דושה"ת חיים קניבסקי
<<<

נערך ע"י הגאון ר' יואל מקלב שליט"א

1 יש לציין כי לא העתקנו מן המכתבים כי אם הערה אחת. 2 עי' ביצה דף ד' ב' דאמרינן דהשתא ידיעין בקביעא דירחא מאי טעמא עבדינן תרי יומי, משום דשלחו מתם הוהרו במנהג אבותיכם בידיכם זימנין דגורו המלכות גזירה ואתו לאקלקולי ע"כ, ומבואר דאנו נוהגין מנהגן שהיו נוהגין משום ספק, וכיון שלפי מנהגם היה יום ראשון דר"ה ספק שמא לי' אלול הוא, שהיו מסופקים בו שמא נתעבר אלול, נמצא דבר"ה דשנת תשכ"ז שהיתה במוצאי שביעית היה לנו ספק שמא הירקות הנלקטים בו יש להם קדושת שביעית, שהרי מה שאנו נוהגים כמנהגם דייש בו דין ספק אינו רק לדיני יו"ט כי אם גם לשאר דינים, וכגון נידון הנ"ל לענין שביעית, וראיה לזה הביא הגר"ד שליט"א ממה שהק' בבעה"מ שלח"מ פסחים לענין ספירת העומר, דמה טעם אין אנו סופרין שתי ספירות מספק, כמו שאנו עושין שני ימים טובים מספק ע"ש. 3 היינו דלדעת הסוברים דמצווה על שביתת שדהו, איכא איסור תורה אף כשעובד

שימוש בברז או במזגן במקום שיש צמחים

ש. ראיתי בדרך אמונה פ"א משמיטה ויובל צהה"ל אות י"ח שכ' שהיה ברז בבית מרן החזו"א וצ"ל שהיו המים יוצאים לחוץ במקום צמחים שצמחו מעצמן, וצוה בשביעית לפנותו למקום שאין צומח, ועי' או"ח סי' של"ו ס"ג' עכ"ד, ולכאול צ"ע שהרי נסתפק החזו"א שביעית סי' י"ט סק"ד לענין מלקט עצים כשמלקט הגס דמבואר דשרי כשעושה כן לפי שצריך לעצים, וכן המידל בויזים ומוזב בגפנים דשרי נמי בשצריך לעצים, אם ההיתר דוקא בדלא אכפת ליה עכשיו בתיוקן הקרקע, או דגם כשיש לו נחותא בתיוקן הקרקע מותר, כיון שהעיקר אצלו העצים והתיוקן טפל? והו"ד בדרך אמונה שם פ"א ס"ק קמ"ד, וכ' דממש"כ החזו"א [שם סקט"ו] נראה דדעתו להתיר, ולזה לכאול צ"ע מ"ט הכא חשש החזו"א מלהשתמש בברז והלא לא היתה כוונתו להשקות ואף אם נוחא ליה הא כתב <<<

1. יעו"ש דהאוכלים בגינות אסורים ליטול ידיהם על העשבים שמשקים אותם א"ע"ם שאינם מכוונים פסיק רישיה הוא, אבל מותר להטיל בהם מי רגלים או שאר משקים שאינם מצמיחים ע"כ.
2. יעו"ש שכתב דמאחר ואף בלאו תיוקן זה היה מלקט בשביל העצים הוי כהנאה הבאה לו בעל כרחו, ואע"ג דלענין שבת חייב בשביעית מותר, והא דאמר בירושלמי ובגמ' דידן שנהרין כ"ו א' הלב יודע אם לעקל כו', היינו לאפוקי אם בלבו הוימור עיקר ולעקל טפל עכ"ד.
3. כפי הנראה כוונת רבינו שליט"א דאף אמנם שנראה מדברי החזו"א סי' י"ט סקט"ו דדעתו להתיר אף היכא שיש לו נחותא בתיוקן הקרקע, כיון שאינו מתכוין לזה והעיקר אצלו העצים והתיוקן טפל, מ"מ למעשה החמיר שהרי בסק"ד שם נסתפק בזה, אמנם יעו"ש בתורתך השמיטה אות מ"ח שכ' וז"ל מותר לשטוף רצפה במרפסת א"ע"ם שהמים זורמים דרך המרוב לגינה אם אינו מתכוין לכך, אבל י"א שאם המים ללא חומרי ניקוי יש להקפיד שלא זורמו המים לגינה, ובהג"ה שם ציין על הדעה הראשונה בה"ל מותר כיון שאינו מתכוין ואין זה בצורה של השקאה מותר כמש"כ החזו"א בסי' י"ח סק"ו וסי' י"ט סק"ד שמה"ל מותר אינו מתכוין בשביעית, וכן הורה הגר"נ קרליץ (שליט"א) וצ"ל, אבל י"א דעת הגר"י"ש אלישיב (שליט"א) וצ"ל שכאשר נוחא ליה אסור אפי' אינו מתכוין, אמנם אם ישים חומרי ניקוי במים בכמות המיוקת לצמחים ראה שו"ע או"ח סי' של"ו ס"ג עכ"ל, [ומה שציין לאו"ח סי' של"ו ס"ג, הובא לעיל הערה 1].
4. שואל אחר שאל לרבינו שליט"א ממש"כ בארחתו רבינו שהיה גדל שם פרחי בר, וכיון שכן בודאי לא הוי אכפת ליה בזה, וככה"ג כ'

שי"ח שביעית

רשכבה"ג רבינו מרן שה"ת שליט"א

רבינו שליט"א דנראה דדעתו להתייר.

ת. בכל זאת למעשה החמיר³ (ואולי חשש למראית עינים).⁴

ש. בהנ"ל במש"כ רבינו שליט"א שהחזיר צוה לפנות את הצינור שיצא מכיתו למקום שאין בו צמחים, וכן במש"כ עוד שם בשם חמיו זצ"ל דאין להפעיל מזגן אם ע"י זה יטפטפו מימיו במקום שיש בו צמחים באופן שאסור להשקותם, לכאז"צ ע"י שהרי החזיר"א בשביעית סי' י"ח סק"ו הוכיח ממה שאדם רשאי לעשות אשפותות אף שע"י זה מודבל אותו מקום, דנראה מזה דבשינוי לכו"ע אינו אסור מן התורה, וע"ע שם סי' י"ט סקט"ו שכתב דבמקום שיש שינוי בעיקר העבודה בין כשעושה לצורך העצים לעושה לצורך האילן או אין חילוק בין עושה בשלו בין עושה בשל אחרים, כגון קוצץ בתולת השקמה דבגומם עם הארץ מותר אף בשלו, ובמגביה מן הארץ אסור אף בשל אחרים וכו' ובמקום שאין שינוי בעבודה כמו מסלק ומלקט עצים ומשרש הותים או בשלו אסור ובשל אחרים מותר עכ"ד, ומבואר דבמקום שיש שינוי שרי וכוין שכן קשה מ"ט אסר להשקות באופן הנ"ל שנעשית ההשקיה בשינוי לא בצורת ההשקאה הרגילה.⁵

ת. אינו שינוי שדרכן בכך.⁶

ש. עוד בהנ"ל מאי שנא ממש"כ הרמב"ם בפ"ב משמיטה ויובל הל' ח' דשרי ליטול אבנים מן הגדר כשהרואה יודע שלצורך האבנים הוא נוטל ואין מתכוין לתקן שדהו, ומבואר בחזו"א שביעית סי' י"ט סק"ד דאף דניחא ליה לנקות את המקום ולוורעה א"ח"כ אפ"ה כיון שעיקרו לצורך האבנים מותר, והובא בדרך אמונה שם ס"ק מ"ו וס"ק נ"ג.

ת. מה שהתירו חז"ל התירו וא"א ללמוד מזה.

שם סק"ד בזה"ל ומ"מ אם לא אכפת ליה עכשיו בתקון השדה ודאי שרי, וכדתנן במידל ובמונב ר"ע אומר קוצץ כדרכו כו', והשיבו רבינו בזה"ל מפני מראית העין עכ"ד, והיינו דמה שהחמיר בזה החזיר"א אף ככה"ל דלא אכפת ליה הוא מפני מראית העין וכמו שצדד ג"כ בתשובתו כאן, וע"י בארחות רבינו ח"ב שביעית אות צ"ו וז"ל בחדר מרן החזיר"א וצוק"ל בקערה מתחת לכרי יצא הצינור לחצר, וכשמרן נטל ידיו המים נשפכו לחצר על פדתי בר שצמחו מעצמם, וצוה מרן בשמיטה לשנות את מקום יציאת המים למקום שאין צמחים (בשבתות מרן לא היה משתמש בקערה זו רק היה נוטל את ידיו לתוך כלי) עכ"ד.

5. לעיל הערה 3 שהבאנו מתודעת השמיטה שכ' דיש שהתיר בצירוף האי טעמא דאין זה בצורה של השקאה ולפי שאינו מתכוין לכך, ומה"ת מותר אינו מתכוין בשביעית ע"ש, וע"י חוט שני פ"א הל' י' [עמ' קכ"ו] דמית להרמב"ם פ"א הל' י"א שכו' וז"ל היתה בהמתו עומדת בתוך שדהו מלקט ומביא לפניה שבהמתו מוכחת עליו, וכן אם היתה שם כירתו מלקט הכל ומדליק שכירתו מוכחת עליו עכ"ל, ומבואר דכשמוכח ממעשיו שאינו מתכוין לאיסור כגון ע"י בהמתו וכירתו מותר, ולזה כתב ד"ל דמותר להשתמש במזגן כיון שהמזגן מוכיח עליו שאין כוונתו להשקות את הגינה, וכמו כן כששופך את הצפת ביתו ומזיח יוצאים דרך מרוב הקבוע בקיר להוצאת מי השטיפה מותר ע"ש מש"כ עוד בזה.

6. ע"י בצה"ל פ"א מהל' שמיטה ויובל סק"א שכ' רבינו שליט"א בזה"ל וראיתי תשו"מ מו"ח שליט"א דבשביעית חיוב אף אם עשה בשינוי ע"פ דת"י דגישין מ"ד ומו"ק י"ג דלגבי שביעית לא בעינן מלאכת מחשבת, ומה שכתב תוס' במו"ק דף ד' דע"י שינוי לאו מלאכה הוא, זה דוקא כשהשינוי הוא בחרישה עצמה, אבל כשהשינוי הוא באופן הפעולה שהוא עושה כלאחר יד אבל התוצאה הוא כאילו ה"י עושה כדרכה, בזה יש חילוק בין שבת לשביעית עכ"ל, והראיה שם בזה עכ"ד.

7. ע"י בס' תודעת השמיטה אות מ"ח בהג"ה שכ' דדעת הגר"ש אלישיב (שליט"א) זצ"ל שכאשר ניחא ליה אסור אפי' אינו מתכוין, אמנם אם ישם חומרי ניקוי במים בכמות המזיקה לצמחים מותר ראה שו"ע או"ח סי' ש"ג עכ"ל, ולכאז"ל מוקדוק הלשון משמע דאסר באיני מתכוין כי אם היכא דניחא ליה, וכ"כ בס' טוב הארץ פ"א דין ע"י ע"פ רבינו שליט"א בשם חמיו שאם אין לו ניתוח ואינו מתכוין בטפטוף המים מהמזגן מותר כיון שאינו עושה מעשה בידים, וכ"כ בס' שבות יצחק פ"ד סי' (א) וז"ל מי שטיפת צרפה לגרוף אותם לגינה אם אין ראות שחומר הניקוי מוזיקה לגינה ולא מועילים, יגרף את המים עד קרוב לשפת הרצפה כדי שילכו מאליהם, וכמו"כ בקומות העליונות יגרף עד קרוב לנקב שממנו נשפכים לגינה, דבכה"ג הוי גרמא, ובאופן שלא ראה ניחא ליה לתועלת הצמחים, וכיון דהוי פס"ד דלא ניחא ליה וצריך גרמא שרי, כן שמעתי מהגר"ש אלישיב זצ"ל עכ"ד, עוד כ' שם אות ד' וז"ל הפעלת מזגן שמימיו מנטפים לקרקע שמעתי מהגר"ש אלישיב זצ"ל דאם המים מנטפים לקוצים וכדו' דלא ניחא ליה הרי זה גרמא בפס"ד דלא ניחא"ל ושרי, ואם צומח שם דבר טוב ואין בידו לשנות מיקום וזרימת המים וכו' צידד הגריש"א זצ"ל דבגרמא של מזגן שהיא גרמא רחוקה יותר, כי המים אינם בעולם, מהני שחילול בדעתו שלא יהנה מזה עכ"ד, ברם יעו"ש שהעיר על הנ"ל

ש. בהנ"ל במש"כ רבינו שליט"א שם בזה"ל וכו' בס' תודעת השמיטה בשם מו"ח שליט"א השוטף הרצפה במרפסת והמים זורמים דרך

המרוב לגינה אם המים ללא חומרי ניקוי יש להקפיד שלא יורמו המים לגינה אף שאין מתכוין לכך, גם אין להפעיל מזגן אם ע"י זה יטפטפו מימיו במקום שיש בו צמחים באופן שאסור להשקותם עכ"ל, האם האיסור בזה דוקא בדניחא ליה דאף שאינו מתכוין להשקות מ"מ הוי פס"ד דניחא ליה, או דיש לאסור אף היכא דלא ניחא ליה.

ת. נכון ליהדר עד כמה שאפשר.⁷

ש. בהנ"ל האם יועיל להניח אבן בקרקע, כדי שהמים יפלו בתחילה על האבן, ורק א"ח"כ ילכו משם לצמחים ולזרעים.

ת. יזהר.⁸

ש. עוד בהנ"ל במה שכתב רבינו שליט"א בשם חמיו זצ"ל דדוקא במים שאין בהם חומרי ניקוי יש להקפיד שלא יורמו למקום שיש שם צמחים, האם ששונות בהם חומר ניקוי היתר מפני שזה מוזיק לצמחים ואין בהם תועלת, או שע"י זה ניכר שאינו עושה לתועלת הצמחים.

ת. שנייה.⁹

ש. עוד בהנ"ל באופן שהניח קצת חומר במים באופן שזה לא מוזיק לצמחים אבל נראה שמעורב בהם חומרי ניקוי האם זה מועיל.

ת. לכאז"ל מותר.¹⁰

דממה שכ' בארחות רבינו דהחזיר צוה לשנות מקום יציאת המים למקום שאין צמחיה, נראה דלכתחילה לא סמך להקל בגרמא כיוון הנעשית בפס"ד דלא ניחא ליה ע"ש, וע"י לעיל תשו"א' ובהערה שם שצידד רבינו שליט"א דמה שהחזיר"א החמיר בזה הוא משום מראית העין, וכ"ה דעת רבינו שליט"א בתשובתו כאן דבכל ענין נכון ליהדר, וכן השיב עוד לשואל אחר ששאלו אם צריך להזיז הצינור אף כשנשפך למקום שגדלים בו קוצים ודורדרים שרועה לעוקרם ואין לו שום תועלת בהם, והשיב בזה"ל תורה, וכ"כ בשמו בס' שיח השמיטה פט"ז ס"ד ע"ש.

8. יש לדון מכמה טעמי או משום דאף בגומא דחשיב כשני אפשר דאכתי חשיב מעשיו ע"י חזו"א ב"ק סי' י"ד, ואף אם חשיב גרמא אפשר דאכתי בשביעית אסור כיון דמצווה על שבתת שדהו, ומהאי טעמא יש מי שאומר שאף שנעבדת ע"י גוי עובר איסור דאורייתא ע"י בזה בדרך אמונה פ"א סק"א, אכן יש לדון בזה עפ"י מש"כ החזיר"א בשביעית סי' י"א סק"ה דע"כ אין שבתת הארץ כשבתת בהמתו אלא שתהא שובתת ממלאכת אדם בה, וכיון שכן אפשר דדוקא כמלאכה גמורה ולא בגרמא, ומאידך גיסא העיר עפ"י מה דאיתא בשבת דף ק"ב ב' דהא דגרמא בשבת מותר ילפינן לה מדכתיב לא תעשה כל מלאכה עשייה הוא דאסור הא גרמא שרי, ולזה לא בריירא כיון דלא בעינן אלא שתהא שובתת ממלאכה אדם וכו', אלא לענין השקיה שאין איסורה אלא מדרבנן, יתכן דלא אמרו חכמים דחשובה כמלאכה לענין שיהיה הבעלים מצווה שלא תיעבד בה שדהו, רק שאסור על האדם שלא לעשות מלאכה זו, וכיון שכן שפיר שייך לדון דבכה שני לא מיתסר וצ"ע.

9. דכיון שנותן בהם חומרי ניקוי שוב אין בהם תועלת לתקון הקרקע וכמו"כ ליכא מראית העין, ומשאי"כ כשאין בהם חומרי ניקוי דאז יש לדון לאסור בתרתי א' משום דניחא ליה בתקון הקרקע, ב' אפי' היכא דלא ניחא ליה יש לאסור משום מראית העין, וע"י מה שנתבאר בזה לעיל תשו"א'.

10. כפי הנראה כונת רבינו שליט"א דכיון דליכא משום מראית העין יש להתייר כיון דאינו מתכוין, ואף דהוי פס"ד אפשר דכשנותן בו חומר ניקוי לאו פס"ד הוא, או י"ל דאף דהוי פס"ד מ"מ מ"מ מדנותו בו חומר ניקוי ע"כ לא אכפת ליה, ובדלא אכפת ליה ואינו מתכוין ודאי שרי כמש"כ החזיר"א בשביעית סי' י"ט סק"ד הו"ד לעיל תשובה א', אמנם יעויין בתודעת השמיטה אות מ"ח בהג"ה שכ' בשם הגר"ש אלישיב זצ"ל דאם ישם חומרי ניקוי בכמות המזיקה לצמחים מותר ראה שו"ע או"ח סי' ש"ג עכ"ל, ס"ג עכ"ל, מבואר דלא התיר כי אם כשעירבו חומרי ניקוי בכמות המזיקה לצמחים, [וע"י בשבות יצחק המובא לעיל הערה 7] אכן רבינו שליט"א בצה"ל פ"א סק"ח לא העתיק זה, רק כ' דאם המים ללא חומרי ניקוי יש להקפיד שלא יורמו המים לגינה אף שאין מתכוין לכך ע"ש ודו"ק.

«««

כ"ז תשרי תשכ"ז

אל הדרג"כ הגאון מוהר"ר חיים שליט"א רב שלו' וכט"ס

מאד אודה להדרג"ג על יקרת תשובתו וכפי שהורשיתי אעיר מה שנתעוררתי.

א[בלשונות הפוסקים לענין זמן בליל ב' דר"ה,⁶ נראה דיש ברה"גם ענין ספקא בזה"ז וצ"ע היטב בסוגיא פ"ק דביצה,⁷ [ואי לא שאני לענין זה א"י מחו"ל],⁸ ולדברי הדרג"ג דליכא ספקא כלל, יל"ע דבר שנעשה מוקצה ביום א' דר"ה וחזר ונעשה ראוי ביום ב' אי אסור או לא, דאי חדא קדושה היא בדוקא,⁹ א"כ שרי למאי דפסקין דאין מוקצה לחצי שבת, ואם נימא דיש כאן גם גדר ספקא דיומא, א"כ אסור כדן יו"ט של גלויות דמיגו דאיתקצאי ביה"ש דיו"ט שני אסור כל היום. [ולכאז"ל ראוי לדון כיון דלענין סוכות חשבינן דילמא יום א' דר"ה חול הוא א"כ ה"נ ברה"ג עצמיו,¹⁰ (ומיהו הוא רק לענין חול), וצ"ע כנ"ל דילמא שאני א"י, וצ"ע היטב במלחמות ביצה שם). ומצינו

בה גמיו [משום יו"ט אינו אלא מדרבנן].⁴ יש לפרש דהכוונה בזה דיש לנו לחוש על הנלקטים ביום א' דר"ה דשממית שיש בהם קדושת שביעית, כיון דמנהג אבותינו בידינו שחששו בבי' הימים משום ספק, וכיום א' חששו שמא ל' אלול הוא ואכתי שביעית הוא, והספק בזה דלמא אף אמנם שהיה ספק זה מתברר אצלם לאחר זמן, מ"מ אנו שמנהג אבותינו בידינו ע"כ אנו נוהגין דין ספק על יום זה, ואין אנו מתחשבים במה שהיה מתברר אצלם לאחר זמן, שהרי אצלנו הוא מבורר ועומד, או דלמא אין מנהג אבותינו בידינו אלא במה שנוגע בל' ביום ולא היה מתברר אצלם, אבל לענין קדושת שביעית שהיה מתברר אצלם אין אנו נוהגים דין ספק כיון דלדידן חשיב כמתברר מיד.⁵ הכוונה דלדידן ע"כ אין אנו חושבים ליום הראשון כספק, שהרי אנו מתפללים תפלת יו"ט, והם אף שהיו נוהגים בו איסור מלאכה, מ"מ היו מתפללים תפלה של חול, ומבואר ברה"ל דף ל' ב' דתמיד של ראש השנה שחזית קרב כהלכתו, והיו אומרים ב' שיר של חול ע"ש.⁶ יעויין בטור או"ח סי' ת"ד וז"ל ולענין זמן בליל יו"ט שני על הקידוש ובוים השני על השופר, כתב רש"י בתשובה רבתי ואמרים שאין אומרים זמן אלא בראשון, דקדושה אחת הן וכזה יומא אריכא דמי, אבל אני אומר שצריך לומר זמן, וכן נוהגין במקומות ובכל המקומות שעברתי, ואין חילוק בין יו"ט שני של ראש השנה לשאר ימים טובים של גלויות אלא לענין ביצה המחובר לאסור של זה בזה, וטעמא נשום דאף בזמן ב"ד פעמים היו עושין שני ימים אע"פ שלא היה שם ספק וכו', אבל לענין זמן ממה נפשך אין ספק הוא אומר זמן, ואי אמנהגא דב"ד סמכין שהיו נוהגין היום קודש ולמחר קודש אומרים זמן, דהא מיום שני היו מוניין תקון המועדות והוא עיקר ראש השנה וצריך לומר בו זמן, וכן הלכו וכ"כ רשב"ם בשם זקנו רש"י וכו' דמסתבר טעמיה, וכן דעת בעל העיטור עכ"ל.⁷ יעו"ש דף ד' ב' - ו' א'.⁸ דאף אם יש ענין ספק בזה"ל בחו"ל, מ"מ בארץ ישראל אין בו ספק, וכזאת השיב רבינו שליט"א.

9 ע"י שו"ע סי' תפ"ז ס"א דשני ימים טובים של גלויות יש לו לערב שני עירובין לשתי רוחות וכו', במה דברים אמורים ב' שני ימים טובים של גלויות, אבל בשני ימים טובים של ראש השנה הרי הן כיום אחד, ואינו מערב לשני ימים אלא לרוח אחת ע"כ, ונ"ע בשו"ע סי' תק"ג ס"א דאסור לאפות או לבשל או לחשוט ביו"ט לצורך מחור אפילו הוא שבת או יום טוב, ואולי בשני ימים של ראש השנה ע"כ, וכמ"א שם כ' וז"ל ולהחמיר אמרין קדושת קדושת חול ולא להקל, וכן דבסי' תפ"ז ס"ב כ' המערב לשני ימים טובים של גלויות [יעו"ש דכשנאכל עירובין בראשון אסור בשני] וכן המ"מ והרשב"א והרמב"ם אבל בראש השנה אפילו נאכל בראשון יוצא בשני, דקדושה אחת הן אפילו לקולא ע"ש, וי"ל דהא באמת ראשון עיקר, וא"כ אסור לבשל בו ליום שני דמכין מיו"ט לחול, אבל התם ממה נפשך אין אמרין יום שני חול

דבר שביעית

רבינו מרן הגר"ד לנדרו שליט"א

ויש להאריך בזה].

ונמצא לפי"ו דאם רוצה שתתחלל השביעית על הבהמה טמאה שפיר דמי [או דיש רק איסור דרבנן] ומגמ' דבכורות דאסר [מה"ת] לפדות פטר

חמור בשוה של שביעית משמע דלא חל בכלל, דאי חל וכוונתו לחילול מאי איסורא איכא, [ועכ"פ איסורא דאורייתא ליכא ובגמ' משמע דמה"ת אסור], וכיון דלא חל ע"כ דהנאתו וביעורו אינו שוה, וזה לא יתכן, וזו קושיית תוס'. ועכ"פ נמצא לפי"ו דשביעית מתחללת על כל דבר הראוי מצד שימושיו שתחול עליו קדושת שביעית אף שאין ענין משותף ביניהם וא"א להשתמש רק ע"י שתחולל הקדושה שבו על דבר המשותף עם העיקר.

זכית אתרוג מהפקר דשביעית מדרבנן אי מהני לדא'?

אתרוג שביעית מן ההפקר, אי שביעית בזה"ו מדרבנן, נמצא דגם ההפקר דרבנן. ויל"ע אי קנין דרבנן לא מהני לדאורייתא, א"כ אין הזוכה זוכה בזה מן התורה ולא הוי 'לכם', ובעי בעל השדה להקנות לו מה"ת. ואם נאמר דחייבים להפקיר יל"ע אי שייך להפקיר רק מדרבנן, אך אי אפקעתא דמלכא ואי"צ להפקיר לא הוי אלא מדרבנן וכנ"ל. [ומתני' דסוכה ל"ט א"י י"ל בלוקט מאלנו דממנ"פ ידידיה הוא].

אך יש לדון דאחרי דשרי ליקח יש כאן יאוש מן התורה [וכעין הדין דר"ה ט"ו א' יד הכל ממשמשת בהם], ולומר דבאיסורא אתא ליד' לא שייך, אך בלא יאוש לכא' לא מהני, וא"כ י"ל דשרי לבקש דמים בשביל זה^כ, ול"ה סחורה דאין זה דרך סחורה^{כב}, ועוד דלגבי דאורייתא הו"ל חולין ויש לדון אי חשיב כסחורה בקדו"ש דלא תהוי הקנאת הדאורייתא כסחורה בקדו"ש דרבנן, וזה צ"ת. ולפי"ו גם לא מתאישא^{כג}. - אך כל זה אין נראה.

זכיה באתרוג רבעי בשביעית

יש לדון במי שנטל אתרוג בשביעית ונמצא רבעי. והנה רבעי דינו כמע"ש, והדין הוא דיוצאים באתרוג מע"ש^{כד}, ונחלקו בזה הרא"ם א"כ חוץ לירושלים יוצאים ג"כ כיון דחזו בירושלים^{כה}, [וכן נחלקו בזה"ו]. וכל זה גם ברבעי. ונמצא דהנוטל אתרוג רבעי בזה"ו יש לו ליטול עוד פעם, אך בלא ברכה דהוה ספק.

וכל זה אתרוג רבעי בשאר שנים, אך בשביעית י"ל דלא יצא בודאי [ביום א']. והיינו כיון דק"ל מע"ש ממון גבוה, ורבעי הוי כמע"ש. ובממון גבוה א"א לזכות, וא"כ ה"ה ברבעי נשאר הפקר [ובעלמא יש לו זכות אכילה וכאן ליש"י]^{כז} ובהפקר דנים האחרונים דאין יוצא דאין לו זכות אכילה^{כח}. ובאמת בס' חידושי רבינו חיים הלוי הל' זכיה ומתנה כ' דאין זוכה, והוא דאפשר לחלל כ' שם דהפקר אפשר לחלל. אך באו"ש (הל' מע"ש ורבעי פ"ג ה"ו) כתב דאף דא"א ליתן מע"ש (ממון גבוה) במתנה מ"מ זכות אכילה אפשר ליתן. וא"כ י"ל דגם לזכות מהפקר זכות אכילה אפשר לזכות. ולפי"ו יש לדון דיצא, וא"כ תו לא יכרך. ■

לדון. האמור בס"ק ד' י"ל דגדרו כגדר דס"ק ג', וחשיבא בהמה אחרת כשימוש אחר. ומ"מ מבהמה לאדם שאני, דמאכל אדם חשיב טפי ודו"ק^{כט}. ומ"מ לסיכה לאדם, וק"ו להדלקה, וק"ו למלוגמא לאדם, אם המאכל בהמה לא עמד לזה לכא' אסור^ל, [ומ"מ כשעמד המאכל בהמה לסיכת בהמה י"ל דשפיר דמי אף אי נימא דסיכה כצביעה דאסור לבהמה].

מלבד האמור בס"ק ד' כל שימוש שאינו ראוי בעיקר אסור בנקנה, [דשרי רק בגבולות סיכות קדושתו, ושימוש שאינו ראוי בעיקר אינו מסיכות קדושתו. חי מבושל וכיב"ו אינו ענין לזה ופשוט]. והוא פשיטא דשימוש הראוי בעיקר ואינו ראוי בנקנה אסור דסור"ס הפסד הוא. ומ"מ שרי בהדיא דס"ק ה', דהתם חזי לבהמה, אלא דכאשר קדושתו מחמת מאכל אדם אסור להורידו לשימוש לבהמה, והתם קדושת מאכל בהמה עליו ועל כן שפיר דמי.

מחליף מאכל בהמה במאכל בהמה.

יש להסתפק בהדיא דס"ק ד' (מבהמה לבהמה אחרת דאסור) דאולי לא חלה הקדושה, ויש לכא' עפ"י האיסור^ל, וכן יש לדון בקונה מיני הצובעין ממאכל אדם. [במקו"א הכריע רבינו בענין זה דחלה הקדושה וצריך להחליפו בדבר הדומה לעיקר, וכך כתב שם 'נמצא לפי"ו דשביעית מתחללת על כל דבר הראוי מצד שימושיו שתחול עליו קדושת שביעית אף שאין ענין משותף ביניהם וא"א להשתמש רק ע"י שתחולל הקדושה שבו על דבר המשותף עם העיקר']^מ.

אם תמצא לומר דחלה הקדושה, אכתי יש להסתפק, מאי איסורא דקאמרין בהא, אי הקני' אסורה, אך בדיעבד כשקנה שרי לשמש כשימוש דעתה^נ, או דילמא איפכא, הקני' מותרת ואסור לשימוש דכעת, ובעי לפי"ו ידקנה בזה כעין העיקר, א"א ד' תרוייהו אסורי [ולכא' לפי"ו הקני' אסורה רק מדרבנן].

הוספה.

ט"וס' בכורות י"ב ב' כתבו, משמע דאסור לקנות בהמה טמאה וכו', והק' בגליון מהרש"א שם והא מתני' בשביעית היא^ס ומאי בעו ל'משמע', ואולי י"ל דאי מתני' דשביעית הו"א דלעולם מתחללת שביעית על בהמה טמאה דהנאתה וביעורה שוה, ובלא זה אין מתחלל, דרק הראוי לקדושת שביעית מתחלל, ואף שאין השימושים שווים, וס' זו אינה ברורה כ"כ, אך יש מקום לומר כן, והא דתניא בתוספתא פ"ו שהשביעית מתחללת על כל דבר, י"ל דהיינו כל דבר הראוי מחמת שימושיו שתחול עליו קדושת שביעית, ונמצא לפי"ו דמהדלקה לצביעה חלה קדושת שביעית, ופי' המשנה הו"א כמו שפי' החזו"א לשיטתו ס"ג ס"ק י"ג ע"ש, [מיהו שיטתו היא דלא כהמבואר ברמב"ן ע"ז ס"ב ב' דאין שביעית מתחללת על בהמה טמאה וכיב"ו ע"ש ברמב"ן, ופשטא דתוספתא הנ"ל א"ש טפי כחזו"א,

ספקא דיומא להחמיר ביום א' דילמא עדיין אין זה היום, לענין חדש במנחות ס"ח ב"י, וא"כ ה"ה לענין שביעית יש לדון ביום א' דר"ה דילמא עדיין אין זה שמינית וחייב בדיני שביעית].

הדוש"ת ברב כבוד דב לנדרו

• בעזה"י בין כפור לסוכות תשכ"ו
לכב' ידיד נפשי הרב הגאון המצוין מוהר"ר דב שליט"א אחדשה"ט יקרת מכתבו הגיעני בערב יוה"כ לכן נדחה עד כעת

[א] לכא' בחו"ל חוששין לחומרא, אבל בארץ ישראל רק הנוגע ליו"ט ב' (כמו שהחיינו) ולא הנוגע ליו"ט א'^י.

דוש"ת חיים קניבסקי

הוא אי"צ עירוב עכ"ל, ועי' בבאור הגר"א שם, ובכיה"ל שם ד"ה ואפילו. 10 שהרי כל מה שנתקן בני חו"ל יו"ט שני בחג הסוכות, הוא משום דחיישין שמא יום א' דר"ה הוא חול, וא"כ ר"ה עצמו נמי אית לו האי ספקא דשמא יום הראשון חול הוא.

11 הכי איתא שם אמר רבינא אמרה לי אם אבך לא הוה אכיל חדש אלא באורא דשכסר נגהי תמניסר דסבר לה כר' יהודה וחייש לספקא ע"כ, וכ"ה בשו"ע אורח ס' תפ"ט ס"י וז"ל אסור לאכול חדש אף בזמן הזה, בין לחם בין קלי בין כרמל, עד תחילת ליל יום ב' וכו', ובארץ ישראל עד תחילת ליל יו"ט ב' ב' ב' ע"כ.

12 הוכונה בזה דבארץ ישראל לענין יו"ט הראשון נקטין שהוא ודאי יו"ט, ומשום כן ידקת שנקלטו בו [או שנשנו] אין בהם קדושת שביעית, ועי' רמב"ם פ"ו מהל' יו"ט הל' י"ד-ט"ו ש' ד' הדין שבני ארץ ישראל סומכין על החשבון ומקדשין עליו, אין יו"ט שני להסתלק מן הספק אלא מנהג בלבד, ולפיכך אני אומר שאין מערב אדם ומתנה בזמן הזה לא עירובי תבשילין ולא עירובי חצרות וכו' ע"כ, [ועי' שו"ע ס' תפ"ז ס"ב], ובחי' רבינו חיים הלוי שם הל' י"א [ד"ה והנראה כ' בתו"ד בדעת הרמב"ם דיו"ט הראשון אף בחו"ל חלוק מיו"ט שני, דכיון דהשתא ליכא ספקא וידעין בודאי דהוה זמנ' של יו"ט והוא הי"ט של תורה, א"כ הרי ודאי דהרי הוא יו"ט בתורת ודאי, ואין בו שום סדר דין ספקא כלל ופשוט, וכ' שם דכל זה כשכאבו לדון ליו"ט הראשון בפני עצמו בדין, בזה פשוט דהרי הוא חשוב ודאי יו"ט, אבל אם באנו לדון להצטרף עם השני בזה הדין דינא דכל דין ספק מיקרי, וגם הראשון לענין צירוף עם השני הרי הוא רק כספק ע"ד, ובהשגחה"ן דגם לענין יו"ט שני א"א דמנהג אבותינו בדינו הוי כדמקריקרא בתורת ספק, או דיש בו דין ודאי ע"ש ובגליונות חזו"א.

דרבנן נמי. מיהו זה רק אי נימא דקנין דרבנן אית ב' הפקר ב"ד הפקר, אך אי נימא דמהני בלא דין הפקר ב"ד הפקר [והיתר דלא תגזול בלבד יש כאן לגבי דאורייתא], א"כ הפקר דרבנן שאני דהתם קבעו הפקר ב"ד הפקר. אמנם בהא נמי איכא למידק דנימא שם ג"כ דרק ענין דרבנן כמו בקנינים דרבנן. ודוק"ק - ענין קנין דרבנן מבחינת הפקר ב"ד הפקר, העירוינו לענין בס' אמרי משה סי' ל"ז בהגהה דו"ק להנ"ל ע"כ. (לפי"מ דבת רע"א קמא רכ"א) לפרש דהנידון אי קנין דרבנן מהני לדא' לא לאו, הוא נידון בהך דינא דהפקר ב"ד אם אית ביה כח להקנות לאחר, או רק להפקיר בלחוד, הנה לפי"ו אם זוכה מהפקר דרבנן ע"י מעשה זכיה דא', וודאי מהני לדאורייתא. מיהו רבינו אויל בזה בדרך אחרת, דהנידון הוא בהך דינא דהפקר ב"ד הפקר דהוי דרבנן, אי מהני לדאורייתא או לאו, ועי' ריטב"א ע"ז ס"ג ד"ה ופרקינ', מחנ"ה הל' משיכה ס"ב. י. כוונת רבינו בזה לפי"מ דין במקו"א, כביאור הש"י דבעי שהבעלים יפקירו הפירות, ד"ל דלא בעינן לזה אמירת הפקר, אלא אם כגילו דעת הבעלים גרידא לנהוג דין שביעית בפירות שדה, דלפי"ו אפ' דאין חל בזה אלא הפקר דרבנן, אבל המפקר בפ"ו הפקר מגור, הוי הפקר דא' ול"ש למעבד הפקר דרבנן, (כביאור ה"י נמסר בע"פ). כ. הלוקח לולב מחבירו בשביעית נותן לו אתרוג במתנה לפי שאין רשאי ללקוחו בשביעית. כא. עבדו שיקנה לו אתרוג מדא', דיצא בו יד"ח ביו"ט ראשון של חג. כב. דכבר זכר בגוף האתרוג לכל תשמישיו. כג. דלעולם תולה שיתנו לו שרש בעבור שיקנה אתרוג מדא'. וכויתיי בו ל"ה אלא מדרבנן וכו"ל, ואי קד"ר ל"מ לדא' אין יוצאים בו יד"ח ביו"ט דא'. כד. סוכה ל"ה א', דאע"פ דמע"ש ממון גבוה, מיהו כיון דיש בו היתר אכילה בירושלים, יוצאים בו יד"ח. כה. דעת רש"י סוכה ל"ד ב' ד"ה ואם דאין יוצאים בו רק בירושלים, ודעת הר"ן דחזין לירושלים נמי יוצאים בו יד"ח כיון דחזין לאוכלו בירושלים. כו. היינו בשאר שנים דגדלו לבעלים, משא"כ בו דהוי הפקר, ולזכות בו א"א דהוי ממון גבוה. כז. עי' כפות תמרים סוכה ל"א ב' תורה באשרה. וע"פ אב"מ כ"ח ג'.

דמי שביעית, דהתם חיילא קדושה משום דראוי לאכילה, אבל מחליף מאכל בהמה במאכל בהמה אינו ראוי כלל לשימוש, דלית ביה תשמיש שוה לעיקרו, ואפ' דבזה לא חיילא הקדושה כלל, ולא נעשה דמי שביעית. ט. דלפי"ו האיסור להחליף הוא מדין סחורה, כהא דאין קנין עבדים בהמה טמאה וקרקעות דמי שביעית דכיון דלא חיילא עליהו קדו"ש הוי כסחורה.

י. דאם תחול עליו קדו"ש ונעשה דמי שביעית למאכל אדם, אינו ראוי למיד', א"כ יש לדון דלא חיילא עליה קדושה כלל וכנ"ל. יא. עי' בהוספה להלן. יב. דאם אסור להשתמש בו בצריך להחליפו בדבר אחר, אין איסור דא' בהחלפה, דהא הקדושה חלה ולי"ה סחורה. ואי אסרין להחליפו, הוא רק משום דאם עבר והחליפו מותר להשתמש בו לשימוש שעומד לזה ואינו מחויב להחליפו. ולפי"ו לא דמי לשמן ויין דחשיב ב' תשמישים חלוקים ואסור להשתמש שימוש שאינו בעיקר, ומ"מ אסור להחליפו במאכל בהמה אחר דאין בו אותו תשמיש ממש. יג. היינו דהחליפו במאכל בהמה הדומה לעיקר, דהוי דומיא דהעיקר.

יד. דכיון דחיילא עליה קדושה והוי דמי שביעית, לא חשיב סחורה מדא' וכו"ל, אלא מדרבנן אסור להחליפו בדבר שא"א להשתמש בו בקדושה זו. טו. בגמ' בכורות י"ב ב'. איבעיא להו מהו לפדות בבהמה שביעית (בהמה שניקחה בפירות שביעית, ודאי לא תיבעי לך פטר חמור ודאי לא תיבעי לך דינן דבעי למיתב פרינו לכהן לא פריק ליה דלאכלא אמר רחמנא ולא לסחורה ונמצא זה קונה חמור בפירות שביעית שאינו ראוי לאכילה), לאכילה אמר רחמנא ולא לסחורה, כי תיבעי לך וכו'. ובתוס' שם ודאי לא תבעי לך. לאכלא ולא לסחורה משמע דאסור לקנות בהמה טמאה מן פטר חמור בפירות שביעית, ותימא דאפי' רבנן לא אסרי בהגזול קמא משרה וכביסה אלא משום דבעין דומיא דלאכלא שהנאתו וביעורו שוה ובהמה למלאכה הוי הנאתו וביעורו שוה. טז. פ"ח מ"ח, אין לוקחין עבדים וקרקעות ובהמה טמאה מדמי שביעית וכו'. יז. והפוסקים הזהירו שיקנה ה' מינין בקנין דא', עי' מ"ב תרנ"ח י'. יח. במקו"א כתב רבינו. לכא' אי לא מהני קנין דרבנן לדאורייתא, לא הינו לפי"ו זכי מהפקר

משנת שביעית

הגאון הגדול ר' איתמר גרבוז שליט"א

משנה ג'

קליפי רימון והנץ שלו, קליפי אגוזין והגלענין, יש להם שביעית ולדמיהן שביעית.

וכתבו הר"ש והרא"ש דקליפין (ונץ הרימון) חזו לצביעה,

ועל גרעיני כתב הרא"ש דשל תמרים חזו לבהמה ושל זיתים יש בהם שמן, וכ"כ הרע"ב. והנה הר"ש הוסיף דגרעיני זיתים מוציאין מהן שמן ושל תמרים חזו לבהמה, עוד חזו גרעיני זיתים ותמרים להסקה, וכ"ה בשנ"א (בפ' הקצר) דגרעיני חזו להסקה ולבהמה, וצ"ע דהא עצים דלהסקה אינן קדושין בקדו"ש (עיי' סוכה מ' ע"א וב"ק ק"ב ע"א). והרש"ס פירש בכונתו דאע"ג דחזו להסקה ומשנ"ה לא היה צ"ל להם קדו"ש אפ"ה קדושים משום דחזו נמי לבהמה, [ובשערי אמונה (פ"ו הט"ו בהה"ל ד"ה קליפי) כתב דכונתו לשיטת ר' יוסי דא"צ לקדו"ש הנאתו וביעורו שוה ופירות שביעית ניתנו גם להסקה. עוד יש לפרש דמש"כ הר"ש דחזו להסקה היינו הסקה לחימום והנאתו וביעורו שוין].

ובכס"מ (פ"ז משמיטה ויובל הט"ו) כ' הטעם דגרעינים אלו הראויים להסקה יש להם שביעית, כיון שעיקר הפרי ראוי למאכל אדם חלה קדו"ש עליהן, וכ"כ שם מהר"י קורקוס. ומבואר בדבריהם דאע"ג דאין בגרעינין סיבה לקדו"ש מצד עצמן, מ"מ מצד טפילות לפרי אית בהו קדו"ש, ולכא"ו יש להוכיח כן מדתניא בתוספתא (פ"ה ה"ב) חומר בשביעית שאין במע"ש וכו' שהשביעית עשה בה כו' פסולת אוכלין כאוכלין, ואוכלי אדם כאוכלי בהמה, וקליפי אגוזים וקליפי רימונים כיוצא בהן, משא"כ במע"ש, ומבואר דאיכא דין מיוחד בשביעית דקליפי ופסולת הפרי חשובין כפרי, [ועיין בזה במקד"ד סי' נייט סק"ד ד"ה כתב הרמב"ם].

אמנם בעיקר דברי הכס"מ בדעת הרמב"ם, תמהו האחרונים מדברי הרמב"ם המפורשים בפ"ה (הכ"א) שכתב: הקליפין והגרעינים שמותרין בתרומה לזרים אין קדו"ש חלה עליהם והרי הן כעצים אא"כ ראויין לצביעה. ומבואר להדיא דרק היכא דראויים לאכילה או לצביעה חיילא קדו"ש עליהן, [ועיין בחזו"א סי' י"ג סק"א] דלא נקט הרמב"ם גם הראויים למאכל בהמה משום דיתכן להדיא שהן קשין שאין ראויין למוצצן לבהמה נמי לא חזו.

אמנם נראה דיש לקיים דברי הכס"מ שכי דסיבת קדושתם מפני שעיקר הפרי ראוי למאכל אדם, עפמ"ש נ' בשיטת הרמב"ם דס"ל דלקדו"ש בעי שיהא פרי, והיינו מאכל אדם או מאכל בהמה. ולכן תני בתוספתא [שם] דיש חומר בשביעית בממע"ש כמה שהיא נוהגת באוכלי אדם באוכלי בהמה, והיינו דיש דין לקדו"ש דיהיה אוכל אלא דסגי במאכל בהמה, וא"כ הגרעינים אי לא חזו למאכל הרי אע"ג דקיימי לזריעה למה היו קדושים כקדו"ש, דל"ד לספיהי טסים וקוצה דחזו למאכל. ולכן צריך לפרש דכיון שעיקר הפרי ראוי לאכילה חל דין פרי על כולו ומה"ט נוהג בו קדו"ש, וזהו דמבואר בתוספתא דאיכא חידוש בשביעית דנוהג בפסולת פרי ככפרי וקליפי פרי כיוצא בהן.

והנה הרמב"ם כתב על הני דמתני, אבל אין להם ולא לדמיהם ביעור, ובחזו"א (סי' י"ג סק"א ד"ה והא) כ' דמקור דברי הרמב"ם משום דהוא פירש דמתני' הוא המשך למשנה דלעיל דתני דברים דיש להם שביעית ואין להם ביעור, ומשנה ג' מוסיפה דגם קליפי רימון וגרעינים יש להם שביעית ואין להם ביעור, [ויש' להוסיף דהרי להרמב"ם עיקר דינא דפירקין אינו עוסק בדניי קדו"ש אלא בדניי ביעור, וא"כ דינא דמשנה ג' נמי הו' בדניי ביעור].

ובטעמא דמילתא כ' מהר"י קורקוס והכס"מ דכיון שאינם עיקר הפרי, אע"ג דקדושים אגב עיקר הפרי מ"מ אין להם ביעור. ובאיור הדברים י"ל עפמ"שנ' לעיל מ"ב דביעור אינו נוהג בכ"ד הקדוש בקדו"ש אלא כמה שעומד לקיים דיני שביעית, וא"כ י"ל דאע"ג דקדו"ש יש להם משום טפילותם לפרי, אבל דינא דביעור אינו תלוי בזה ואין להם ביעור, ובחזו"א (שם) פירש דאין להם ביעור משום דהם דברים המתקיימים, וכן י"ל ד"ה עיקר מאכל ודמי לעיקר לוף השוטה דנאכל רק ע"י הדחק, והו' ממש כדניא דמשנה ב', [וכ"כ ממש"כ בתורת זרעים דהני דמתני' אין מיוחדין לאכילה, ולכן ליכא בהו דין ביעור]. אמנם הגר"א פירש בירושלמי דמביעיא ליה בהני דמתני' אם יש להם ביעור, ופשטינן דדבר המתקיים אין לו ביעור ודבר שאין מתקיים יש לו ביעור. אכן הר"ש ביאר דברי הירושלמי באו"א, יעו"ש בדבריו להלן משנה ד'.

הצבע צובע לעצמו.

לכא"ו צ"ב מה נחתדש בזה, הא פשיטא כיון דמיני הצובעים קדושים ודאי דמותר לצבוע בהן. אמנם הנה רש"י בב"ק (ק"א ע"ב) על הדין רמשה א' דממין הצובעין יש להם שביעית ויש להם ביעור, כתב: יש להם ולדמיהן שביעית, שאין עושין מהן סחורה וכו', ואסור לצבוע בהן דהיינו סחורה, אבל מותרים בהן להסיק קודם זמן הביעור דהיינו דומיא דלאכלה, וכבר תמה הפנ"י לדהדיא הנה במתני' שהצבע צובע לעצמו, וכן בתו"כ דרש"י דשביעית ניתנה לצביעה, ואיך כתב דאסור לצבוע בהן משום סחורה. [ובהגהות מראה כהן הגיה בדברי רש"י ואסור לצבוע בהן בשכר דהיינו סחורה אבל מותרין הם לצבוע לעצמן]. וכתב הפנ"י דס"ל לרש"י דכל הדין דמותר לצבוע היינו דוקא בדבר שאין לו ביעור אבל דבר שיש לו ביעור אסור לצבוע בו שהרי צריך להתבער קודם זמן הביעור, ולכן מתני' זנתן הצבע צובע לעצמי איירי בדבר שאין לו ביעור אכל במשנה א' דעלה קאי רש"י בב"ק) דהו' בדבר שיש לו ביעור איכא איסור לצבוע. והא דפי רש"י טעם האיסור משום סחורה, הוא משום דקאי לטעמיה דס"ל בסוכה ידף ל"ט) דיסוד דין סחורה משום שצריך לבער בזמן הביעור, וכ"ד שעושה שישאר אחר הביעור נכלל באיסור סחורה, ולכן כתב רש"י כאן נמי האיסור דסחורה. ועיין בתורת זרעים שגם ביאר כך דעת רש"י ושוב וכתב דהראו לו שכיון בזה לדברי הפנ"י. ונמצא לפ"ד רש"י דהא דתנן הצבע צובע לעצמו איירי דוקא בדבר שאין לו ביעור [ולדברי הרמב"ם ה"ה בהכי איירי מתני' בהני דלית להו ביעור], אבל הני מיני צבעים דמשנה א' דיש להם ביעור חל עליהו קדו"ש משום שעומדים לצביעה, אבל אסור לצבוע בהן, [וע"ע ביפה עינים שם בב"ק שכי דרש"י מפרש המשנה בצביעת גופו, ומה דאסר רש"י היינו צביעת בגד, ועיין במקד"ד (סי' נ"ט סק"ב ד"ה כתב רש"י ז"ל בב"ק וכו') מה שתמה ע"ד].

ולכא"ו צ"ע לפי המבואר בפשטות משנה א' דכל מיני צבעונים צובעים בהם וגם הני דיש להם ביעור, והרי צריכים להתבער בזמן הביעור. ובפירוש הר"ש משאנן (פר' בהר פ"א ה"י) כתב דבאמת צריך לבערן במוצאי שביעית, או ע"י שיעביר הצבע בצפון או שישרוף כל הבגד, דתנאיה בגד שצבעו בקליפי שביעית ידלק, [אלא דצ"ע הא ה"ש לשיטתו דביעור ל"ה שריפה או איבוד אלא סגי בהפקה, אי"כ

אמאי הצריך כאן לאבד, ויתבאר בזה להלן פרק ט']. ובמקד"ד שביעית (סי' נ"ט סק"ב ד"ה ונראה לומר) כתב לחדש דלאחר שכבר התחיל לבער ליכא דין ביעור, וא"כ בבגד דע"י הלבישה גופה נעשה מקצת ביעור, כבר ליכא דין ביעור לאחר שלובשו, יעו"ש בדבריו.

ובמש"כ רש"י בב"ק דמותרין להסיקן קודם זמן הביעור, תמה הגרע"ק א' (בספר קושיות עצומות) דהא שביעית אסור ליהנות בה אלא בשעת הביעור, כשהנאתו וביעורו שווים, וא"כ איך הותר להסיקן, וכן תמה בס' ים התלמוד, בהג' הרש"ש ובעוד הרבה אחרונים, [ולפמ"ש"כ המראה כהן הנ"ל להגיה בדברי רש"י, לא נמצא בדבריו כלל ד"ז, רק דמותר לצבוע בחינם], ותירץ התורת זרעים דכיון דס"ל לרש"י דבמיני צבעים שיש להם ביעור אסור לצבוע ממילא מותר להסיקן, דהיכא דלא חזי לדבר שהנאתו וביעורו שוין הותר גם דבר שאין הנאתו וביעורו שוה, ולפ"ז נמצא דמיני צבעים שאין להם ביעור ומותר לצבוע בהן, יהא אסור להסיקן, אבל במפרשי הים שם (בס' ים התלמוד) תירצו עפ"ד הכס"מ (פ"ה משמיטה ה"י) דכ"ד שאינו עומד לאכילה ליכא דין דהנאתו וביעורו שוין (ולכן במיני כסכים חיילא קדו"ש גם היכא דאין הנאתו וביעורו שוה), וממילא מותר בזה גם להשתמש בהסקה אע"ג דהנאתו אחר ביעורו, וכ"כ המקד"ד (סי' נ"ט סק"ד ד"ה כתב רש"י ז"ל), ולפי דבריהם הרי גם במיני צבעים שאין להם ביעור דעומדים לצביעה מותר נמי הסקה, [אלא דעיקר דברי הכס"מ צ"ע מהא דעצים אין בהם קדו"ש, ועיי"ש בים התלמוד, ונתבאר במק"א בדברי הרמב"ם בזה].

ולא יצבע בשכר, שאין עושין סחורה בפירות שביעית.

התני"ט לקמן (פ"ח מ"ד) נקט שגם באופן שהצבע של כע"ב אסור לצבוע וליטול שכר על הצביעה, ואע"ג דפועל מותר ליטול שכר על פעולתו, אבל צובע דמי לחמרין דמבואר בר"פ השוחר את הפועל דנפיש רווחיהו וקנסו. ובמשנה ראשונה כאן הוסיף ד"ל דבמידי דמאכל שרי טפי דעיקר שביעית ניתנה לאכלה, אבל צביעת בגדים דמי טפי לסחורה, אבל בחזו"א (סימן י"ג סק"י) כתב דמותר בשכר טורח הצביעה כשהצבע של חבירו ואין שכרו קדוש, דחשיב שכר על הפעולה ולא הו' סחורה, [ומשום דצבע ל"ה כחמרין אלא כפועל], וכן מותר למכור הפירות לצביעה [באופן דלקח לעצמו והותיר], אבל כשהצבע שלו והצמר של חבירו וצובעו בשכר חשיב כעושה סחורה בפירותיו, וכן האריך בזה בתוס' אנשי שם, וכ"כ במשנה ראשונה דכן מוכח מדברי הרמב"ם בפיה"ש, וכן משמע בחיבורו רפ"ו משמיטה. והיינו דאע"ג דשכר על הפעולה לא חשיב סחורה, ושכר על הצבע ימי מותר (באופן שניתותר לו), אבל כשצובע לחבירו חשיב המעשה מעשה סחורה וריחא ואסור, [דיסוד איסור סחורה הוא מה שנעשה בדרך ריוח וסחורה, ויבואר בזה לקמן בשלהי תמתינן].

ולא בכבורות ולא בתרומות.

הר"ש והרא"ש כתבו דהטעם משום דילמא משהי להו ואתי בהו לידי תקלה, וכ"כ הרע"ב, ובתוס' אנשי שם נקט דכל האיסור סחורה הוא דוקא לישראל ולא לכהן, והקשה דבישראל ל"ל לטעם משום תקלה תיפול דאסור מדאורייתא כמו נבילות וטריפות, [ועיין בתני"ט שהאריך דמח' ראשונים היא אם הו' איסור דאורייתא או מדרבנן], ותירץ דשאני תרומה דאסורה רק לישראלים. והביאור בזה דהאיסור סחורה מה"ת הוא דוקא במאכלות אסורות, אבל תרומה אע"ג דאסורה לישראל אבל ל"ה מאכ"א, ולכן אין בזה איסור סחורה. אבל מהר"י קורקוס, בדברי הרמב"ם (פ"ב בתרומות הכ"א), דן לאסור גם לכהן דמשום זילותא נגעו בה שלא יראו כחולין, ובתפא"י כ' הטעם מחשש ש'מא יאכיל ממנה לזר, ובמשנה הראשונה כ' דאיכא תקלה ש'מא יאכלם בימי טומאתו, [אמנם כ' שם לדייק מדברי הרמב"ם דלכהן מותר במכירה עיי"ש].

אמנם הרש"ס במתני' כתב פירוש חדש בדברי המשנה, וז"ל: ולא בתרומות דכתיב בהו נמי אכלה בפר' אמור, [נ"ב פרק כ"ד פסוק י"ז ובא השמש וטהר ואשר יאכל מן הקדשים], וכולהו דרשות דדרשינן גבי שביעית מדכתיב לאכלה ולא לסחורה וכו' ה"נ תני' ר' חייא גבי תרומות כולוהו דנינן וכו' יעו"ש, ובהמשך דבריו לגבי ולא בכבורות פירש: דכתיב וכו' יהיה בו מום וגו' בו עריך דתאכלנו ודרשינן ולא בסחורה, ומבואר בדבריו דבר חידוש דגם כתרומה דרשינן לאכלה ולא לסחורה.

יעו"ש עוד בדברי הרש"ס (רפ"ט בתרומות) שכ' דתרומה אסורה בהפסד דדרשינן ולא להפסד, דומיא דשביעית, אמנם רש"י בסוכה (דף ל"ה ע"ב) כ' דתרומה אסורה בהפסד מקרא דמשמרת תרומתי, ועיין תוס' פסחים (י"ג ע"א) שדנו אם איכא איסור להפסיד תרומה מה"ת, ובתוס' הרשב"א שם הביא בשם רבינו אפרים דליכא איסור להפסיד מה"ת, והיינו דדין משמרת הו' רק שלא יטמאנה (וכש"כ רש"י עה"ת פר' קורח), ונקט הרש"ס דהאיסור להפסיד תרומה הוא דומיא דשביעית דאמרין לאכלה ולא להפסד. אמנם שאר ראשונים כתבו דהאיסור סחורה בתרומה הוא רק מדרבנן, וכן האיסור הפסד כתב רש"י דנלמד מקרא דמשמרת (ורבינו אפרים ס"ל דליכא איסור מה"ת להפסיד תרומה), וצ"ע מ"ש משביעית דאיכא איסור דלאכלה ולא לסחורה ולאכלה ולא להפסד.

ונראה ליישב כב' אופנים ד"ל דשאני שביעית דליכא מצוה באכילתה, וכבר ביאר החזו"א (סי' י"ד סק"י) דגם לפ"ד הרמב"ן בספחמ"צ (בהוספות למנין העשין מצוה ג') שמנה קרא דוהיתה שבת הארץ לכם לאכלה, אין כונתו דאיכא מצוה באכילת פירות שביעית, אלא דהדין דלאכלה ולא לסחורה נמנה במנין העשין, וכן מוכח מהא דאין מבכרין על אכילת פירות שביעית, וא"כ נלמד מהך קרא איסור הפסד וסחורה מלאו הבא מכלל עשה, ומשא"כ בתרומה הרי איכא מצוה באכילתה, וכמבואר ביומא (דף ע"ה ע"ב) שישנו בקום אכול, והרמב"ם (סוף הל' תרומות) כ' דהאכל תרומה מברך אשר קדשנו בקדושתו של אהרן וצונו לאכול תרומה, ובפסחים (ע"ב ב') מבואר דאכילת תרומה דאיכא עבודה, ולכן אין ללמוד מזה לאו הכא מכלל עשה לגבי סחורה והפסד, [אלא דיש להקשות הא גופא מנלן לדרוש בתרומה דאיכא מצוה באכילתו ואילו בשביעית דליכא מצוה ורק לאו הבא מכלל עשה, ואפשר כיון דשביעית ל"ל קדושה ונאכל לכל ובכל גוונן].

אמנם י"ל עוד דס"ל לראשונים דיסוד האיסור דסחורה והפסד בשביעית הוא משום הדין הפקר שחל בפירות, ונחתדש דגם כשזוכה בהם אסור להשתמש בדרך בעלות גמורה, ולכן הפסד וסחורה אסורים, [וכן מתבאר בדברי התני"ט לעיל פ"ד משנה י' דהו' יסוד האיסור דהפסד], ולפ"ז הרי פשוט דכו"ש שייך

משנת שביעית

הגאון הגדול ר' איתמר גרבוז שליט"א

רק בשביעית. ויעו' רש"י (קידושין נ"ד ע"א) דס"ד דגם בזוכה בפירות שביעית אין יכול לקדש בהם אשה משום דניתנו רק לאכלה, וקמ"ל דהוי בעלים גמור, אבל האיסור הפסד וסחורה הוא ממהת הדין הפקר דשביעית, ולפ"ו פשוט דשייך רק בשביעית ולא בתרומות. אבל הרש"ס דלא נקט כן קאי לשיטתו שכ' לפרש לעיל (פ"ד ה"ז ד"ה

מה הא קדש), דהאיסור להפסיד פירות שביעית הוא כמו האיסור להפסיד קדשים, הרי נקט גדר איסור הפסד בשביעית משום קדושתה, וע"ע במקד"ד (סי' נ"ט סק"ה ד"ה כתב המהרי"ט) דפירות שביעית יש בהם קדושה, ועיי"ש שהוכיח כן מכ"ד, וא"כ נמצא דיסור איסור הפסד (וי"ל דה"נ איסור סחורה) הוא משום קדושת הפירות, א"כ כ"ש בתרומה נוהג האי איסור.

[אמנם י"ל ע"פ ד"ה הרש"ס דהאיסור להפסיד תרומה הוא מדינא דלאכלה ולא להפסד דומיא דשביעית, א"כ מ"ט איתא בסוכה (ל"ה ע"ב) דאתרוג של תרומה לא יטול מפני שמפסידה, ומ"ש מאתרוג של שביעית דמותר לטול, והתיינה אם הדין של אתרוג תרומה נלמד מקרא דמשמרת י"ל דכל החשש דשמא יפסידה הוא רק מדינא דמשמרת אבל לפ"ד הרש"ס הרי שניהם הוי חד דינא, ונתבאר בזה בארוכה בענין 'אתרוג של שביעית'. ובמש"כ הרש"ס דגם בככור דרשינן בשעריק ותאכלנו ולא בסחורה, משמע דאיכא קיום דין באכילת בכור בע"מ, ודרשינן ולא לסחורה, יעו' בחי' רעק"א ליו"ד סימן ס"ו דביאר מח' ראשונים אם איכא דין אכילת בכור בע"מ תוך שנתו, ובמקד"ד קדשים סי' י"ד תמה מהא דבכור בע"מ נאכל לעכו"ם דא"כ חזי' דליכא קיום דין באכילתו, ועיי"ן בזה בס' מנח"א בכורות ר"פ רביעי].

ולא נבילות ולא בטריפות ולא בשקצים ולא ברמישים.

בירושלמי (הובא בר"ש וברע"ב) דרשינן לה מקרא דטמאים הם וטמאים יהיו לכם, חד לאיסור אכילה וחד לאיסור הנאה, ובגמ' פסחים (דף כ"ג ע"א) דרשינן לה מקרא דושקץ יהיו לכם, יהיו בהוייתן יהו. אמנם נחלקו הקדמונים אם איסור דאורייתא הוא או רק מדרבנן, דדעת התורה"ד (סי' ב') בשם גליון תוס' דקרא אסמכתא בעלמא היא, וכן מבואר דעת הרשב"א בתש" (והביאנו הב"י יו"ד סי' קי"ז) ובמלאכת שלמה במתני', ועי' ט"ז יו"ד שם סק"א) דהוי רק גזירה בעלמא, אבל בדברי התוס' והרא"ש (בפסחים שם ד"ה אמר, יעו' בתיו"ט כאן) מבואר דהוי איסור דאורייתא, וכ' התיו"ט בדברי הרמב"ם אין הכרע אם הוי איסור דאורייתא או דרבנן, ועיי' במל"מ (ספ"ח ממאכ"א) שהאר"ך בזה, וכתב דאם הוי מדאורייתא גם בספק אסור ואם האיסור מדרבנן ספיקו מותר, [ועיי' גליון הרעק"א יו"ד ר"ס קי"ז ובבית מאיר שם בשם המל"מ דיש להחמיר בספק, עיי"ש במל"מ].

ובמל"מ שם דן בבשר אדם האסור באכילה מה"ת לדעת הרמב"ם, דיהא אסור בסחורה, אמנם יש לדון לפ"ד המלבי"ם בפר' שמיני (פיסקא ע"ב) דיסור האיסור דבשר אדם לשיטת הרמב"ם הוי כדן בשר בהמה שהיה אסור לאדם הראשון, דלא הותר בשר עד נח, וה"נ בשר אדם הגדר דמעולם לא הותר לאכול, וא"כ אי"ז מאכלות אסורות אלא כעין איסור גזל, ומה"ש נמי ליכא ביה איסור יוצא, ולפ"ו שפיר י"ל דליכא בזה איסור סחורה דהוי דין רק במאכ"א [וכש"נ לעיל במתני' לגבי תרומות דגם לישראל ליכא איסור למכור תרומות מה"ת כמו נבילות וטריפות, כיון דל"ה מאכ"א, וה"נ בשר אדם לא חשיב מאכ"א ולכן ליכא בזה איסור סחורה].

ויעו' בדרך אמונה (פ"ב מתרומות הכ"א) שדן לגבי פריעת חוב בנבילות וטריפות, ומה שהביא בזה מדברי הגמ' (ב"ק י"א ע"ב) ועיי"ש, [וע"ע מש"כ להלן משנה ד' בדין איסור סחורה במאכ"א].

ומבואר בירושלמי (שהובא בר"ש וברע"ב) דרק באסורים מדאורייתא איכא איסור סחורה אבל באסורים מדרבנן מותר לסחור, וכ"כ הרמב"ם (ספ"ח ממאכ"א), וסיים הר"ש דמ"מ סתם יינם אע"ג דאסור מדרבנן איכא איסור סחורה, וכ"כ הרע"ב, והרש"ס נקט דכוונתו משום דאיכא איסור הנאה מדרבנן, אבל מלשון הר"ש נראה דהוי מדין איסור סחורה, ולכא"נ כל כוונתו למש"כ הראשונים שהביא הרמ"א (סי' קכ"ג סעיף א') דבזה"ש שאין דרך לנסך ליכא איה"נ בסתם יינם, אבל אפ"ה אסור בסחורה, יעו"ש ברמ"א, וזה כוונת הר"ש והרע"ב, דבסתם יינם גם באופן דמותר בהנאה אפ"ה אסור בסחורה.

עניי סוכות

בענין אתרוג של שביעית

במתני' (סוכה לט.) מבואר דאתרוג של שביעית כשר לנטילה, [והנידון במשנה הוא משום דלא ימסור מעות של אתרוג שאין מוסרין דמי שביעית לע"ה, אלא ישלם ללולב דאין קדוש משום דהוי של שיטת], וערש"ש שלהי פסחים דמוכח דחשיב לכם, (וכן מבואר בקידושין דף נ"ב דאפשר לקדש בפירות שביעית), ותמה ע"ד הקה"ע שכ' לגבי יין של ארבע כוסות, דל"ה לכם.

ומפורסם הקושיא מ"ש מתרומה דתנן ל"ד ע"ב דלא יטול ובגמ' ל"ה ע"ב ר' אמי ור' אסי ח"א מפני שמכשירה, (עיי"ש ברש"י דגורם לה טומאה, ועיי' בר"ח שם פירוש אחר ואכ"מ), ואיכא מ"ד מפני שמפסיד, וכ' רש"י את הקליפה החיצונה וא"כ ה"נ שביעית הרי איכא איסור להפסיד פירות שביעית וא"כ איך מותר ליטול אתרוג של שביעית.

אי גרם הפסד הוי בכלל משמרת

ולכא"נ היה אפ"ל דל"ה רק גרם הפסד, ותרומה דאיכא דין משמרת אסור גרם הפסד, ומשא"כ בשביעית דהוי איסור להפסיד ליכא איסור בגרמא, ורק הפסד בידים אסור, וכ"כ הרידב"ו (בבית הרידב"ו ה"ז שביעית פ"ה אות א'), אבל יש לדון אם הוי רק גרם, או דחשיב כמפסיד בידים, ולכא"נ אע"ג דלא נעשה כב"א אבל עכ"פ חשיב מעשה בידים, [ואפשר דע"י הנטילה יוצא לחות אתרוג ועיי"ז נשתנה מראיתו ונעשה מאוס, ולכן חשיב רק גרמא], אמנם כבר האריכו האחרונים בהאי נידון דגרם הפסד בשביעית, ועמש"כ בזה בפ"ח דשביעית משנה ז' בביאור מח' הרמב"ם והר"ש בביאור המשנה שם, ועיי' במקד"ד סי' נ"ט סק"ה דהוכיח דגם גרם הפסד אסור בשביעית, ובשם המהרי"ל דיסקין וצ"ל הובא דתירץ דהוי רק חשש בעלמא ובתרומה דאיכא דין משמרת אסור אפ"י חשש בעלמא, ומשא"כ בשביעית לא חשיב הפסד, וצ"ל לפ"ו דל"ה ספק, אלא חשש רחוק ובדין משמרת צריך נמי לחשוש להא, וזה חידוש דגם על חשש בעלמא איכא דין משמרת, [ובס' משאת המלך

תירץ דהוי דבר שאינו מתכוין ובשביעית מותר, ומשא"כ בתרומה דאיכא דין משמרת לא מהני דהוי אינו מתכוין כיון דאיכא דין שימור, אמנם בזה י"ל ע"ד דא"כ ר' יהודה דאוסר דבר שאינו מתכוין האם לחלוק על דינא דמתני' דנוטל אתרוג של שביעית].

איסור הפסד תרומה ילפי' מלאכלה דשביעית

אמנם אכתי יש לעיי' בזה דהנה בעיקר האיסור להפסיד תרומה מבואר ברש"י סוכה ל"ה ע"ב דהוי מדין משמרת ולפ"ד ניהא התיירוצים הנ"ל, אבל בפירוש הר"ש סירלאו בירושלמי רפ"ט תרומות כתב דהא דאסור להפסיד תרומה משום תרומה ניתנה לאכילה ולשתיה וכו' וכל הדינים שישנם בשביעית ישנן בתרומה כדתיניא התם, דאף בתרומה דרשינן לאכילה ולא להפסד לאכילה ולא למלוגמא לאכילה ולא לסחורה, [נ"ב כוונתו להא דתנן פ"ז דשביעית משנה ג' דאין עושין סחורה בתרומה, אמנם בר"ש שם משמע דהוי רק מדרבנן] וע"ע ברש"ס רפ"ז דשביעית על דא דתנן דאין עושין סחורה בתרומות וכו' דכתיב בהו אכילה בפרשת אמור [ויקרא כ"ב ז'] וכולהו דרשות דדרשינן גבי שביעית מדרבנן לאכלה ולא לסחורה וכו' ה"נ תני כ"ח חייא גבי תרומות כולהו דיני דתני גבי שביעית בתוספתא דשביעית פ"ו ובתוספתא בתרומות פ"ט עכ"ד, נקט דתרומה דרשינן לאכלה ולא להפסד כמו שביעית, וצ"ל דס"ל דמשמרת לא קאי על הפסד רק על טומאה, [ואמנם בתוס' פסחים י"ג ע"א מספק"ל אם איכא איסור להפסיד תרומה מה"ת, ובתוס' הרשב"א שם כתב בשם רבינו אפרים דליכא איסור להפסיד תרומה מה"ת, והיינו דהאיסור דמשמרת הוי דוקא על טומאה וכ"ה ברש"י עה"ת פר' קורח פרק י"ח פסוק ח' דהדין משמרת לשמרה בטהרה], ובדעת הראשונים דנקט דהאיסור להפסיד הוי מדינא דמשמרת, ולא נקטו משום לאכלה ולא להפסד, ד"ל דכ"ז בשביעית דהוי דין בזכית הפירות דאינו רק לאכילה ולא להפסד, וזה ל"ש בתרומה, אבל הרש"ס נקט דגם בתרומה האיסור הפסד הוא משום לאכלה ולא להפסד, (ואולי לשיטתו דס"ל דשביעית יסוד האיסור בלאכלה ולא להפסד משום קדושת הפירות ונתבאר בפ"ז בשביעית), וצ"ע טובא לפ"ד הרש"ס דבין שביעית ובין תרומה הוי מקרא דלאכלה ולא להפסד, וא"כ מ"ש אתרוג של שביעית דיטול ולא אמר דאסור מפני שמפסידה, וכמו דאמרין בתרומה.

קיום המצוה נחשב כהנאה

ב' ולכא"נ היה נראה בזה דהרי תנן בשביעית פ"ח משנה ב' דשביעית ניתנה לאכילה ולשתיה ולסיכה וכן בתרומה, קל מהם שביעית שניתנה להדלקת הנר, וכ"ה ברמב"ם פ"ה ה"א דשביעית ניתנה לאכילה ולשתיה ולסיכה וכן בתרומה קל מהם שביעית שניתנה להדלקת הנר, וכ"ה ברמב"ם פ"ה ה"א משמיטה ויובל דשביעית ניתנה לאכילה ולשתיה ולסיכה ולהדלקת הנר ולצביעה, מפי השמועה למדו תהיה אף להדלקת הנר ולצביעה, והוא דרשא בתו"כ פר' בהר הובא בירושלמי רפ"ז, ובגמ' סוכה דף מ' ע"א דרשינן לכם לאכלה לכל שבצרכיכם ודומיא דלאכלה כל שהנאתו וביעורו שוין, ולכן מותר הדלקה וצביעה, (וכן הובא הדרשא בירושלמי רפ"ז), ולפ"ו י"ל דגם שימוש מצוה חשיב שימוש דניתן לזה פירות שביעית, ואע"ג דעיי"ז מופסד הא הוי הנאתו וביעורו שוין, ומצאתי כן בנצי"ב במרומי שדה שם בסוכה שכ' דהטעם דמותר ליטול אתרוג של שביעית דהוי כמו הדלקת הנר דשרי משום דהנאתו וביעורו שוין, ה"נ הנאת מצותו של אתרוג חשיב הנאתו וביעורו שוה, ומיושב היטב הא דמותר ליטול אתרוג של שביעית לכתחילה.

אלא דעמד שם הנצי"ב בהתיינה למ"ד מצוות ליהנות ניתנו, אבל אם מלל"נ א"כ קשה היאך שרי להפסיד אתרוג בלא הנאה, ויעו"ש שתיירץ דהך מ"ד ס"ל דהטעם שלא יטול אתרוג של תרומה מפני שמכשיר, וד"ז ל"ש בשביעית וכש"כ שם דשביעית ודאי מותר להכשיר הפירות דאין חובה לשמור מן הטומאה, דאע"ג דאסור לטמאות פירות שביעית וחשיב כמפסיד וכמבואר ברמב"ם פ"ה משמיטה ויובל ה"ז, והטעם דמפסידו מאכילת טהורים, אבל להכשיר ליכא איסור דל"ה אלא גרם לטומאה וזה אסור רק בתרומה דאיכא דין משמרת, [אמנם במקד"ד שביעית סי' ט' סק"ה כ' דהא דאסור לטמא פירות שביעית הוא משום דאית בהו קדושה, ואיכא איסור לטמא, ולפ"ו לכא"נ היה צריך לאסור גם להכשיר, ויש לדון טובא בזה] ובמאי דפשיטא ליה לנצי"ב דלמ"ד מפני שמכשירה לא ס"ל מפני שמפסידה, וכן מבואר בתוס' סוכה שם, אבל בדעת הרמב"ם כבר ביארו האחרונים דכו"ע ס"ל דהטעם מפני שמפסידה, (עיי' שפ"א סוכה שם ובמרכה"מ פ"ח מלולב), ולפ"ו הרי תיקשי דמ"ש אתרוג של שביעית מותר.

קיום המצוה נחשב כהשתמשות

אבל נראה ליישב דגם אם אמרין מלל"נ היינו דלא חשיב הנאה לדין איסור הנאה, אבל ודאי חשיב השתמשות, ועיי' או"ש פ"א משאלה ופקדון דהוכיח דהגאול אתרוג ביו"ט שני כדי לצאת בו ולהחזירו לבעלי חשיב גזל, וכן נקט הנהיבות בספרו נחלת יעקב בח' על ר"ה דף כ"ח דהנחיל אתרוג מחבירו לצאת בו יד"ח חשיב גזל וחייב באונסין דחשיב השתמשות, והביא דל"ה חשיבות דהנאה, אבל השתמשות הוי ופשיטא חשיב הנאתו וביעורו שוה, [אמנם בקצה"ח סי' ע"ב ס"ק ל"ד כ' דשואל ספר ללמוד בו אין חייב באונסין דמלל"נ, ואפשר דוקא שואל דלא חשיב כל הנאה שלו, ועמש"כ בזה בר"פ לולב הגזול בארוכה]. והגר"ד לנדו שליט"א א"ל דהוא דן בזה לגבי אם מותר לאכול חזרת של שביעית בשביל מצות מרור דהרי אסור לאכול שלא כדרך אכילתו, ודן דכיון דבקיום המצוה הנאתו וביעורו שוה אי"כ חשיב דניתן לזה דהנאתו וביעורו שוה, וה"ל כן באתרוג למצוה. וכש"נ.

ובעיקר ק' האחרונים דאיך יטול אתרוג של שביעית כיון שמפסידו עיי' בס' דרך אמונה פ"ה משמיטה ה"ז בבה"ל ד"ה ואין סכין, שתיירץ ע"פ המבואר בר"ה ט"ז א' דשאני שביעית ידידי הכל ממשמשין בה וא"כ ל"ה כלל הפסד ע"י הנטילה דבלא"ה כבר מופסד הקליפה החיצונה,

והנה בדרך אמונה פ"ה משמיטה ויובל ס"ק מ"ט הביא בשם החזו"א דאסור להדליק נרות חנוכה בשמן של שביעית כיון דאסור ליהנות ממנו, וכ"כ הרידב"ו פ"ה ה"ט, ולכא"נ הוא דלא כש"נ דלא סגי בשימוש דמצוה ליחשב הנאתו וביעורו שוה, [ועיי' ספר מנחת שלמה סימן מ"ב שהאר"ך להחזיר מכמה טעמים עיי"ש, ועיי' דרך אמונה שם ה"ח בבה"ל ד"ה שמדליק את הנר מה שדן בדבריו], ואפשר שחלוק

משנת שביעית

הגאון הגדול ר' איתמר גרבוז שליט"א

אתרוג שעומד למצותו, משמן שעומד להנאה גמורה. ובני הרב צבי יהודה שיחי' העיר ממנחות פ"ד ע"א דמקשי' על הקרבת העומר בשביעית לאכלה ולא לשריפה, ונימא דשימוש המצוה חשיב שימוש דלכס, אך אפשר דשם ל"ה רק חובת ציבור, א"כ לא חשיב השתמשות של המקריב, ול"ד למצוה שמחויב בה ומשתמש באתרוג

לקיים חיובו, [ומה"ט נמי ל"ק מבכורות י"ב ע"ב לגבי בהמת בכורה של שביעית, דהא דהקרבן טעון הקטרה הוי סתירה לקדושת השביעית, ואין הנדון על מצות הקרבת האימורין, אלא מדיני החפצא של הקרבן דטעון הקטרה וזה הוי סתירה לקדושת שביעית].

קדושת שביעית באתרוג משום שעומד למצוה

ג] והנה התוס' בסוכה ל"ט ע"א עמדו על הא דאיתא שם דאין מוסרין דמי האתרוג לע"ה דאין מוסרין דמי שביעית יותר מג' סעודות לע"ה, והק' התוס' מהא דאיתא במעילה דאתרוג שוה רק פרוטה, ותרצו היתם באתרוג פסול דלא בעו ליה אלא לאכילה, אבל הכא כשר והדר לברכה דמיו יקרים, ובפנ"י עמד ע"ד התוס' דכיון דהאתרוג קדוש בקדושת שביעית משום הדין לאכלה מהכ"ת דיתפוס דמיו כפי השיווי למצוה והובא דבריו במג"ח מצוה שכ"ט, ויש לעיין לשיטת התוס' האם גם בחילול מע"ש השיעור הוא לפי דמיו למצוה, או בזה דנין לפי השיווי לאכילה, [ולגבי התורם מן הרע על היפה, אמר אאמו"ר הגאון שליט"א בשם מרן הגרי"ז זצ"ל דתליא ביפה לאכילה ולא ביפה למצוה והוא פשוט].

ולכא' היה אפשר לומר בדברי התוס' דכיון דעכ"פ כ"ה שיווי הדבר א"כ תופס כל דמיו בקדושת שביעית דכ"ה דמיו (וכ"כ בשפ"א שם), וי"ל דל"ד לחילול מע"ש דהוי דין חילול ובהו תליא בשיווי הדבר לאכילה, אבל בשביעית דהוי דין דתופס דמיו תליא בשיעור הדמים, ולפ"י י"ל דחילול שני בשביעית לא תליא בשיווי למצוה, אלא בדמיו לאכילה דהוי בחילול מע"ש, [ויש לדון עוד דתליא בחילול דרך מקח או דרך חילול, דבדרך מקח כמה דהוי דמי המקח חשיב דמיו, ואע"ג דמבואר בירושלמי מע"ש פ"ד ה"ג וברמב"ם פ"ה ממנעו"ש ה"ה דמע"ש אין תופס יותר מדמיו, אבל בדרך מקח י"ל דכל מה דהוי בכלל דמי המקח (באופן דל"ה אונאה) כ"ז נחשב חילול דרך מקח ונתפס בקדושת מע"ש]. ובדרך אמונה פ"ו משמיטה ויובל ד"א ס"ק ל"ז הביא דברי התוס' ומה שתמה הפנ"י, ובביאור ההלכה שם (בה"ד ו"ה המוכר) כ' לכאר דברי התוס' דעכ"פ הרוצה לקנות לאכילה צריך ליתן דמים יקרים וא"כ זה דמיו לאכילה, אבל יש לדון דהרוצה לאכילה יקנה פסול ולא כשר, וא"כ לא חשיב בזה דכ"ה דמיו לאכילה.

אבל לפמ"ש"נ ל' דכיון שמה דעומד למצוה חשיב הנאתו שוה, א"כ כמו דלולב קדוש בקדו"ש משום דעומד לכבד את הבית וכש"כ רש"י בסוכה מ' ע"א דחשיב הנאתו וביעורו שוה, א"כ אתרוג נמי קדוש גם משום דעומד למצוה, וא"כ שפיר דנין דמיו לפי המצוה דזה נמי שימוש דקדוש מפני זה בקדושת שביעית, ונפ"מ לפ"י דמותר ליקח בדמי שביעית אתרוג למצוה בשיווי למצוה, דהדמים ניתנו לקיים בהם דיני שביעית, ולקיימתו למצוה הוא קיום דיני השביעית, [אלא דהיה אפשר לחלק דאע"ג דמותר ליקח למצוה ולא חשיב הפסד כיון דע"י המצוה איכא הנאתו וביעורו שוה, אבל אכתי' י"ל דלא הוי סיבה להתקדש ע"י בקדושת שביעית, דאין מוכח דיהא הפסד, אמנם כיון דמצונו בלולב קדוש בקדושת שביעית וכ' רש"י דדמיתב ע"י הכיבוד, א"כ י"ל דה"נ באתרוג כיון דנפסד ע"י הנטילה הוי סיבה דמתקדש משום זה בקדושת שביעית].

ובקונטרס משמרת להבית בסוף ספר בית הריב"ז (דף כ"ב) הביא הגר"נ וינפלד זצ"ל מאחיו הגאב"ד מטשעבין זצ"ל לדון דאתרוג דנטעו למצוה לא ינהג בו קדושת שביעית כיון דאין עומד לאכילה, אלא שכי' שם דעכ"פ אפשר לאכלו אחר המצוה, ויש לדון עוד עפ"י הירושלמי ריש ערלה דאתרוג שנטעו למצוה אסור בערלה, ובא"ש פ"ח מלולב ביאר הירושלמי דכיון דבעי היתר אכילה חשיב כנטעו לאכילה, ועיי"ש באו"ש שדן דלכן חשיב טבל והוי כגמרו לאכילה עיי"ש מש"כ בדברי המהרש"ד, אמנם לפמ"ש כ' הרי גם משום קיום המצוה קדוש בקדושת שביעית דחשיב הנאתו וביעורו שוה, והוי כלולב דקדוש משום דעומד לכיבוד הבית דהוי הנאתו וביעורו שוה.

והנה לכא' יש להקשות דאם נימא דאתרוג קדוש גם משום דעומד לנטילה והוי בכלל לכל שבצרכים א"כ אמאי בלולב כתב רש"י בסוכה דף מ' ע"א דקדוש משום דרגילים לכבד בו הבית, ולפ"י ערבה ודאי אין בו קדושת שביעית, [ולגבי הדסים כתב בס' ציץ הקודש שח"א סימן ט"ו בשם המהרי"ל דיסקין דאין קדוש בקדושת שביעית, אמנם החזו"א החמיר בזה, עיין דרך אמונה פ"ו משמיטה ויובל ציון ההלכה אות רכ"ב, ומשום ספיקת הירושלמי אם דבר שעומד לריח אם יש בו קדושת שביעית], והרי עומד למצוה וחשיב לכל שבצרכים.

וצ"ל פשוט דלקדושת שביעית בעי דבר שעי' שימוש מותכלה ומתבער, וא"כ כ"ז באתרוג שנמאס ע"י נטילתו חשיב הנאתו וביעורו שוה, אבל לולב והדסים וערבות אין מתבערין ע"י נטילתו, ומשא"כ אתרוג אע"ג דעיקר הגוף לא מתבער, אבל כיון דאיכא ביעור בנטילתו דומה ללולב שכי' רש"י דמתבער ע"י הכיבוד אע"ג דאין מתבער כולו, וה"נ הוי אתרוג, [ובירושלמי פ"ז דשביעית מספק"ל אם בשמים חל עליהם קדושת שביעית, וברש"י ביאר דהספק כיון דל"ה הנאתו בשעת ביעורו, ועיין בקה"י סימן י"ט סק"ב מש"כ בדברי הירושלמי, ובדרך אמונה פ"ו משמיטה ויובל ה"י"ט, כ' דאפשר דהנאת בשמים בדרך דמולקן להריח בהם וע"י המליה מתבער קצת ולכן חשיב הנאתו וביעורו שוה, ולפ"י ה"נ אתרוג מתבער קצת ע"י נטילתו וכמבואר בסוכה ל"ה ע"ב דנפסד הקליפה ע"י לקיחתו ומשא"כ שאר מינים], אמנם לפמ"ש"כ בחידושי הגרעק"א ב"ק ק"א ע"ב דסגי בהנאתו קודם ביעורו להתקדש בקדושת שביעית, (ורק היכא דהנאתו אחר ביעור ל"ה דומיא דלאכלה), וכ"ה בבב"מ בסוכה דסגי בהנאתו קודם ביעור, וא"כ הרי גם בלולב והדסים וערבות איכא הנאה קודם ביעור (הנאת המצוה) ושייתקדשו בקדושת שביעית, ולכא' מוכח ע"כ דשימוש דמצוה לא חשיב שימוש להתקדש בקדושת שביעית, אבל י"ל דגם אם א"צ הנאתו בשעת ביעורו וסגי בהנאתו קודם, אבל כ"ז בדבר שעומד בסוף להתבער, אבל אם אין מתבער כלל ע"י שימוש י"ל דודאי אין קדוש מה"ט בקדושת שביעית, ורק דבר דמתבער ע"י שימוש וכש"כ הגרעק"א בצבע והבעה"מ לגבי לולב דעכ"פ מתבערים לבסוף ע"י שימושם, [ומה דנוהגים לחבט בערבה בה"ר ודאי ל"ה סיבה להתקדש דאין דין לכלות אלא חבטה בעלמא, ולדעת

רש"י הוי רק דין נענוע ופשוט].

אלא דבעיקר הדבר דמבואר בסוגיא דלולב קדוש בקדושת שביעית וכש"כ רש"י כיון דהנאתו וביעורו שוה דעומד לכיבוד הבית ומתכלה ע"י ההשתמשות בו, הנה שיטת הרמב"ם בפי"ה ש"פ פ"ג דסוכה, וכן משמעות דבריו בפ"ח משמיטה ויובל ה"א דלולב אין בו קדושת שביעית

משום דהוי עצים, ועיין כפות תמרים שם, ומשמע לכא' דס"ל להרמב"ם דאיכא הלכה דעצים אין בהם קדושת שביעית ורק פירות, ואפ"י אם הנאתו וביעורו שוה אין מתקדש דאיכא הלכה דעצים אין בהם קדושת שביעית ורק פירות קדושים, ויסוד שיטתו לכא' מהירושלמי רפ"ז דשביעית, ומסוגית הגמ' נדה דף ח' ואכמ"ל, ולפ"י ודאי פשוט דערבה אין בה קדושת שביעית.

אתרוג של שביעית לנוי סוכה

ד] דנו הלומדים אם מותר לתלות אתרוג של שביעית לנוי סוכה כיון דאוסרו לו' ימים אם חשיב כמפסידו דממעט באכילתו, (ועיין בס' הסוכה), ולכא' הוא מוכח מהא דנטול אתרוג של שביעית אע"ג דאסור למצוה, אמנם לפמ"ש"נ ל"ה ראה דשאני נטילה דמצוה דזה אחד מהדברים שעומד לזה האתרוג, וזה משימוש האתרוג דקדוש משום דעומד למצוה, וזה הנאתו וביעורו, ומשא"כ בניי סוכה לא נפסד עיי"ז ולא חשיב הנאתו וביעורו בזה, א"כ י"ל דאסור משום דמפסידו מאכילה.

אלא דיש לדון לפמ"ש"כ דהתוס' ס"א ו"ח קפ"ד ובפרק לולב הגזול דף ל"ה דאתרוג שתלו אותו לנוי סוכה מותר לצאת בו, [ואמנם השער המשפט בתש" נחלת אבות ס' ג' דעתו לאסור. ועיין באמרי בינה הל' יו"ט ס' כ"א שדן בדבריו] וא"כ הרי אכתי' לא מפסידו תוך ז' ימים דכשר למצוה דחשיב אחד משימושי האתרוג, אלא דלפ"י אתרוג פסול יהא אסור לתלותו, ואתרוג כשר למצוה יהא מותר וצל"ע.

אי העוקץ של האתרוג נעשה הפקר בשביעית

ה] בס' דרך אמונה פ"ד משמיטה ויובל ציון ההלכה אות רצ"ה כ' לחדש דצריך להפקיר הפרי עם היד והשומר שלה כיון שוה צורך הפרי, ולא כמו ששמעתי שא' הפקיר את האתרוגים חוץ מהעוקץ עכ"ד, והנה מוט כן בשם מרן הגר"ד לנדו שליט"א שאמר דכיון דנטילת העוקץ פסול א"כ צריך נטילה גם על העוקץ א"כ לא מהני בלוקח שלא מדעת הבעלים כיון דלא הפקירו העוקץ, והנה זה ודאי דאין הבעלים יכול לעכב מלקטוף את העוקץ דאע"ג דל"ה הפקר אבל ודאי יכול לקטוף הפרי בדרך הקוטפים כמו דמותר ליכנס לשדהו אע"ג דל"ה הפקר ויכול לעלות על האילן לקטוף, אבל עכ"פ ל"ה לכן, ובאתרוג כיון דנטילת העוקץ פסול ודאי צריך שיהא העוקץ לכן, [אלא דלדעת הרמב"ם פ"ח מלולב דחסר פסול משום הדר, אפשר דא"צ שיהא העוקץ לכן ויש לדון בזה], וכיון דלא הפקירו העוקץ ל"ה לכן ועי"ז כתב לחדש בדרך אמונה, דצריך להפקיר גם את היד והשומר דהפרי, וא"כ העוקץ הוי גם הפקר, וצריך להוסיף דאע"ג דתנן בספ"ק דעוקצין דאין העוקץ שומר בכל הפירות ורק בתאנים גרוגות וכלוסים, אבל י"ל דכ"ז כל אורך העוקץ, אבל משהו הסמוך לפרי ודאי חשיב שומר בכל הפירות, דבנטילתו ודאי מתקלקל הפרי, אמנם לפמ"ש"נ נראה די"ל דגם אם בשאר פירות א"צ להפקיר השומר כגון בקליפי אגוזים, אבל באתרוג קדושת שביעית הוא גם משום דעומד למצוה, א"כ ודאי חייל קדושת שביעית על כל מה דשייך למצוה, ולכן גם העוקץ בכלל קדושת שביעית ונעשה הפקר, [אלא דיש לדון דהעוקץ הרי אין נפסד ע"י הנטילה, אבל י"ל כיון דהוי בכלל הפרי שפיר מתקדש מה"ט בקדושת שביעית ונעשה הפקר כמו כל האתרוג].

בענין הא דאסור ליתן דמי האתרוג לע"ה ובקושת הגרעק"א דיקנה בהקפה

במתני' מבואר דהקונה אתרוג הקדוש בקדושת שביעית לא ישלם למוכר ע"ה דאין מוסרין דמי שביעית לע"ה, וצ"ע התוס' כתבו בע"ז ס"ב ע"ב דאם קנה במשיכה, ואח"כ שילם ל"ה דמי ע"ז, ול"ה אתנן, וה"נ ל"ה דמי שביעית, וכן פסק בחזו"א (עיי' סדר השביעית אות ו', והאריך בס' י"ט ס"ק י"ג, והכריע דבשל ד"ס הלך אחר המיקל). [ומרן הגר"ד לנדו שליט"א העיר דהגר"א בס' קל"ב (יו"ד) כ' דהעיקר בדברי הרמב"ם דחולק וס"ל דהוי דמי ע"ז וא"כ הוי דמי שביעית].

וצ"ע א"כ יש תקנה פשוטה שיקנה האתרוג, ואח"כ ישלם ולי"ה דמי שביעית, וכבר עמד בזה הגרעק"א שם בעי"ז ובה"י חת"ס שם, [ובתחילה נתקשתי בזה ואח"כ מצאתי בס' ד' שכבר עמדו בזה הגרעק"א וחת"ס]. ועי' ד"א פ"ה ה"א אות פ"ז דה"ה אם שלם אחר משמך דל"ה דמי שביעית, וצ"ע דהתנא לא נקט ד"י.

ואפשר לדון בזה דהנה במ"ב ס' תרנ"ח סק"י הביא בשם מחנ"א דצריך להקפיד לקנות בקנין כסף כדי שיהא לכן מה"ת, וחשש המחנ"א לשיטות דאע"ג דקנה בקנין דרבנן לא מהני לדאורייתא, (נחלקו בזה הראשונים) [ויש לדון בזוהר אתרוג של שביעית למ"ד שביעית בזה"ז דרבנן אם מהני מה"ת, אך י"ל דלהפקיר ודאי יכולים מה"ת, וא"כ זוכה מן ההפקר מה"ת וא"כ כל קנין דרבנן יכלו להפקיר מן המוכר ויקנה הלוקח מה"ת וצ"ע בזה, ועי' בקונטרס על מילי דשביעית ממרן הגר"ד לנדו שליט"א שדן בזה], ולכא' לפ"י יש לדון דכ"פ דקנה בקנין משיכה אע"ג דכבר קנה אבל בחזר ומשלם הרי קונה מה"ת וא"כ יחשב דמי הדבר משום הקנין כסף מה"ת והעירני לזה הגאון המובהק רבי אברהם מרדכי גולדבלט שליט"א.

אמנם לכא' יש לומר בזה דהנה צ"ע איך מהני הקנין מה"ת והא ל"ה ברשותו של המוכר (כיון דהלוקח יכול לעשות בו מה שברצונו) וכן אינו יכול להוציא בדיינים [ויש לדון דתליא אם אינו יכול להוציא בדיינים הוי כאינו ברשותו או כאינו שליו].

ועיין תש' עטרת חכמים חו"מ ס' י"ד שהביא מהחת"ס ל' דלן דלא מהני לבטל חמץ לאחר שמקנה בקנין דרבנן, דאם לא מהני מה"ת א"כ עובר משום בל יראה, ולא מהני הביטול של המוכר כיון דהוי אינו ברשותו, ועיי"ש בעטרת חכמים שכ' להוכיח כן מדברי הרמב"ם פ"ו מערכין הכ"ה מי שהיה מוכר דלועין וכו' ובא לוקח ונטל אחת והלך לו אם היו דמי כל או"א קצובין ה"ז כמו שפסק ואין המוכר יכול להקדיש דלעת זו שהרי אינה ברשותו, ול"ל כ' הרמב"ם אינו שלו וכלישנא דגמ', וכ' דלהלכה הרי משיכה קונה רק מדרבנן, וא"כ מ"ט א"י להקדיש, ועי"ז כ' הרמב"ם משום שאינו ברשותו, [וכ"כ

עיוני שביעית

הגאון הגדול ר' דניאל זולפסון שליט"א

וזה יתכן מסברא, ולפי"ו נימא דהא דגמירי דאין חיה ניוזות מארץ אחרת וזהו רק דמכאן ילפינן התורה חילקה אף לבני אדם לג' ארצות שהרי הילפותא תליא בחיה, [ודי' לתלות הילפותא והסימן בג' ארצות והיינו כמה דארץ אחרת אינה מזונה, ולא כמה שאינה הולכת לשם, ולכן סגי בג' ארצות

ולא בתשע מאחר שא"ז הטעם אלא סימן], ולפי"ו נימא דפלותגת הבבלי וירושלמי היינו ביסוד זה אי חיה היו סימן או סיבה, ולכן לירו' איכא תשע ארצות. [ויעוין ברש"ם בטעמא דלזיתים ותמרים כל ארץ ישראל ארץ אחת, דילפינן זאת מקרא דארץ זית שמן ודבש, דלגביהם ארץ אחת היא, ולהצד דהוי סימן, יש לזה מקום יותר, וי"ל].

ז. אבל בלשון הרמב"ם פ"ז ה"ד נראה יותר דהטעם שאין אוכלין על השמור "לפי שאינם מצויין לחיה" ודוח"ל דג"ז סימן, ובפרט דיתכן נפק"מ כשנותן רשות לבני אדם ליכנס לחצירו ואפ"ה משמע מסתמית הרמב"ם דאם שמור מחיה אין מציל מביעור [והיינו כששמור ע"י נעילה או לפי שיראה להיכנס מאחר שבנ"א מצויין שם, ועי' רש"ם פ"ט ה"ד שנקט לשון זה דיראה להכנס לחצר, ומיהו מסתברא דאף יראתה רק בחצר סגורה וכדמוכח מדקרי לה במתני' "שמור" וע"ע בבבא"ה פ"ז ה"ד], וגם לשון הר"ש והרא"ש פ"ט מ"ד מורה כמעט להדיא דהדרב תלוי כמה ששמור מחיה [ולא משמע כלל לפרש שכל דבריהם כסימן ומכאן קרא דחיה], ואמנם הר"ש והרא"ש ס"ל בלא"ה דאיכא תשע ארצות אף להבבלי, ולפי"ו ודאי נראה יותר דהוי סיבה וכנ"ל, אבל לפמשנ"ת נ' כן אף ברמב"ם הגם דס"ל דלהבבלי ליכא אלא ג' ארצות.

ולכן נראה יותר דאף להבבלי הוי סיבה, אלא שלא הצריכה תורה שיהיה מזומן לבהמה אלא שיהיה לה מזונה אם תרצה לילך, אף שאין דרכה ורצונה לילך, וכנ"ל בלשון החזו"ן ג' ל"ב ה"ל [ומסתמא כוונתו ז"ל אף לשני הרמב"ם דתליא בג' ארצות בלבד], והדברים עולים יפה אף עם דבריו ז"ל ט"ו ב' בטעמא דרבנן פסחים דאוכלין אף על מבין הקוצים, וביאר שם דשמור בידי אדם גרע משמור בידי שמיים, והביאור בזה נראה דסו"ס מצד הפקר הארץ מזון החיה מוכן לה אף שיש לה מעכבים, הן מצד רצונה לילך והן מצד הקוצים, [ואפשר שלכן לא כ' הרמב"ם פ"ז ה"ב בפרטי ההלכות דתלוי בחיה אלא אם יש באילנות, דאי"צ שתוכל לאכול בפועל, ומ"מ בהלכה ד' (ובה"א) הורה כמה תלוי בחיה], ודו"ק. [ויתרה מזו חזינן בחזו"ן רס"י י"ד בחד צד וכן בגידון דיון י"ג סוסק"א בטעם קליפין בחד צד, דדבר שאינו מאכל לחיה אין בו דין ביעור, והוא חידוש גדול, ועכ"פ זהו רק אם חיה הוי עיקר סיבת דין ביעור ולא כסימן, ואמנם עדיין חידוש הוא דתליא בחיה טפי מבאדם].

ח. ואשר מעתה נ' להוסיף ולדון בדרך אפשר דלגירסת הרמב"ם דר' יהודה ור' יוסי נחלקו אי ביעור היינו הפקר או איסור, י"ל דפלותגת הבבלי והירו' דין ג' ארצות תליא ממש בזה ואין זה פלוגתא בסברא, אלא שהירושלמי לטעמיה דפסק [לגירסת הרמב"ם] כר' יהודה דעיקר ביעור הוא הפקר לעניים והיינו מי שאינם בלתי השדה, [וכחזו"א י"א ז' ה"ל דזהו טעם האמוראי בירושלמי שסמכו להפקיר], ולדידיה קרא ד"ואכלו אבינו עמך" דכתיב בפר' משפטים אייירי להדיא אחר ביעור [דקדוק ביעור מותר אף לעשירים לר' וכדדריש כן ר"י בתו"כ] והלא בהך קרא כתיב נמי ויתרם תאכל חיית השדה, הרי דמשמעות קרא להדי' דתכלית הביעור עבור כל הנבראים ואמנם ודאי מסתברא דאם הקפידה תורה על חיה כ"ש שיש קפידא שיהיה לאבינו הארץ, [ואת"ש דברי הר"ח בפסחים ה"ל דאף אם בנ"א לחוד מנועים מחמת קוצים, חשיב נמי כלה לחם מ"ד], ונקט קרא חיה לרבותא [ומה"ט מדוקדק ברמב"ן עה"ת בהבנת רש"י דצריך הפקר אף לבהמה ולא רק לחיה, וכדראיתי למו"ר מרן הגר"ל שליט"א שדקדק כך ושלא כתב' בפסחים], ונפק"מ גם לדינא דאף אם אין שמור מאדם אבל הוא שמור מחיה חשיב דכלה וכנ"ל בלשון הרמב"ם, ובהו נחמד דהיה סמך לירושלמי לטעמיה לפסוק כר' יהודה אף דבעלמא הלכה כר' יוסי, משום דסתמא דמתני' משמע לירו' דתליא בט' ארצות וזהו כר' יהודה. [והנה לפרש"י בפסחים נב: ס"ל לר' יהודה במתני' דפסחים כרשב"ג, ולהאמור הוא נכון מאוד לטעמיה, וגם לפי ר"ח שם י"ל דלחכי ס"ל לר"י דאף לתמרים א"י מחולקת לג' ארצות, (עיי"ה דלכא"ז זו הכוונה) והיינו משום דאף אם תמרים שבארץ אחרת ערבים לחיה, מ"מ לר' בעינן שתהיה הולכת לשם והרי אינה הולכת, לתי' בתרא דהחזו"א בשבס"ה, ודו"ק].

אבל לר' יוסי [לגירסת הר"מ] דאין תכלית הביעור כלל עבור אבינום וחית הארץ וקרא דפ' משפטים אייירי ביעור שמיטה ולא בביעור [וכדמפורש בר"ע צמזו פ"ד הכ"ז ולשיטתו], הלא שפיר י"ל כהבבלי דהכל תלוי רק בג' ארצות, והיינו דלר' יוסי י"ל בחד מהנך תרי צדדים, או דחיה הוי סימן [ונימא כך עכ"פ לר' יוסי, ויש להוסיף דלפי"ו ר' יוסי לטעמיה דאוכלין אף על השמור, וזה סיוע נוסף לירו' דהלכה כר' יהודה לפי ששם שנה רבי החולקין על ר' יוסי בלשון חכמים, ודו"ק], או דלעולם הוי סיבה, אך מ"מ אין הסיבה בעבורה אלא כמשנ"ת (בפ"ז מ"ב בייסוד דברי הרמב"ם) דלא התירה התורה לאכול אלא כאשר מתחלק ביבול הארץ עם שאר הנבראים [ובאופן שהכל ניוונים מהוון את הכל ואינו אוכל כבעלים ועי' סנהדרין לט.], ולכן שפיר י"ל דאין צריך שיהיה מזומן לחיה אלא שיהיה לה מזון אם תרצה לילך (וכ"כ בחזו"ן א"א כי טעמו מטעם אחר), דאף שבפועל לא תאכל כלל, לית לן בה, דסו"ס אין אכילת האדם כלקחת כל יבול הארץ ואינו אוכל אלא כשיש מזון בארץ אף לחיות השדה, [ולפי"ו יתכן גם כר' יוסי גופיה דאוכלין על השמור, דסו"ס יש בארץ אלא שהוא כמנוע צדדי, והוי כמקרה, ולא תלתה תורה הזמן עפ"י עוברי עבירה, ועי"ל, ואילו לדידן פסק הרמב"ם כרבנן בזה], ונמצא דדעת הבבלי דתליא בג' ארצות לחוד היינו כר' יוסי ודו"ק. [ואף אם לא נימא כחידוש דידן בייסוד דין ביעור לר' יוסי, סו"ס א"א לומר דהביעור בעבור החיה ואף לא בעבור האבינוים, שהרי הדין לשרוף ולכלות, ועכ"פ דחיה הוי סימן, או בדרך אחרת ומ"מ אין הביעור בעבורה].

ט. ולפי הנחות אלו נוכל ליישב כמן חומר דברי הרמב"ם בקליפין וגרעינין שאין בהם ביעור אף שביור' מבואר דיש בהם ביעור, דהנה המהריק"ו וכו"מ ביארו סברת הרמב"ם לפי שעיקר ייעוד פירות אלו למאכל והקליפין וגרעינים הוא רק שימוש הטפל ולא נתייבש בביעור, [וי"ל כסברתם אף לפמש"כ הר"מ פ"ה הכ"ז דיעוד הקליפין והגרעינים לצביעה, ובפרט זה הוא שלא כדבריהם דמיועד להסקה, ואכמ"ל], ונ' דיש בזה טעם גדול לפמשנ"ת בייסוד דין ביעור להרמב"ם דפסק כר' יוסי, דמאחר שבעיקר ייעוד הפרי

א. פ"ז מ"ג, קליפי רמון קליפי אגוזים והגרעינים יש להם שביעית, וכו', והנה בפשוטו מודלא תנן דאין בהם ביעור כדתנן במ"ב משמע דסתמו כפירושו כשאר קדו"ש שיש בה ביעור, וכדמצנינו להדי' להר"ש במ"ו (ד"ה יש) שדקדק בכינו"ו, וכ"כ התיי"ט במ"ו דע"ד הר"ש שם, ה"נ במתני'

יש ביעור, ואמנם יעויין בירושלמי שבגירסת הרש"ם דלהדיא הקשה ר' יוחנן ובני חבורתו מדוע לא תני במתני' דין ביעור, וכן פ' הגר"א (סוף ה"ב), והשיב להם ר' ינאי דכללא הוא דכל דבר שדרכו לישור יש לו ביעור ואין דרכו לישור אין לו ביעור, והנך קליפי רמון מהם שדרכם לישור ומהם דאין דרכם ולכן לא תני להו, ולכן לא האריך התנא וסמך דאולינ' בתר כללא, וכ"ז לכא"ו הוא פ' מחזור מאוד בירושלמי, ומעתה צ"ע דעת הרמב"ם שפסק בפ"ה ה"ט דהנך קליפין וגרעינין אין להם ביעור, והוא להיפוך מדברי הירושלמי. [ואמנם יעוי' בר"ש סוף מ"ב דלדבריו בבאור הירושלמי שמא לא קאי להדיא אמתני' דידן, אולם לכא"ו היה נראה גסם לפירושו אף מתני' בכלל, וכדנ' בפ' מוהרא"פ לירושלמי שב"ה אף לפי הר"ש, והדברים עולים בקנה אחד עם דברי הר"ש במ"ו, וגם אלת"ה שוב לא קבע לן רבי ינאי בדבריו כלום, וע"כ כללא קאמר, ואמנם עחזו"א י"ג י"א דהרמב"ם מפרש דמתני' הוי המשך למ"ב, ולפי"ו י"ל דאין סתירה מהירושלמי (עכ"פ לפי הר"ש) וע"ע חזו"א שם סקכ"ב, אלא דלפירושו צע"ק דא"כ מדוע נפסק בפלותגת ר"מ ורובנן, והלא דינא דר"מ שייכא אף בקליפין, וע"כ משנה בפני עצמה היא, וכן הבין התיי"ט כאן ובמ"ו, והדקדוק' הן בפשטא דמתני' והן מדברי הירושלמי, וצ"ע, וזאת מלבד דאף סברת הרמב"ם צ"ב, ויבואר לפנינו בס"ד].

ב. עוד יל"ע דבסתמית הרמב"ם פ"ז ה"ב משמע דעלי הלוח השוטה החייבין בביעור (כדתנן במ"א) הוא בכל ענין, ואילו בירושלמי פ"ה ה"ב משמע דמסיק דאייירי דווקא שנתלשו העלין מעיקר הלוח קודם שכלו לחיה ולכן חל על העלין דין ביעור אף שעיקר הלוח אין לו ביעור (כדתנן במ"ב), וער"ש פ"ה מ"ב דביאר דברי הירושלמי, וצ"ע על השמטת הרמב"ם דין זה. [ועי' דרך אמונה בבבא"ה פ"ז ה"ג שצידד דהר"מ יסבור דהירו' מספק' כל דבר, ולכא"ו א"י הפשט הפשוט, ויעוי"ש בצה"ל אות קכ"ז בדברי הרש"ם מפורש דנפשט בירו' כנ"ל, וצ"ע מה ראה הרמב"ם לנטות מזה].

ג. עוד צ"ע קושי' הראב"ד פ"ה הכ"ג, עיי"ש, ובמהריק"ו שהניח לבסוף בצ"ע.

ד. ונראה לדון בהקדם מה דצ"ע טובא דעת הרמב"ם פ"ז ה"ג דביעור היינו שריפה והשלכה, דאף שלגירסתו כ"ה דעת ר' יוסי במתני' פ"ט מ"ה, סו"ס הלא מפורש בירושלמי דאמוראי הנהיגו הלכה למעשה לקיים ביעור בהפקר בפני ג', [ולכא"ו אין לומר דהתורה זרעים (פ"ט מ"ב ד"ה והנה) שאי"ז סתירה להרמב"ם, דא"כ היה לרמב"ם להביא כל דינים אלו שהנהיגו בירו'], וע"כ מוכח חדא מתרתי או כגירסת שא"ר דאף לר' יוסי מותר (ואף לעשירים), או שהכריעו הלכה כר' יהודה, ומיהו מקור הרמב"ם לנטות מזה, וכדתמא החזו"א י"א ז', וכן תמא מאוד הגר"פ בבאור הרס"ג.

ועי' מהריק"ו וכו"מ שם שלכן סמכו להלכה על שא"ר, וצ"ע דעת הרמב"ם [אם לא דנימא דמכח ברייתא בב"ק קא. דידלק הבגד הכריע כן, וצ"ע דהא אפשר לאומרי לגירסתו כר' יוסי, ואכתיא אין ראהי להלכה דהגמ' שם מייית לה כלפי לפשוט ענין אחר, ובפרט שהרמב"ם לא הביא להלכה ברייתא זו, ומכאן דיומא פ"ג. אין ראהי כלל להרמב"ם לטעמי פ"ד ממאכא"ס דהעמידה בספיחין, כחזו"א שם סוסק"א].

ה. והנראה לדון בכ"ז בס"ד דהיה הוכחה לרמב"ם דנחלקו הבבלי והירושלמי בייסוד דין ביעור, דהנה הר"מ פ"ז ה"ט פסק דליכא אלא ג' ארצות לביעור, וביאר המהריק"ו שם דהרמב"ם למד כן מסוגיית הבבלי בפסחים [וכפשטא דגמ' וכפרש"ן], ולמד מזה דהבבלי נחלק על הירושלמי (פ"ט ה"ב משמי דירב"ח), דשיעור לומר אין החיה שבהר גדלה בעמק ולא שבעמק בהר, ומזה הוכיחו רוב הראשונים דאכן כל ארץ מתחלקת לג', אבל להרמב"ם הבבלי פליג בזה, והנה ודאי לא מסתברא דפליגי הבבלי והירושלמי במציאות ובקבלת חזו"ל במציאות זו, ובבבלי איתא (משמי דירב"ח עצמו) דגמירי דאין חיה שבגליל גדלה על פירות שביהודה, ונראה דמצד ההליכה ממקום למקום אין דרכה של חיה לילך מעמק להר דהוא סוג מקום אחר, משא"כ מארץ לארץ [כששניהם הר או עמק] הלא בגבול שבין שתי הארצות אין שום סיבה לחיות שלא לילך, וכדהעיר השפ"א בפסחים והחזו"א ג' ל"ב, ועי' ביאורו להשינוי הוא בטעם הפירות שאין טעם פירות ארץ אחרת נעימות לה, (כל' החזו"א ולפי האמור אכן זהו רק כלפי' הוא ארצות, משא"כ כלפי' שנינו בירן עמק להר דתליא בהליכה, ומדוקדק כן שינוי הלשון שביירושלמי הוזכר אין גדלה והיינו שאין הולכת לשם, ובבבלי הוזכר דאין גדלה על פירות והיינו שאין פירות אלו בכלל מזונה, ודו"ק].

ו. ומעתה נ' טעם הפלוגתא לדינא בין הבבלי לירושלמי [אי איכא תשע ארצות], דלהירושלמי הקפידה תורה שיהא מצוי לאכול אף לחיה שבמקומו של אדם זה, ואם אינה הולכת מעמק להר סו"ס אינו מצוי לה, ואילו להבבלי נקטינן כסברת החזו"ן (ג' ל"ב בדרך הב') שכתב [כלפי קושיא אחרת] בזה"ל א"נ דין ביעור הלך אחר הפירות ואע"ג שאין חיה הולכת לשם מ"מ כיון שהפירות מצויות לה מקרי לא כלה לחיה, והלכך בשאר פירות שחלוקות פירות ארץ זו מזו, וחיה של ארץ זו אינה אוכלת משל ארץ אחרת כיון שכלו בארץ זו חייב לבכר, עכ"ד, [ויעוי"ש שביאר עפ"י"ו היטב מדוע בתמרים וזיתים אין חילוק ארצות, והנה לדברינו י"ל דטעם זה מספיק להבבלי, אבל להירושלמי נצטרך לומר בדינא דזיתים כטעם התיי"ט פ"ג מ"ט או כתו"ח שם, ולא נימא להירושלמי כהחזו"א, דאף דרך קמא דהחזו"א אינה מספקת בירושלמי לפמשנ"ת, עכ"פ בד' הרמב"ם, ודו"ק].

ז. והנה היה אפ"ל בטעם הבבלי [דס"ל דלא קפדינן כמה שאינה הולכת מעמק להר, ולכן ליכא תשע ארצות] משום דס"ל דחיה אינה טעם הדין אלא ילפותא וסימן בעלמא, ובעיקר תליא כמה שאין מצוי לאנשים לנכות מהשדות, [ואכן באיך דרשא שבת"כ פ"ג ה"ד דמן השדה תאכלו את תבואתה דכתיב ביובל, ודרשינן כל זמן שאינה אוכל מן השדה אתה אוכל מן הבית, כלה מן השדה כלה מן הבית, וכ"ה בירושלמי פ"ט ה"ד, לא הוזכר כלל חיה, אם כי רש"י עה"ת צירף הדברים, וגם יעויין בבאורי הגר"א לתו"כ פ"ה ה"ח דמתבאר דביעור במאכלי אדם ילפינן מקרא דמן השדה, וקרא דולחיה רק לרבות ביעור במאכלי בהמה, ודו"ק], וסמך לזה בפ"י ר"ח פסחים נ"ב: בטעמא דרשב"ג דתליא אם ביד אדם לאוספם או שנמנוע מחמת הקוצים ולא תליא בעופות (ומשמע בדבריו דה"ה דלא תליא בחיה ועי'), ולפי"ו נימא דהא דקיי"ל (פ"ט מ"ד) אין אוכלין על השמור אינו משום ששמור מחיה אלא מבני אדם,

אליבא דהלכתא

הגאון הגדול ר' מ"מ לובין שליט"א

איסור השתכרות עבור עשיית מלאכה בפירות שביעית

הצבע, צובע לעצמו, אבל לא יצבע בשכר, שאין עושין סחורה בפירות שביעית

איסור מכירה בפירות שביעית

הנה איסור סחורה בפירות שביעית ילפינן ליה בגמ' ע"ז (ס"ב א') ובכורות (י"ב ב') מדרכיב' והיתה שבת הארץ לכם לאכלה', 'לאכלה ולא לסחורה', ומצינו ג' עניינים שנכללים באיסור סחורה, א. בסיפא דמתני' תנן לא יהיה לוקח ירקות שדה ומוכר בשוק וכו', וענין איסור סחורה זה שמשתכר בפירות שביעית על ידי מכירתם, אכן אין הכוונה שאסור למכור כלל פירות שביעית דהא תנן בסיפא אבל הוא לוקט ובנו מוכר על ידו, וא"ה בגליון הבא יתבאר הדעות והגדרים באיסור מכירה, אך עכ"פ זהו ענין אחד של איסור סחורה, והוא השתכרות בפירות שביעית על ידי מכירה, ואיסור זה הוא אפילו כשמטרותו לצורך אכילה.

איסור קניית בהמה טמאה וכדומה

ב. דבר נוסף שנכלל באיסור סחורה מבואר לקמן (פ"ח מ"ח) דתנן אין לוקחין עבדים וקרקעות ובהמה טמאה מדמי שביעית, ויסוד איסור זה הוא שמשמש עם הפירות שביעית או עם הדמי שביעית לצורך דבר שאינו מכלל שימושי שביעית, (היינו שאין הנאתו וביעורו שווה), ובכלל איסור זה הוא ג"כ האיסור לפרוע חוב בפירות שביעית, והיינו שמשמש עם הפירות שביעית לפרוע חוב ולא לדבר שהנאתו וביעורו שווה, וכלשון הגמ' בע"ז ס"ב א' 'נמצא זה פורע חובו מדמי שביעית והתורה אמרה לאכלה ולא לסחורה', וכמו"כ איתא בבכורות (י"ב ב') דבהמת שביעית אין פודין בה פטר חמור דלאכלה אמר רחמנא ולא לסחורה.

השתכרות עבור עשיית מלאכה בפירות שביעית

אמנם במשנתנו לכאורה הוא ענין שלישי של סחורה דהרי האיסור של לא יצבע בשכר אינו מצד עצם מכירת הצבע, דהרי קתני ולא יצבע, ולא קתני ולא ימכור, ופשוט דכוונת המשנה לאסור גם באופן שמצד מכירת הצבע אין איסור (וכגון בלקח והותיר), (ועוד דאם אין איסור בעצם ההשתכרות במלאכה הצביעה אלא רק במכירה א"כ גם המכירה תותר מדין הכללה) ובפשטות היה נראה דבמשנתנו נתחדש גדר חדש באיסור סחורה, והוא עשיית מלאכה בפירות שביעית על מנת לקבל שכר על מלאכתו.

אלא דזה לא יתכן לומר דכל פעולה של השתכרות בפירות שביעית היא בכלל איסור סחורה בפירות שביעית דהא תנן לקמן (פ"ח מ"ד) האומר לפועל הא לך איסור זה ולקוט לי ירק היום, שכרו מותר, ובפשטות משמע דמותר לעשות כן, (ואין הכוונה רק שבדיעבד הדמים לא נתפסים בדמי שביעית), הרי דמותר לפועל לקלוט ירק של שביעית ולקבל שכר עבור פעולה זו, (והתם תנן לקוט לי ירק היום, שכרו מותר, לקוט לי בו ירק היום, שכרו אסור, והחילוק הוא דכשאומר לקוט לי ירק היום התשלום עבור הפעולה ולא עבור הירק ולכן אין הדמים נתפסים בקדושתו, שמשא"כ בלקוט לי בו ירק היום התשלום הוא עבור הירק ולכן הדמים נתפסים בקדושתו"ש). ובקושיא זו עמד בעל התוס' יו"ט ותירץ ע"פ המבואר בסוגיא בע"ז ס"ב ב' דאמרין שחמרין שהיו עושין מלאכה בפירות שביעית שכן קדוש בקדושתו"ש, ופועל שלוקט פירות שביעית, אין שכרו קדוש בקדושתו"ש, ומפרש הגמ' דפועל דלא נפיש אגריה לא קנסוהו רבנן, חמרין דנפיש אגרייהו קנסוהו רבנן, ובתוס' שם כתבו דתלוי אם יש לו ריוח גדול או קטן, דברווח גדול הו"ל סחורה וכלשון התוס' על הגמ' דחמרין דנפיש אגרייהו וז"ל פירוש ורווחי טפי ודמי טפי לסחורה, ע"כ.

ולפי שיטתו נמצא דכל פעולה יש לדון אם הרווח הוא מרובה או מועט, ואי"ז תלוי בסוג המלאכה אלא ברווח, דרווח מרובה, אסור, ורווח מועט מותר.

אלא דלכאורה להלכה אי"ז יישוב מספיק, שהרי שא"ר (ר"ן רמב"ם רשב"א) פירשו הגמ' דהא דבחמרין קנסו רבנן איירי כשהיה צד איסור במלאכתו וכגון שהביאו הרבה (יותר מהשיעור המותר) ומבואר דאין איסור בעצם ההשתכרות, וא"כ הדר"ק לזכותה מאי שנא מהא דצבע לא יצבע שכר, ואילו חמרין מותרין להשתכר בפירות שביעית, ובאמת יש להוכיח עוד שמותר ליטול שכר עבור מלאכה בפירות שביעית דהא תנן בשקלים (פ"ד מ"א) שומרי ספיחין בשביעית נוטלין שכרן מתרומת הלשכה, ועוד איתא בתוספתא דשביעית (פ"ח ה"א) לענין פירות שביעית שהיו שלוחי בית דין שוכרין פועלים לקצור את פירות שביעית, הרי מבואר דמותר ליטול שכר עבור פעולת שמירה ופעולת לקיטה של פירות שביעית.

שיטת החזו"א לחלק אם מביא את הפירות

וביישוב הקושיא ישנם ב' דרכים, בחזו"א (סי' י"ג ס"ק י"ז) מבואר שכל האיסור בצבע לא יצבע בשכר איירי בגוונא שהצבע הוא מביא את הצבע ולכן הו"ל סחורה, ואין הכוונה היא שהאיסור הוא רק מצד מכירת הצבע, חדא דאטו באופן של לקח והותיר לישתיר, ועוד דא"כ ישלם בהבלעה גם עבור המלאכה וגם עבור הצבע ולישתיר.

אלא הכוונה שיש איסור השתכרות בפירות שביעית בגוונא שהוא גם מביא את הפירות דא הו"ל טפי סחורה, ומשא"כ כשעושה בשל חבירו אי"ז סחורה כל כך, ולכן בחמרין שעושה בשל חבירו מותר, וכן לקוט לי ירק היום שאין הפועל מביא הירק משלו מותר.

והא דשרי בלקוט לי בו ירק היום אף שזוכה בירק ומביאו משלו (דמשמע שאין איסור בכך, ורק הדמים קדושים בקדושתו"ש כדין דמי שביעית), היינו משום דהתם אינו מקבל שכר כלל עבור הפעולה אלא עבור המכירה והרי המכירה מותרת.

א. ה. העולה לדעת החזו"א בדין השתכרות מלאכה

ולפי"ז נמצא לדינא (ע"י חוט שני פ"ו סק"ג) א. מלאכה בשל עצמו ע"מ למכור כשעובד בשל עצמו ואח"כ מוכר את הפירות (כשאין איסור מו"מ) מותר, ולכן מותר לצבוע בגד שלו ואח"כ למכרו, והא דאיתא בירושלמי (פ"ו ה"א – דף י"ט ב') החנווני שהיה מבשל ירקות בשביעית לא יהא מחשב שכרו על דמי שביעית, אבל מחשב הוא על היין ועל השמן ועל האבטלה, ומשמע דאסור לו ליטול שכר עבור המלאכה שבשיל הפירות אף שעושה המלאכה בפירות שלו ורק אח"כ מוכרם לאחרים, אי נימא דכששלחוהו לכך אסור (עיין אות ד') אפשר דאיירי כששלחוהו, אמנם בעיקר הקושיא יש לפרש כוונת הירושלמי שכר הבטלה היינו שכר על המלאכה דנמצא שמקבל שכר עבור פעולה בשל חבירו וזה מותר כדין חמרין ופועל, וכן פירש הפני משה וז"ל 'על שכר בטלה וטרחתו', ע"כ.

ב. מלאכה בשל חבירו אם מקבל שכר עבור המלאכה, אך המלאכה היא בפירות חבירו, ג"כ מותר וזהו הדין של חמרין ולקוט לי ירק היום, והטעם כיון שאינו מקבל שכר כלל מגוף הפירות אלא מהמלאכה גרידא, לא חשיב סחורה, ומותר.

ג. נותן את המלאכה והפירות האיסור הוא כשהוא נותן את הפירות וגם משתכר במלאכתו, ואפילו באופן שמצד מכירת הפירות אין איסור, אך להביא פירות ולהתעסק בהם זה מצטרף לצורה מסחרית ואסור באיסור סחורה.

ד. שליח לעשות מלאכה בשל עצמו באופן ששלחו אותו לעשות מלאכה בשל עצמו ואח"כ מוכר את המלאכה ומקבל שכר ילח"ס, דמחזק גיסא המלאכה בעצם היא עבור עצמו להשביח את שלו, מאידך עושה את המלאכה עבור משלחו.

ובחוט שני כתב לאסור, וח"א שלח דלזה אין מקור, ולכאורה מהמשנה של לקוט לי בו ירק היום (אי נימא דמותר) מוכח דמותר, אך יש לדחות דהתם כיון שאין התשלום עבור המלאכה כלל אלא במחיר של ירק וא"כ אינו מקבל כלל שכר (אפילו טוה"ו) עבור המלאכה, לכן מותר.

ה. מקנה הצבע תחילה ואח"כ צובע בשל חבירו יש לעיין אם מותר להקנות את הצבע תחילה ואח"כ לקבל שכר עבור הפעולה גרידא, ונראה דודאי אסור דהרי אפילו אם נותן הצבע והפעולה בחינם עבור טוה"ג ג"כ הביא הרי"ש לאיסור, וא"כ מה יועיל שנותן הצבע בחינם, דכיון שבגדר סחורה לא התירו מתנת חנים אין חילוק אם נותן בתחילה את הצבע או שנותן בבת אחת את הצבע ואת המלאכה, ומ"מ אם מתחילה נתן את הצבע במתנה שלא ע"מ להשתכר בו ולבסוף נשכר לו למלאכה מסתמא מותר.

אך יש חילוק בזה דכשנותן מתחילה את הצבע נמצא דהמלאכה אח"כ היא בשל חבירו ומותר, ומשא"כ בצבוע בשלו אף שנותן הצבע והפעולה בחינם אך כיון דבשעת המלאכה מביא צבע משלו הוה ליה טפי סחורה, ואסור אם מקבל טוה"ג עבור כך, ע"כ העולה לדינא לדעת החזו"א.

חילוק בין סגי המלאכות

אמנם לכאורה אכתי קשה לדרך זו דאם כל החילוק בין לקוט לי ירק היום, דמותר, לצבע לא יצבע בשכר, הוא דבלקוט לי ירק איירי שהירק הוא של הפקר, ובצבע איירי שהצבע שייך לצבע, א"כ היאך תנן סתמא הצבע לא יצבע בשכר, הא אם הצבע הוא של הפקר לישתיר, ובמשנה משמע דבכל גוונא אסור.

ואולי יש מקום לפרש דיש חילוק בין השתכרות של הבאה ולקיטה גרידא דזה לא בכלל סחורה בפירות שביעית ומותר בין בשלו ובין בשל חבירו כיון דאינו מנצל את גוף הפרי לרווח וכמו"כ לענין שומרי ספיחין, וקצירת פירות שביעית שאין בהם השבחה של החפץ, ומשא"כ בצבע דהוה ליה השתכרות במלאכה של שבח בגוף הפירות הרי זה ניצול של גוף הפרי להרויח בו, והוה ליה סחורה ולכך אסור בין בשלו ובין בשל חבירו.

עלה בידינו לבאר מתי יש את האיסור סחורה של השתכרות ממלאכה בפירות שביעית, שיטת התוס' יו"ט דתלוי בין שכר מרובה למועט. שיטת החזו"א דתלוי אם הוא מביא את הפירות או שהפירות של בעל הבית. ואולי יש מקום לפרש דתלוי בין השכרות של הבאה ולקיטה, או השתכרות של שבח בגוף הפירות.

סיכום בענין השתכרות עבור עשיית מלאכה בפירות שביעית

מצינו ג' איסורים הנכללים באיסור סחורה

- א. למכור פירות שביעית ויש בזה אופנים מותרים ויש אופנים אסורים ויתבאר א"ה בגליון הבא.
- ב. לקנות בפירות שביעית דבר שאין הנאתו וביעורו שווה כגון בהמה טמאה וכיוצא"ב, ובכלל זה הוא איסור פרעון חוב בפירות שביעית.
- ג. השתכרות של מלאכה בפירות שביעית, ומצינו סתירה בזה דבצבע תנן הצבע לא יצבע בשכר, ואילו בפועל תנן האומר לפועל הילך איסור זה ולקוט לי ירק היום, שכרו מותר, ולדעת התוס' יו"ט החילוק הוא בין רווח מרובה למועט, ובחזו"א מבואר החילוק בין אם מביא הצבע משלו דאסור, ואם עושה בשל חבירו או מביא משל הפקר, מותר, ואולי יש מקום לפרש, שיש חילוק בין השתכרות של הבאה ולקיטה גרידא דזה לא נכלל באיסור סחורה כיון דאינו מנצל את גוף הפרי לרווח, ומשא"כ בצבע וכן בחנווני שמבשל

מותר היינו שאין בזה איסור סחורה כיון שאין משלם לו על הפרי אלא על המלאכה, ומבואר דאין איסור השתכרות של מלאכה בפירות שביעית, ויש לדחות לפי"ז הא דקתני פועל דלא נפיש אגריה לא קנסוהו רבנן, היינו שהיה ראוי לאסור גם בשכר מועט ולחשבו כסחורה כמו בשכר מרובה, אך למעשה כיון דלא נפיש אגריה דפועל לכן לא קנסוהו רבנן. 3 א.ה. ולפי"ז מיושב ג"כ דברי הראב"ד [סוף פ"ה], לענין מרחץ שהסיקו בקש ותבן של שביעית דהמרחץ דינו כשביעית ואסור לרחוץ בו בשכר [ואכמ"ל], וס"ל לראב"ד דאדם חשוב אפילו בחינם נמי כשכר דמי דנהנה שאדם חשוב ורוחץ במרחץ שלו, וקשה מאי גרע מהא לזכולין הוא נותן מתנת חינם, והיה מקום ליישב דבמרחץ הו"ל באין כאחד השימוש במרחץ והתשלום של האדם חשוב, אך להנ"ל אי"צ לכך ומבואר בפשיטת דהאיסור הוא במרחץ הוא מצד עצם המלאכה של המרחץ שמקבל עליה שכר ובוהו טוה"נ מיקרי שכר.

אליבא דהלכתא

הגאון הגדול ר' מ"מ לובין שליט"א

יפסדו כל הפירות ג"כ יש להתיר השקאה, ובסדר השביעית איתא להקל גם אם לא יפסדו כל הפירות אלא רוב הפירות. ומעתה יש לעיין אם בעץ ערבות שאין בו פירות שייך בו היתר של השקאה במקום פסידא, ולענין הלל"מ דעשר נטיות מותר לחרוש להם עד ר"ה מותר גם באילן סרק, ויש מקום לומר דגם היתר השקאה בשביעית במקום פסידא,

הותר גם באילן סרק אם יפסד רוב העץ.

ולפי"ז מותר להשקות ערבות אחרי ר"ה באופן שבלא ההשקאה רוב הערות הגדלים על העץ לא יהיו ראויים למצוה, אבל אם רוב הערבות יהיו ראויים למצוה לכאורה אין להתיר, ואמנם יש אחרונים שהתירו גם בהפסד מועט, כך מבואר במב"ט שדימה השקאה במקום פסידא בשביעית להשקאה במקום פסידא במועד, והרי במועד מותר אפילו בהפסד מועט, ולכן היתר השקאה גם בפרחי נוי דחשיב פסידא, ולכאורה להחזו"א אין מקור להתיר, אך מ"מ החזו"א מעתיק דבריו בספר לענין פרחי נוי, וצ"ע.

וי"א מפי השמועה שלמעשה היו אופנים שהחזו"א היתר השקאה גם בפחות מהפסד של רוב פירות, עיין בספר 'נתיב השביעית'.

אך מכל מקום השקאה בכדי שיהיה לכולם לערבות לא מצאנו להתיר.

ובאופן שעברו השקו ערבות בכדי שיהיה לכולם, יש לדון מצד איסור נעבד, ואע"פ שאין בהם קדושת שביעית מסתבר דאיסור נעבד לא תליא בקדושת שביעית וכן מבואר בראב"ד, וא"כ לדעת הראשונים שאוסרים נעבד לכאורה הערבות אסורות בהנאה.

ומדינא החזו"א מיקל באיסור נעבד, אך לכתחילה מחמירים לחשוש להרבה מן הראשונים שאוסרים נעבד.

אך באמת לענין קיום המצוה בערבה לכאורה יש להתיר אף אם נעבד אסור בהנאה, דהרי מצוות לאו ליהנות ניתנו, [א.ה.ה. האם גם לכתחילה, וגם מה עם לפני"ע].

אך יל"ע בזה ד"כ שמוותר ליטול הערבה משום דמצוות לאו ליהנות ניתנו נפל הקנס של נעבד בבירא [לענין ערבות], דהרי ערבות כל ייעודם למצוה, וצ"ע.

ויש לדון אם יש לאסור את המכירה של ערבות שנעבדו דהרי נהנה במכירתו, ולענין מעשה שבת איתא במשנ"ב ש"ח ס"ק ד' דלא נאסר הנאה של מכירה [אלא רק ההנאה של עיקר השימוש] וא"כ אפשר דגם הקנס של נעבד בשביעית הוא באותו גדר.

נמצא, מדינא אי אפשר לאסור ערבות שנעבדו בשביעית, אך ראוי שלא להשתמש בהם באופן שיש איסור ברור בהשקאתם, וכל מה שנתבאר לענין ערבות שייך גם לענין הדסים, אך לענין סוכות תשפ"ב הוא מצוי יותר בערבות מאשר בהדסים.

■ ■

פירות שביעית דמשתכר עבור מלאכה בגוף הפירות, הוה ליה טפי סחורה, ואסור.

ד. לענין קיטרינג בשביעית ויש שם מוצרים גם של פירות שביעית, יש לזהר שהתשלום יהיה רק עבור הדברים שאינם קדושים בקדושת שביעית, ויתכן דמותר להבליע והיינו שימכור ביוקר את הדברים שאינם קדושים בקדושת שביעית, ואת הדברים שקדושים בקדושת ש"י יתן בחינם.

ארבעת המינים בסוכות תשפ"ב

אתרוג – לדעת רוב הראשונים אינו נוגע להשנה כיון דקיימא לן אתרוג בתר חנטה לשביעית, וא"כ גם אתרוגים שנלקטים אחרי ר"ה של תשפ"ב אינם קדושים בקדושת שביעית

אך דעת הרמב"ם דמחמירים באתרוג לילך גם בתר לקיטה לשביעית, ולכן משתדלים לקטוף את האתרוגים לפני ראש השנה, אך מכל מקום צריך זהירות בכך דלפעמים לא מספיקים לקטוף הכל לפני ראש השנה, או שאינם ראויים כל כך לפני ר"ה, ואז לוקטים אותם אחרי ר"ה, ובאופן זה נוהג בהם כל דיני שביעית לדעת הרמב"ם, וצריך לזהר בהם באיסור סחורה, ובמסירת דמי שביעית לעם הארץ, ושאר דיני שביעית.

לענין שאר מינים, ערבות ודאי אין בהם קדושת שביעית דאין עומדים לתשמיש, ותשמיש של מצוה לא מיקרי תשמיש כדי להחיל בהם קדושת שביעית, ולענין הדס ולולב מדינא אין לחוש בהם לקדושת שביעית, הדס דהוה לי כעין ספק ספיקא, ספק [בירושלמי] אם נוהג קדושת שביעית במיני בשמים, ואת"ל שנוהג יתכן דהדס אינו בכללם, ומ"מ לכתחילה מחמירים לנהוג קדושת שביעית בהדס.

וגם לולב מדינא אין לחוש בו לקדושת שביעית, דלדעת הרמב"ם והר"ן אין קדושת שביעית כלולב, וגם לשיטת רש"י דלולב קדוש משום שעומד לטאטא את הבית, מ"מ יתכן דבזמננו שאין גרגלים בכך אינו קדוש, ולכן מדינא אין לחוש בו לקדושת שביעית.

אכן גם אם נחשוש בהם לקדושת שביעית אין זה נוגע להשנה, כיון דקדושת שביעית בהם לא תליא בלקיטה אלא בחנטה, ובאמת צ"ע מהי הגדרת חנטה הן כלולב והן בהדס, ולענין לולב יל"ה אם אולין בתר חנטת הפרי או בתר תחילת גידול עלי הלולב, וגם בהדס לא ברור מה נחשב לחנטה, אך ע"פ זה ודאי לא נוגע לסוכות של שנת תשפ"ב.

אמנם אפילו בערבות שבודאי אין נוהג בהם קדושת שביעית, אך מכל מקום איסור עבודת האילן ועבודת קרקע יש בהם, ולכן יש לזהר לא לעשות מלאכות עבור גידולם מאחרי ר"ה תשפ"ב.

ולענין מלאכת השקאה, הנה קיימא לן משקין בית השלחין במועד ובשביעית, וההיתר הוא במקום פסידא, וברמב"ם איתא שהפסד היינו שימוט כל עץ שבה, ומסקנת החזו"א בספר דגם אם לא יפסדו העצים אלא

המשך עיוני שביעית הגאון הגדול ר' דניאל ולפסון שליט"א

לא נשתלט לאוכלו ולהשתמש בו כבעלים סגי בכך ולא חייבה תורה טפי, [ובפרט דחזו"ן בתו"כ פ"א ה"ח דבלא מקרא נוסף הו"א דדין ביעור רק במאכלי אדם ולא בבהמה, גם הרמב"ם חילקם לב' הלכות והוא עפ"י התו"כ, ושפיר י"ל דאף לאחר הריבוי הוא רק בדבר שהוא עיקר ייעודו אף שהוא ייעוד פחות, ובוה את"ש גם דינא דהחזו"א י"ג ט' ברמב"ם בדבר הנאכל ע"י הדחק פטור מביעור, והיסוד לזה מהס"ד דהתו"כ ודו"ק], אבל לר' יהודה דיסוד הביעור הוא חיוב להפקיר ולזמן לכל, הסברה נותנת דאדרבה אם נתחייב להפקיר העיקר, אין טעם לפוטרו מהטפל, דסו"ס גם זה מיועד לאבינונים ולכל, ואדרבה מבואר בירו' פ"ה ה"ב הג"ל דיותר יש סברא שלא לחלק בין עלה לעיקר בהיותם מחוברים, והטעם י"ל דאין נכון לצוות להפקיר רק חלק מהפרי, ומה"ט י"ל דבקיפי פירות הוא להיפוך, דאם העיקר נתחייב בהפקר אין נכון לפטור חלק הטפל שבפרי מלהפקירו, [אם כי י"ל דבנתפרדו שאני, אך מ"מ י"ל דטפלותם אינו סיבה מיהת לפטור, ודו"ק], ונמצא דדברי הרמב"ם שפטור מביעור בקליפות זהו רק לפ"מ שפסק ביסוד דין ביעור כהבבלי דפסק כר' יוסי, אבל הירושלמי לטעמיה, ואפשר גם שלכך לא שנה רבי להדיא דין ביעור בקליפין [לא לחייב ולא לפטור] משום דתליא בר' יהודה ור' יוסי ולא רצה להכנס לכך, אלא שמוה גופא [מדקדוק המשנה] למד הרמב"ם דע"כ פ"ל ר' יוסי פטור מביעור, ופסק כך, ואין שום סתירה לכך מהירושלמי דאילו לטעמיה דפסק להדיא בדין ביעור כר' יהודה, [ומה"ט השמיט הרמב"ם להירושלמי פ"ה ה"ב הג"ל, דלשי' הבבלי דקיי"ל כר' יוסי, סו"ס חלק זה חלק אלוף אין בו היתר אכילה, והיינו לפי יסוד דברינו, דלהרמב"ם שורש דין ביעור הוא דין איסור ומיגבלה באכילתו ושלא כהא"ש ומקד"ד דלשיטתם אף להרמב"ם י"ל דשורשו דין מצוות ביעור, ודו"ק בכ"ז, ואם כי כ"ז מחודש, מ"מ כמדומה דמיוסד על הנחות נכונות בס"ד, וכללא דמילתא דמאחר שחלוק ביסודו דין ביעור להבבלי מלהירושלמי, (ולה"מ היינו פלו' ר"י ור' יוסי) אין לדמות כלל הדינים והגדרים שמצינו בזה בדברי הירושלמי

[ומיושבת בזה אף קו' הראב"ד שבספ"ק, והרמב"ם ס"ל דלהבבלי התוספתא כפשוטה, ודו"ק] ועד"ז י"ל בחזו"א בטעם הפטור בביעור בקליפין וקצרונו. י. והנה נפק"מ ברתא ככל יסוד זה [בהבנת דין ביעור להרמב"ם], דלפמשנת' ודאי מסתברא דבעינן מקום שיש בו קדו' ולא סגי בחו"ל, דבעינן שיתחלק ביכול הארץ ולא ינהג בא"י כבעלים גמור, ועחזו"א ג' ל"ב שצידד לחדש דלא בעינן קדושת א", ומאידך במקד"ד ובקה"י ס"ב סק"ז נקטו דבעינן א", [ועה"י צידד הברכ"י מכפסות ופרח דאריי' בעבר המערכין], ועחזו"א ט"ו סוסק"ג שצידד דסגי בירקות שגידולם בשביעית ונלקטו בשמינית אף דאין בהם קדו' וזה יתכן אף לדברינו, ודו"ק, ומש"כ החזו"א י"א ז' דלהרמב"ם אם כבר נאסר בביעור אף שאח"כ נלקט בשמינית כבר דינו בשריפה, להאמור היה נ' דכל איסור ביעור הוא מניהוג קדו' ש, וכיון שפסק ממנו דין קדו' לא נאסר לענין זה מעולם, וכן יל"ד לדברינו דפירות המחוברין לא נאסרו לאחר הביעור [בשיתלשם עכ"פ לאכילת ג' סעודות אף שעבר זמן רב מהביעור] אף להרמב"ם, ועחזו"א שם, וגם לאו"ש מסתבר דאף לרמב"ם ליכא מצוות ביעור במחובר, וממילא לא נאסרו, ובאמת לשון הרמב"ם (פ"ה ה"א וה"ב וה"ז) דנאסר מה שבביתו, וי"ל דבדווקא הוא, ועכ"פ לאפוקי מה שלא זכה בו [וכלישנא דלא ימצא חמץ בביתם], ועחזו"א י"ב ב' דכל שכלה משנת השביעית אף שיש כבר פירות משמינית חשיב כלה לחיה, ועי' ד"א בבאורה פ"ל ה"ג דרא"י החזו"א היא רק להרמב"ם, והנה לדברינו להר"מ לטעמיה גם מוכרח כן מסבירא, ורק אם דאגה התורה אף לחיה אזי יש מקום לדון בזה דסגי שיש לה משמינית, ולדברינו זהו רק לר' יהודה משא"כ לר' יוסי, וגם מה שמדוקק ברמב"ם פ"ז ה"ב דתליא אי כלה במחובר, ושלא כשא"ר (עיי"ש בד"א בבאורה ל), נ' דהוא מוטעם מאוד לפי יסוד הבנת הר"מ בדין ביעור ואולי לטעמיהו, ודו"ק היטב. ■ ■

דָּבָר בְּעֵתוֹ מֵה טוֹב

‘דרך אמונה’

הלכות שמיטה ויובל

מהדורת ‘שיח אמונה’

מהדורה חדשה מנוקדת ומתוקנת
עם ביאורים, הערות תשובות והוראות
מספרי ומתשובות מרן שליט"א
בתוספת דעות גדולי הפוסקים

נערך בעמל רב ע"י רבני מכון ‘שיח אמונה’

להשיג בכניסה לבית מרן שליט"א

או בחנויות הספרים המובחרות

לכמויות: מכון שיח אמונה 03-3077700

ביאורי שביעית

פרק ז' משנה ג'

צובע לעצמו, ולא יצבע בשֶׁכֶר, שָׁאִין עוֹשִׂין סְחוּרָה בְּפִרוֹת שְׁבִיעִית, וְלֹא בְּבָכוֹרוֹת, וְלֹא

קִלְפֵי רִמּוֹן וְהַנֶּזֶן שְׁלוֹ, קִלְפֵי אֲגוֹזִים וְהַגְלִעִינִי, יֵשׁ לָהֶם שְׁבִיעִית וְלִדְמִיָּהוּ שְׁבִיעִית. הַצָּבֶע,

לבהמה גרעיני תמרה וכו' וגרעיני זיתים נמי יש שמוציאין מהן שמן(ר"ש). "הם הגרעינין (של כל מה שיש לו גרעינין)" ¹¹ (פיהמ"ש לרמב"ם בתרגום החדש). **יש להם שביעית.** "דקליפין ראויין לצביעה וגרעינין חזו להסקה ולבהמה, (ר"ש) (שנות אליהו הקצר). אמנם הר"י קורקוס והכס"מ פירשו בשיטת הרמב"ם "ויש להן שביעית, כיון שעיקר הפרי ראוי למאכל אדם חלה קדושת שביעית גם על הקליפים והגרעינים"¹². **יש להם שביעית ולדמיהן שביעית.** ולא פירשה המשנה את דין הביעור, וכתב הרמב"ם "קליפי רמון וכו' יש להם שביעית ולדמיהם שביעית אבל אין להם ביעור ולא לדמיהם"¹³ (פ"ז הט"ו)¹⁴. אמנם הר"ש לקמן גבי הנהו דמשנה ו' כתב "מדלא תני אין להן ביעור ש"מ דיש להן", ולפ"י משמע

טפילותם לעיקר הפרי. ויעויין בתו"ט ובמשנה ראשונה נדראה דס"ל דהא דפירשו דראויין להסקה היינו דעל כן אין להם ביעור, אמנם לכאורה זה דחוק בסתימת דבריהם. ואפשר שהביאור בדבריהם דמה שהקליפים והגרעינים טפילים לפי אינו טעם מספיק לחלות קדושת שביעית אם לא שעומדים לכל הפחות לתשמיש של הסקה, דדבר שאין מיועד לשימושים כלל לא שייך גביה קדושת שביעית, ולכן הוצרכו להדגיש דהני ראויין להסקה. ולפי זה יש לזון עוד בשיטתם, דקליפין שסתמן אין ראויים להסקה אפשר שבהם מודים הר"י קורקוס והכס"מ דאף להרמב"ם לא קדשי בקדושת שביעית, אלא בהני דראויים לצביעה. ולפ"י יש ליישב דבריהם ממה שהקשו למה נקטו במתניתין וברמב"ם דוקא לקליפי רמון ואגוזים, כיון דבאמת קליפים דלא חזו להסקה לא קדשי בקדושת שביעית אלא אם ראויים לצביעה. אלא שעדיין קשה מדברי הרמב"ם בפ"ה הכ"א, וצ"ע. [ועיינו בתפארת ישראל שפירש כעין הר"י קורקוס והכס"מ, "והגלעינין, גרעיני שאר הפירות דחזו להסקה ואעפ"י אין דין כעצם דאין בהן קדושת שביעית, דהנך שאני מדרג תוך הפרי שהוא מאכל וגם שומר להמאכל להכי החמירו בו [ע"מ"], ובהא דקליפים ביאר התפארת ישראל בהדיא דקדושתם רק משום דחזו לצביעה, ומוכח משיטתו כמהלך הנ"ל בביאור ש"י הר"י קורקוס והכס"מ, אלא שמלשונן משמע קצת דסבר דמדרבנן בעלמא הוא, וצ"ע].

¹³ ובביאור מה דאין להם ביעור להרמב"ם, עיינו דרבי' דביאר בפשיטות משום דמתקיימים בארץ, וכן ביאר בתוס' אנשי שם. והר"י קורקוס והכס"מ מבארים בזה, "ויש להן שביעית כיון שעיקר הפרי ראוי למאכל אדם חלה קדושת שביעית גם על הקליפים והגרעינים, אבל אין להם ביעור כיון שאינם עיקר הפרי כי באלו לא קרינן בהו כלה לחיה מן השדה כלה לבהמתך מן הבית". ואפשר לבאר בזה דדין ביעור אינו נוהג בכל מה שחלה בו קדושת שביעית, אלא רק במה שמיועד לקיום דיני השביעית דהיינו דין "לאכלה", ולכן קליפים ואגוזים אף דחל בהו קדושת שביעית על ידי טפילותם לעיקר הפרי מ"מ אינם מיועדים לקיום דיני השביעית ולכן לא שייך בהו ביעור. (משנת זרעים) אבל עדיין צ"ב בשיטתם, דהתינח גרעינין שעומדים רק להסקה, אבל הרי הרמב"ם פסק בכללות שאין דין ביעור ואף בקליפי אגוזים ורימונים העומדים לצביעה, ולכאורה בהם הרי שפיר עומדים לקיום דיני השביעית כשאר כל מיני הצובעין שחייבים בביעור, וא"כ קשה לשיטת הר"י קורקוס והכס"מ למה אין דין ביעור בקליפין. [והנה, יעויין במשנת' לעיל משנה ב' (הערה 1) לדון ביסוד דין ביעור, ואם יסוד דין ביעור הוא משום קיצבה לקיום דיני השביעית, באמת קשה לשיטת הר"י קורקוס והכס"מ הא דאין ביעור בקליפין העומדים לצביעה, אבל אולי י"ל דסביר ביסוד דין ביעור דהוא משום חובת שמיטת הארץ שיש להשתנות לחיית השדה בהחוקת הפירות שביעית ומשום כך כשכלה לחיה מן השדה יש לכלות לבהמה מן הבית, ולפ"י י"ל דס"ל דהחוקת הקליפות והגרעינים שטפילים לפרי אינה חשובה לחייב עליה בביעור, דכל דין ביעור נאמך בעיקר הפירות דבענין שיהא האדם שוה לחיה, [וזה על דרך מה שנתבאר שם בביאור דברי החזו"א שם], וא"כ מיושב למה אין ביעור בקליפי אגוז ורימון העומדים לצביעה, וזה כוונת דברי הר"י קורקוס והכס"מ "אבל אין להם ביעור כיון שאינם עיקר הפרי כי באלו לא קרינן בהו כלה לחיה מן השדה כלה לבהמתך מן הבית", ולהאמור "ל' דכונתו דיסוד דין ביעור אינו קצבה בקיום דין "לאכלה", אלא שיהא שוה לחיה, וכמשנת', וצ"ע].

¹⁴ והחזו"א ביאר (י"ג י"א) "הא דכ' הר"מ דקליפין וגלעינין אין להם ביעור נראה דמפרש כן משנתנו דהוא סיומא דמתנ' דלעיל דגם קליפין וגלעינין יש להם שביעית לחזר ולא ביעור ומשום דג"כ אינם עיקר מאכל ודמו לעיקר הלחוף והדנדנה אבל קשה תינח גלעינין אבל קליפין שאינן מאכל כלל וע"כ משום צביעה נהגא בהן שביעית וכמש"כ הר"ש, ולמה לא יאה להן ביעור, ואפשר שאינן כלים לעולם דהרבה מן הקליפין נשארין בשדה וכו'. ולפ"י נמצא דגרעינין הם הממשך לילכלל אחר", דרישא דמשנה ב' דמבינים שאינם עיקר אולם אין להם דין ביעור, וקליפין הם הממשך לדין דסיפא דמשנה ב' דהמתקיימים בארץ אין להם ביעור, לפי הרמב"ם שם. והיינו דהיה משמע לרמב"ם דדין הקליפין לא קאי כלפי ב' הכללים של תחילת הפרק, וכשאר המשניות שבהמשך הפרק, אלא עומדת ממש כהמשך למשנה ב', ויעויין בהנ"ל (הערה 1). ולכאורה י"ל אליבא דהחזו"א דהא דהוה משמען כן להרמב"ם מדרקני הכא במתנ' הצבע לא יצבע בשכר והיינו ודאי אגב דין מין הצובעין, ולכאורה הרי כבר במתנ' דלעיל איירי במיני הצובעין ומדוע לא העמיד כבר שם את דיני הצבע, [ובפרט שע"י מסתעף לכלל דיני הסחורות וזה הפסק באמצע פירות המינים השונים לבאר דיניהם לאיזה מהכללים הם שייכים], ומשמע מזה דדברי משנתנו הוא ממש כהמשך לדין מין הצובעין שבמשנה ב', ולא איירי בביאור ב' הכללים שבתחילת הפרק.

¹⁵ והתו"ט כאן כתב כן מסבאר בשיטת הר"ש והרע"ב, ועיינו.

¹⁶ ובשנות אליהו מביא את תשובתו של ר' יצאי בירושלמי, "אמר להן כל דבר שדרכו לישור יש לו ביעור, פ"י זה הכלל לביעור דבר שדרכו לישור נשרין יש לו ביעור, ושאר דרכו לישור אין לו ביעור, ואלו ר"ל קליפי רימון, מהן שדרכן לישור ומהן שאין דרכן לישור ושרע תנא מינה, פ"י לכך לא פירש הכא כלום דאולינן בתר כללא".

¹⁷ ומה דלא פירש התנא בהדיא את דין הביעור, לשיטת הר"ש הנ"ל אפשר לבאר דאין להקל שאין ביעור בלא שמפורש בהדיא, ולכן מדישתק התנא מוכח דיש להם ביעור. ולשיטת הר"ש סירילאיו והשנות אליהו הנ"ל גם נראה דלא פירש התנא בהדיא את דין הביעור, כיון שסמך אכללי שסידר בתחילת הפרק. ולשיטת הרמב"ם, לפי החזו"א שהובא לעיל(הערה 14) דהרמב"ם סבר דמשנתנו קאי ממש כהמשך למשנה דלעיל, א"כ אתי שפיר הא דלא קתני בהדיא לדין ביעור דסמך על מה שפירש במתנ' דלעיל. אבל לשיטת הר"י קורקוס והכס"מ דמפרשי בשי' הרמב"ם דאין ביעור מטעם מיוחד ולא מטעם כלל דמתנ' דלעיל, א"כ צ"ב מדוע לא פירש התנא בהדיא לזה שאין להם ביעור, וביאר במשנה ראשונה "אבל מה שדייק הר"ש לקמן מ"ו מדלא תני אין להן ביעור ש"מ דיש להן, להרמב"ם אין זה דיוק דאדרבה אין ס"ד יש להן ה"ל לפרש דלא ניתי למיטעי לקולא".

¹⁸ הנה, רש"י בכ"ק (ב"א), כתב גבי הא דאיירי התם במיני הצובעין המתבערין דמשנה א', "יש להן ולדמיהן שביעית,

קלפי רמון וכו'. התנא העמיד בתחילת הפרק ב' כללים בדיני חלות קדושת שביעית ובדין ביעור, וכעת וכן במשך הפרק' מתייחס לכמה מינים פרטיים² לפרש מה דינם בהני ב' כללים.³ **קלפי רמון והנזן שלו.** "קליפי רימון, ידוע. והנזן שלו, הפרח שלו" (פיהמ"ש לרמב"ם). "יש מפרשים נזן פרח שעל הפיטמא"⁴ ולא קאי בגמר פרי,⁵ ובפרק מקום שנהגו גבי והזיתים משינצו פ' רבינו שלמה משגדל הנזן עליהן והוא כעין מתחלי ודומה לו בברכות הפיטמא של רימון מצטטרף והנזן שלו אין מצטטרף, משמע שהוא ענין אחר⁶. (ר"ש) **קלפי רמון והנזן שלו קלפי אגוזים.** כל הני צובעין' בה⁸. **והגלעינין.** "וגרעינין של שאר פירות כגון תמרים וזיתים, ושייך בהן שביעית דקליפי אגוזים חזו לצביעה,⁹ וגרעיני זיתים ותמרים חזו להסקה"¹⁰ וחזו נמי

¹ אמנם החזו"א (ס"ג סק"א) ביאר בשי' הרמב"ם, דהיה משמע ליה שהתנא כאן קאי כהמשך אחד לכללא דמשנה ב', ויעויין בסמוך (הערה 14).

² ובמתניתין הפסיק הצבע ומוה הסתעף לדיני הסחורות, ואח"כ במשנה ה' חזר לפרט דיני המינים השונים.

³ ויעויין בתו"ט שביאר למה לא כללו את קליפי הרימון וכו"ב ב'ב' המשניות הראשונות, ותינך "דכיון דלא דמיין להו דלא עלין ולא עיקרין הן לא כללינו ונדאשכחן טפי משניות לקמן בפירקין דלא כליל להו בהדייהו". ואולי אפשר לומר שכונת התו"ט כפי שביאר ברש"י במס' נדה (י"א ב') בטעם מה דנקטו שם הני מינים דמשנה א' וב', וז"ל "עלה הלחוף השוטה והדנדנה, וה"ה לכל הכלים בימות הגשמים מהשדה אלא הא דנקט הני משום דסיפא דמתניתין מיתוקמא בעיקרין ואשמועינן חילוק בין עיקרן לעליהן", ואולי גם התו"ט נתכוין לבאר כן, דבב' משניות הראשונות נקט בהדי הכללים מינים אלו שיש נפ"מ בין העלים לעיקרים כלפי הכללים האלו, ובהו מתחדד יותר ההבחנה בין ב' הכללים, ואת שאר המינים פירט התנא בהמשך הפרק, אמנם צ"ע דבב' המשניות הראשונות יש מינים שלכאן אין בהם נפ"מ בין העלין לעיקרין.

⁴ וכן ביארו הרא"ש והרע"ב. והר"ש בעוקצין (פ"ב מ"ג) ביאר, "דאש של רמון שממנו מינץ יש בו ג' דברים ושם לכל אחד ואחד, העומד באמצע שמו פיטמא וכו', וסביבות הפיטמא כמין שערות הכא קרי ליה נזן ובתוספתא קרי ליה שיער, וסביב מוקף כמין עטרה ושמו מסרק וכו'". ובפשיטות הוא כהשיטה שביאר כאן שהנזן הוא פרח שעל הפיטמא. וברמב"ם בפיהמ"ש בעוקצין שם ביאר גם כהר"ש הנ"ל שם, וכאן ביאר דהנזן הוא פרח שעל הפיטמא, ומשמע א"כ דהני שערות הם הפרח שעל הפיטמא. וא"כ הרא"ש והרע"ב שפירשו כאן דהוא פרח שעל הפיטמא י"ל בפשטות דכוונתו גם להנך שערות המבוארות בר"ש בעוקצין. אמנם יעויין דרך אמונה (סקצ"ב) ובציון ההלכה (שם) דנקט דהרע"ב חלוק עם הר"ש בעוקצין, וצ"ב.

⁵ ויעויין בסוגיא דברכות שם, דמבואר דקאי הנז בגמר פרי, וצ"ע.

⁶ רש"י בברכות שם פירש דנזן ברמון כקפרס באביונות, ובקפרס פירש שם שהיא קליפה שסביבות הפרי.

⁷ "בבי הוצאת שבת בפרק רבי עקיבא תנן נמי הכי קלפי אגוזים וקליפי רמונים סטים ופואה כדי לצבוע בהן בגד קטן"(ר"ש סירילאיו)

⁸ וכן בר"ש ושאר המפרשים מבואר דהא דנקט התנא להני קליפות הוא משום שעומדים לצביעה, אמנם בשיטת הרמב"ם יש שנקטו דסובר שדין זה נוהג בכל מיני הקליפות ולא משום שעומדים לצביעה, ולפ"י קשה להא דנקט התנא דוקא להנך מיני קליפות שידוע (במשנה בשבת שם) שעומדים לצביעה, ויעויין בסמוך.

⁹ מבואר דקדושת השביעית של הקליפות והגרעינין היא דוקא מכח סיבה עצמית שיש בהם ששימושיהם הוו סיבה לקדושת שביעית, וזו היא השיטה הרווחת במפרשים כאן, וכן משמע מדנקט התנא דוקא לקליפי רימון ואגוז ולא נקט בסתם לכל מיני הקליפות, ויעויין בשיטת הרמב"ם בסמוך.

¹⁰ "צ"ע דהא מסקינן בסוכה מ' א' דעצי הסקה אין בהן קדו"ש, וכדתנן כאן בפ"ח מה"א הרי הוא כעצים, ושמא כוונתו לר' יוסי שם לפירש"י דס"ל דעצי הסקה יש להן קדו"ש אבל לא קי"ל כן ולפי שמשנתנו בפ"ח לא ס"ל כן כתב טעם אחר משום דחזו לבהמה" (דרך אמונה ביה"ל בד"ה קליפין). ומהר"ש סירילאיו קצת משמע שביאר כוונת הר"ש שמה שכתב דחזו להסקה הוא להעמיד הקושי שיש כאן שהרי אין קדושת שביעית במינים העומדים להסקה, וכלפי זה ביאר דשפיר עומדים אף לאוכלים, אמנם זה דחוק בדברי הר"ש.

¹¹ משמע דשיטתו דלא כשאר ראשונים שטרוהו לפרש באיזה סוגי גרעינים מייירין ובמה הם ראויים לאוכלי אדם ובהמה, אלא דכל מיני גרעינים קדשי בקדושת שביעית, ויעויין בסמוך.

¹² הנה, הרמב"ם (פ"ה הט"ו) כתב לדיני משנתנו "קליפי רמון והנזן שלו קלפי אגוזים והגרעינין יש להם שביעית וכו', " ונקטו הר"י קורקוס והכס"מ בשיטתו דמייירי בכל מיני הקליפות והגרעינין, וכנראה היה משמע להם הכי מדסתם הרמב"ם בגרעינין ולא פירש דמייירי רק במיני גרעינין מסוימים כדפירשו שאר ראשונים, ולכן פירשו בשיטתו דקדושת הגרעינים היא מחמת טפילותם לעיקר הפרי אף שמצד עצמם לא ראויים לקדושת שביעית. וכבר נתבאר לעיל (הערה 11) דמשמעות דברי הרמב"ם בפיהמ"ש היא באמת דמייירין בכל מיני הגרעינים. ובמקדש דוד (נ"ט סק"ד) מבאר בשיטתם על פי דברי התוספתא (פ"ה ה"ב) "חומר בשביעית שאין במעשר שני וכו' שהשביעית עשה בה את המופקד כשומר ופסולת אוכלין ואוכלין אדם כאוכלי בהמה וקליפי אגוזים וקליפי רמוןין כיוצא בהן מה שאין כן במעשר שני", ומבאר דקליפים וגרעינים הם בכלל של פסולת אוכלים שדינה כאוכלים וזה משום שטפילה לעיקר האוכל, ויעויין. וקשה לדבריהם מדוע נקטה המשנה וכן הרמב"ם במיני הקליפות דוקא לרימון ואגוזים, ואף שבגרעינים כתב בסתמא הרי בקליפות כתב דוקא מינים אלו. ובשושנים לדוד (מובא בתוס' אנשי שם) ובתורת זרעים וכן החזו"א (י"ג י"א), תמהו על דבריהם מדברי הרמב"ם המפורשים (פ"ה הכ"א) "הקליפין והגרעינין שמתרין בתרומה לזרים אין קדושת שביעית חלה עליהם והרי הן כעצים אלא אם כן ראויין לצביעה", וכתבו דעל כרחק צ"ל דמש"כ הרמב"ם גרעינים בסתמא כוונתו דוקא להני דראויים למאכל אדם או בהמה, ונקט בסתמא כלשון המשנה וסמך על מה שכבר ביאר בפרק ה'. ויעויין בחזו"א שם שהקשה עוד על ש"י מהר"י קורקוס והכס"מ, דמאי שנא הני קליפים וגרעינים מאוכל שנפסד ואין ראוי למאכל אדם ובהמה דפקע ממנו קדושת שביעית, ולכאורה י"ל בביאור שטתם דשאני קליפי וגרעינים מאוכל מדוע נקטה המשנה כיון שהם מקבלים חשיבות ע"י טפילותם, וסיבה זו לא נפסקה, משא"כ אוכל שנפסד סיבת קדושתו פקעה. והנה יעויין בדבריהם של הר"י קורקוס והכס"מ שפירשו דהני גרעינים ראויים להסקה, וצ"ב מדוע הוצרכו לפרש דבר זה מאחר דלשיטתם קדושת שביעית שלהם היא מחמת

מושגי שביעית

קדושת שביעית בקליפות וגרעינים

א. באלו קליפות וגרעינים יש קדו"ש

במשנתנו מבואר שקליפי רימון קליפי אגוז וגלעיני קדושים בקדושת שביעית. מלשון המשנה משמע שלא כל הקליפות קדושות אלא קליפי רימון ואגוז, דווקא, אך לגבי גרעינים לא קבעה המשנה מינים מסויימים. בראשונים מצוין ביאורים שונים מהי סיבת קדושת הקליפות והגרעינים שנזכרו במשנה, ונפק"מ לידע מהם מיני הפירות שקליפותיהם וגרעיניהם קדושים בקדו"ש.

תחילה יש להקדים שבמשנה א' מבואר, שלא כל גידולי הקרקע קדושים בקדו"ש, אלא דווקא מינים המשמשים למאכל אדם או למאכל בהמה או לצביעה. הטעם לזה מבואר בגמ' (ב"ק קא): דילפי' מדכתיב גבי שביעית 'לכם לאכלה' שקדו"ש חלה רק במין ש'הנאתו וביעורו שווה' היינו שבשעת כילוי נהנים ממנו, דומיא דאכילה שההנאה באה בשעת הכילוי, ולכן צמח העומד לצבע קדוש דבשעת כילוי הצמח ביעור נצבע הבגד וחשיב הנאתו וביעורו שוין, וה"ה לכל צמח שהנאתו וביעורו שוים, אך סתם עצים אינם קדושים מפני שרוב עצים עומדים להסקה והסקה הוא שימוש שאין הנאתו וביעורו שוין, שהרי תחילה נשרף העץ ונעשה פתח ורק אח"כ משתמשים בו לגחלים.

בטעם קדו"ש בקליפות וגרעינים שבמשנה מצוין ג' ביאורים:

א. הר"ש הרא"ש והרע"ב כתבו שקליפי רימון ואגוז ראויים לצביעה, וגבי גרעינים כתבו דאיידי בראויים למאכל אדם או בהמה כגון גרעיני תמרים וזיתים [שעושין מהם שמן]. נראה מדבריהם שיש קדו"ש רק בקליפות וגרעינים שהנאתן וביעורן שווה.

ב. בר"ש מוסיף שגרעינים אלו ראויים להסקה [וגם למאכל בהמה או אדם], וכ"כ מהר"י קורקוס והכס"מ (פ"ה הט"ו) והגר"א בשנות אליהו שהגרעינים קדושים דחזו להסקה. ובר"ש תמה הרי הסקה הוא שימוש שאין הנאתו וביעורו שווה ואדרכה זהו טעם שלא תחול קדו"ש כמבואר בגמ' גבי עצים. והנה הר"ש סיריאלא כתב בשם הר"ש שגרעינים קדושים למרות שמשמשים להסקה מפני שעומדים גם למאכל בהמה [ואולי גירסא אחרת הייתה לו בר"ש] ולפי"ז נראה, אך מהר"י קורקוס והכס"מ כתבו שראויים להסקה ולא הוסיפו שראויים לבהמה, וצ"ב. עכ"פ לשיטה זו גם קליפות וגרעינים שאין הנאתן וביעורן שווה קדושים אם חזו להסקה.

ג. מהר"י קורקוס והכס"מ כתבו שהגרעינים ראויים להסקה כנ"ל, אך הוסיפו שיש להם קדושה כיון שהפרי עצמו קדוש מדין מאכל אדם ולכן חלה קדושה גם על [הקליפות] והגרעינים שלו. הנה לפי טעם זה ראוי שהקליפות והגרעינים של כל הפירות יקדשו מדין טפילות לפרי. ותמוה מדוע הוצרכו לכתוב שראויים להסקה. עוד קשה כנ"ל הרי הסקה אין הנאתו וביעורו שווה ואינו סיבה להחיל קדושה. עוד קשה מלשון המשנה שמשמע שרק קליפי רימון ואגוז קדושים וכמ"ש ש'שאר הראשונים שהם ראויים לצביעה.

אכן מדקדוק לשונם משמע שהקדו"ש חלה רק מחמת הטפילות לפרי ומש"כ שראויים להסקה הוא תוספת ואינו עיקר הטעם. ולכאורה צ"ל שמה שכתבו 'ראויים להסקה' הוא מפני שקדו"ש לא תחול על צמח שאין בו שימוש כלל, ולכן הוצרכו לומר שהגרעינים חזו להסקה ויש בהן איזה שימוש אך קדושתן היא מחמת הטפילות לפרי, [וכן משמע בריב"מ ע"י ע"ש]. ויובן יותר עפ"י יסוד האחרונים (מנח"ש בארזכה בשם הנצי"ב והט"א ועוד) שקדו"ש יסודה בדין ההפקר וממנו נובעים כל דיני הקדושה, כלומר שצריכים פירות שביעית לעמוד לכלל בשוה - לך לעבדך לבהמתך ולחי' אשר בארצך, ולכן אסור לסחור בהם או להפסידם או להשתמש בהם שימוש שאין ראוי לכל מפני שגורע מהכלל, וממילא אין ראוי שתחול קדו"ש בצמח שאין בו חפץ, שהרי אין בהעמדתו לכלל שום תועלת והמפסידו אינו גורע מהכלל, ולכן דווקא גרעינים וקליפות הראויים לאיזה תשמיש כגון צביעה או הסקה חלה עליהם קדושה מדין טפילות לפרי, עיין תוספת ביאור באשר לשלמה. [ישובים נוספים בעניין קדו"ש מחמת 'ראויין להסקה' עיין דרך אמונה פ"ה הט"ו, וע"ג בגליון הקודם יישוב מרן הגרד"ל].

הנה מצוין ב' דעות אם קדו"ש חלה רק בקליפות וגרעינים הראויים למאכל אדם בהמה וצביעה שהוב"ש, או שהקדושה חלה בכל קליפות וגרעינים הראויים לאיזה תשמיש. בחזו"א (י"ג סק"א) הכריע כדעה א'

המשך בעמוד כ'

בתרומות, ולא בנבלות, ולא בטְרָפוֹת, וְלֹא בְשִׁקְצִים, וְלֹא בְרָמְשִׁים. וְלֹא יִהְיֶה לִקְחָהּ יִרְקוֹת שָׂדֶה וּמוֹכָר בְּשׁוּק, אֲבָל הוּא לֹקֵט וְכֵן מוֹכֵר עַל יָדוֹ. לֶקֶח לְעֶצְמוֹ וְהוֹתִיר, מִתֵּר לְמִכְרָן

דסבר הר"ש אף בהני דמתניתין דיש להם ביעור מודלא קתני דאין להם. (תוי"ט לקמן מ"ר¹⁵) והר"ש סיריאלא ובשנות אליהו פירשו, דבעייתא היא בירושלמי האם הני דמתניתין יש להם ביעור¹⁶ או לא.¹⁷ **הצבע צובע לעצמו.** באותן שא"צ ביעור כלעיל (תפאר)¹⁸. וזה יתכן רק לפי שיטת הרמב"ם דהני דמתניתין אין להם ביעור, אבל לשיטות דהני דמתניתין יש להם ביעור, משמע דמותר לצבע לצבוע אף באלו שחייבים בביעור.¹⁹ **שם.** משמע דדווקא לעצמו צובע אבל לאחרים אינו צובע אפילו בחינם, ומאיך בהמשך קתני "ולא יצבע בשכר" ומשמע דלאחרים בחינם שרי, וצ"ב. ואפשר לבאר לפי מה דאיתא בירושלמי לאסור לצבוע אפילו בטובת הנאה בעלמא משום סחורה (ר"ש), ולפי"ז י"ל דבדוקא קתני צובע לעצמו כיון דלאחרים אסור אפילו בטובת הנאה בעלמא.²¹

שאין עושין מהן סחורה דרחמנא אמר לאכלה ולא לסחורה ואסור לצבוע בהן דהיינו סחורה וכו' ". ותמוה המפרשים בדבריו ממתניתין דקתני בהדיא "הצבע צובע לעצמו". ובפני יהושע שם מחדש לכאב בשיטת רש"י דהא דשרי במתני' לצבוע היינו דוקא בהני דאין להם ביעור, ורש"י שם מיידי במינים המתבערים ובהם סוכר אסור לצבוע מפני שאינו מתבער בזמן הביעור, יעו"ש. וכן ביאר בתורת זרעים כמתני'. וזהו לכאורה שיטתו של התפאר"י כאן שהעמיד דוקא בהני דאינם מתבערים. ויעוין בחידושי הראב"ד ב"ק (ק"ב א') ומשמע שם דסוכר דמינים שיש להם ביעור אסור לצבוע בהם בגד ואם צבע ידלק הבגד, והא דמתניתין דמותר לצבוע מיידי במינים שאין להם ביעור.

והנה, הימ"ל דהני שיטות אינם סותרות שיש ממש איסור לצבוע בשביעית, אלא משום שכשיגיע זמן הביעור יחול חיוב לשרוף את הבגד הצבוע וכדתינא בב"ק (ק"א א') "בגד שצבעו בקליפי שביעית ידלק", לכן בדרך כלל לא יחפון אדם לצבוע בגד בשביל זמן קצר ואח"כ ישרפו. אלא דבפשטות מרש"י משמע לא כן, דכתב לשון של איסור ממש על עצם הצביעה, ולא משמע דאם ירצה יוכל לכתחילה לצבוע על מנת לשרוף בזמן ביעור, אלא משמע דיש איסור ממש לצבוע אף קודם זמן הביעור, וכן משמעות פשטות לשון הראב"ד שם. [וצ"ב פשר איסור זה, דמאחר דהני מינים עומדים לצביעה, ותשמיש דצביעה הנאתו וביעורו שווה, (וביותר שכל עיקר קדושתם בשביעית היא מחמת ייעודם לצביעה), א"כ מאיזה טעם יש לאסור הצביעה בשביעית, ומדוע אסור לצבוע על מנת שכשיגיע זמן הביעור ישרוף הבגד. והנה אם יסוד דין ביעור הוא מחמת שכלה לחיה מן השדה והיינו שיש להשקות את שימוש האדם בפירות שביעית לחית השדה, א"כ באמת קשה להבין טעם ויסוד לאיסור כזה, אבל אם נומא דיסוד דין ביעור הוא משום דיש קיצבה לעיקר קיום דיני פירות שביעית, א"כ אפשר לבאר דסברי הני שיטות שכיון ששימוש זה דצביעה בגד הוא שימוש שאינו בא לידי ביעור וכליו אלא מתקיים, לכן אף לפני זמן הביעור חל איסור על שימוש כזה, דברין ביעור ילפינן גדר השימושים בפירות שביעית, הן בזמן השימושים דבעינן שישתמשו בהם קודם זמן הביעור, והן מצד סוג השימושים, דבעינן תשמיש המכלה, משא"כ תשמיש של צביעה וכי"ב שנעשה לקיום בקביעות נאסר מחמת הדין ביעור. ויש לדון דלפי אלו השיטות הדין של הברייתא ד"בגד שצבעו ידלק" הוא מיד, ואף קודם זמן הביעור, כיון דמיד בשעת צביעתו כבר ביטל חובת הביעור, וכך יש קצת משמעות ברייתת דברי הראב"ד שם, וצ"ע. (ויעוין עוד בסמוך (הערה 20))]

19 ולא מביעו לשיטת הר"ש שהובאה לעיל דכל הני מינים דהכא יש להם ביעור, אלא אפילו לשיטת הר"ש והשנות אליהו בירושלמי דיש מהן שיש להם ביעור ויש מהם שאין להם ביעור, ג"כ דוחק טובא לומר דהא דקתני שהצבע צובע לעצמו מיידי רק באלו שאין להם ביעור. והרמב"ם עצמו אף דלשיטתו יתכן לפרש כתפאר"י, מ"מ מהלכותיו משמע לא כן, משמ"כ בהלכות (ריש פ"ה) בפשיטות ובסתמא "פירות שביעית ניתנו וכו' ולצביעה", ולא פירש מידי לחלל במיני צובעין בין שיש להם ביעור לשאין להם ביעור, ומשמע דבכל המינים שרי לצבוע ואף באלו שיש להם ביעור. ואף בדברי הרש"י בב"ק הנ"ל, כתב הרש"ש דיש לדחוק בכונתו דמיידי בצביעה בשכר שאסורה משום סחורה, וכן ביאר בדרך אמונה (שם), ובהנהגות מראה כהן מגיה ברש"י "ואסור לצבוע בהן בשכר וכו'".

20 הנה מבואר בגמ' ב"ק (ק"א א') ש"בגד שצבעו בקליפי שביעית ידלק", וברמב"ם לא מוזכרת הלכה זו (ויעוין בזה בהמשך). ומצינו שחלקו בדין זה האם מיידי אף בבגד שנצבע קודם זמן הביעור, דכיון שהגיע זמן הביעור של מין הצבע הזה חלה עליו חובת ביעור אף שכבר נצבע בבגד, או שמיידי דוקא כשצבע את הבגד לאחר זמן הביעור אבל מה שצבע לפני הביעור לא מתחשב עליו דין ביעור בהיותו צבוע בבגד. ויעוין בר"ש סיריאלא במשנה א' בד"ה יש לו ביעור שכתב "ואפילו צבע בגד בקליפי רמון ואגוז שנושרין מאביהן כשיגיע זמן הביעור צריך לשרוף כדתינא בפרק הגזול קמא בגד שצבעו בקליפי שביעית ידלק", ומבואר דפשיטא ליה דדין זה הוא אף על בגד שנצבע קודם זמן הביעור, ומשמעות דבריו דיש היתר לצבוע אף במינים שיש להם ביעור ורק שחייבים בביעור כשיגיע זמן הביעור. ועד"ז מבואר בפירוש הר"ש משאנן על התורת כהנים פרשת בהר (פ"א ה'), "אף לצבוע בהן וכו', ומיידי שצובע בגד ליהנות ממנו בשנה שביעית, וצריך לבער במוצאי שביעית להעביר בצפון או לשרוף הבגד, דכתינא בגד שצבעו בקליפי שביעית ידלק וכו' ". אמנם התפארת ישראל (ריש פרק ח' בבבא) כתב בזה "עכ"פ ק"ל כיון דבגד שצבעו בקליפי שביעית ידלק (כב"ק דק"א) א"כ למה יצבע והרי י"ה אסור, וז"ל דבב"ק מיידי שצבעו לאח"ז איסורו דדמי לקליפי ערלה, משא"כ צבעו בשביעית קודם ביעור הו"ל בזמן היתר כקדם ביטול לאיסור לעיל פ"ז". (ויעו"ש בהגהה שמציין לדברי הכס"מ וצ"ב כוונתו). וכן החזו"א (י"ג סק"ה) כתב שאם צבע קודם זמן הביעור לא ידלק כיון שחשיב כמבוער, יעו"ש. ובשיטת"מ ב"ק (ק"א א') מובא מהמאדרי שביאר גבי הך ברייתא "פירות שביעית מותר לצבוע בהן בדרך שמוות לאכלן, אלא שיש מין ממיני הצבעים שיש להן ביעור וכו', ומשהגיע זמן ביעורם אסור לצבוע בהן בגד ובגד שצבעו בקליפי אותם המינים ידלק הא אותם שאין להם ביעור מותר לצבוע בהן כל השנה וכו' ". ויל"ע ככוונתו האם בא לומר שמה שנצבע קודם הביעור אין צריך לידלק או שרק בא לומר דשרי לצבוע קודם הביעור ויהנה עד הביעור ואז ידלק וכשיטת הר"ש הנ"ל. ועד"ז יש לדון בדברי התוס' רבינו פרץ שם, ויעוין. ועד"ז יש לדון בדברי הרש"ש (על דברי רש"י בעמוד ב' הנ"ל) שכתב "ומה דתינא לעיל בגד שצבעו בקליפי שביעית ידלק נראה דמיידי אחר הביעור", וצ"ע. ויעוין בהנ"ל (הערה 18) במה שהובא לדון בשיטת הראב"ד בב"ק דין זה חל מיד כצבע אף לפני זמן הביעור, ולפי"ז אתי שפיר הא דלא נתפרש בברייתא דרק כשיגיע זמן הביעור ידלק, וצ"ע.

[וצ"ע במה שהרמב"ם לא הזכיר את הדין ד"בגד שצבעו בקליפי שביעית ידלק", ולכאורה משמע מזה דסוכר דידלק רק כשיגיע זמן הביעור ולכן נכלל דין זה בעיקר דין הביעור שביאר בריש פרק ז' שהוא בשריפה, אלא שעדיין יש להעיר דאף ששיטת הרמב"ם דכל מה שחייב בביעור הוא בשריפה מ"מ לא מצוין כן אלא בגוף הפירות אבל בצבע שכתבנו הוא חידוש דיש חיוב שריפה בכל הבגד והיה לו להזכירו בהדיא, ומהו היה משמע דסוכר הרמב"ם כהתפאר"י והחזו"א דאם צבע קודם זמן הביעור לא חל עליו דין ביעור משום שהצבע כבר כשל ומבוער בשעת חלות דין ביעור. אלא דעדיין זה דוחק כיון שדבר זה שצבע שנצבע בבגד חשיב כמבוער יש בו חידוש והיה ראוי שיתבאר דין זה בהדיא, [אך אולי י"ל דאין דרך הרמב"ם להזכיר דין שלא נתפרש בהדיא בגמ']. ויתכן לחדש בשיטת הרמב"ם דסבר דבגד שנצבע קודם זמן הביעור כזה גופא נתקיים תכלית הקיום של קדושת שביעית שבמיני הצבעים, ולכן אין כלל מקום שיהיה כזה דין שידלק כשיגיע זמן הביעור. (וזה מבואר באם נאמר דיסוד דין ביעור אינו משום השתוות לחית השדה אלא שהוא קיצבה לקיום דיני הפירות שביעית, ובאמת ששיטת הרמב"ם נשמעת כן יעוין בהנ"ל (משנה ב' הערה 17))]

21 ויעוין ר"ש סיריאלא שביאר במתני' "צובע לעצמו, ולא לאחרים כדמפרש ואזיל, משום לאכלה ולא לסחורה", ומשמע דמתוכין לבאר דהא דקתני לעצמו הוא לאפוקי לאחרים בשכר, וצ"ב.

נערך ע"י הרב ב"ז ג. שליט"א

זהב הארץ

הגאון הגדול ר' משה זאב איתן שליט"א

דין בגד הצבוע במיני הצובעים

ביעור בקליפות

א. כתב הרמב"ם בפ"ו הט"ו, קליפי רמון והגן שלו קליפי אגוזים והגרעינים יש להם שביעית ולדמיהם שביעית

אבל אין להם ביעור ולא לדמיהם, ופירש הר"ק לדעתו שבהיות וכבר תנן שמיני הצובעים יש להם קדוש"ש, הוכרח הרמב"ם לפרש שבאה המשנה כאן לחדש עוד סיבת קדושה נוספת, שבהיות הגרעינים והקליפין בטילים לעיקר הפרי, נוהגת בהם קדוש"ש כמו עיקרו של פרי. וסובר הרמב"ם שבהיות ולא תנן הכא דין ביעור, הרי שלדין קדושה זו אין ביעור, ואולי לשיטתו במשנה הקודמת שאין תורת ביעור אלא למין אשר עיקרו מיועד למאכל אדם או בהמה, ועליו נאמר כלה לבהמה מן הבית, אבל דבר שאינו עומד למאכלם, לא נתחדש בו ביעור. ואכן כבר תמזה האחרונים על דבריו, ומדברי הרמב"ם בספ"ה, הקליפין והגרעינים שמוותרין בתרומה לזרים אין קדושת שביעית חלה עליהם והרי הן כעצים אא"כ ראויין לצביעה, הרי להדיא שאין קדושה לקליפין אא"כ ראויים הם לצביעה, ואין הטפלות לפרי סיבה לקדושה. ועל כן פירש החזו"א בס"י י"ג ס"ק י"א ועוד אחרונים, שהגרעינים נאכלים על ידי הדחק המה, ודבר שאינו עיקר מאכל יש לו קדושה ואין לו ביעור, והקליפין קדושתם בהיותם ממניי הצובעים, ומה שאין להם ביעור הוא לפי שהרבה קליפות נשארים בשדה, ולעולם אינן כלים. [ויש לעורר שכמשנה דידן תנן בערלה פ"א מ"ח, קליפי רמון והגן שלו קליפי אגוזים והגרעינים אסורים בערלה, וביארו הראשונים שם שטעם איסור הקליפין בהיותם שומר לפרי, וכתב את פרוי לרבות את הטפל לו, ואת איסור גרעינים פירשו שבגרעינים הראויים לאכילה קמיייר, אבל בשביעית דליכא קרא אין מקור לרבות את הנטפל לפרי, ועל כן ביארו הראשונים כאן טעם קדושת הנך קליפים וגרעינים בהיותם ממניי הצובעים. ואיברא הרמב"ם בפירושו שם כתב, ונאסרו בערלה קליפי רמון והגן שלו, לא מפני שהן פרי, אלא מפני שהן ראויין לצביעה, ואסור לצבוע בערלה, אמרו בספרא לא יאכל, אין לי אלא שלא יאכל, מנין שלא יצבע ושלא יהנה, תלמוד לומר ועורלתם ערלתו ערלים לרבות את כולם, ודבריו תמוהים מאד, שנהי ונאסרה הצביעה בפרי ערלה, אבל אין זו סיבה לאסור את הקליפין שאינן ראויים בעצמם לאכילה, ולא נאסרו מיני הצובעים אלא בשמיטה וצע"ג].

ויש לתמוה על המבואר ברמב"ם שאין דין ביעור על קליפין, מכרייתא ערוכה דמייתי בגמ' בב"ק דף ק"א ע"א, דאיתא שם שבגד שצבעו בקליפי שביעית ידלק, והטעם שהשביעית גורמת לדין ידלק ביארו הראשונים שם שהוא בהגיע זמן הביעור, הרי מבואר להדיא שנוהג ביעור במיני הקליפין. וכתבו האחרונים שלדעתו של הרמב"ם הסובר שדין הביעור הינו לבער ולכלות ממש, אתיא ברייתא כפשטה, שכיון שהגיע זמן הביעור מוטל עליו לשרוף את הבגד לקיום דין ביעור, אבל לדעת הראשונים שביעור הינו הפקר, צריך לדחוק דמיייר במי שלא ביער, שקנסו עליו איסור, ועל כן הבגד בשריפה].

איסור הצבוע לצבוע בשכר

ב. עוד תנן, הצבע צובע לעצמו ולא יצבע בשכר שאין עושים סחורה בפירות שביעית, וביאור הטעם שנשילת שכר הוי סחורה, והא לכא' שכר פעולתו הוא נוטל, ותנן לקמן בפ"ח מ"ד, האומר לפועל הא לך איסור זה ולקט לי ירק היום שכרו מותר, הרי שהשכר מתייחס לפעולה, ואינו דמי שביעית, וא"כ אף אין קבלת שכר בכלל סחורה בפירות שביעית. וביאר התוס' יו"ט שם שהצבעי שכרו מרובה, ומבואר בגמ' בע"ז דף ס"ב ע"ב שהחמירו בחמרים כיון ששכרם מרובה שיאסר שכרם, וכמו כן אסרו להם ליקח השכר שהוא כסחורה מדבריהם. ואכן לדעת כמה ראשונים שם לא קנסו אלא בעושי עבירה בפירות, ובלאו הכי לא, ואין מקום לדבריהם לאסור לצבעי לקבל שכר, גם אם שכרו מרובה.

והנה היה מקום לומר דחלוק הפועל מן הקבלן, שהפועל שכרו אין לו כל שייכות עם עצם הדבר שמתעסק בו, לא חשיב לעולם כנוטל שכר מהדבר שמתעסק בו, והשכר מותר ואינו סחורה, אבל הקבלן הואיל ושכרו עבור השבח והתוצאה שעשה, י"ל דאם מתעסק בפ"ש ועבורם מקבל שכר, אף בשכר מועט נחשב כסחורה בשביעית, שאף שאינו מקח, מ"מ מרויח הוא מפ"ש, וכל רווח אסור בפ"ש, כמו שאסור לפרוע בהם חוב, ולכן צבעי שהוא קבלן אסור לו ליטול שכרו עבור עסק דפ"ש, דאף זה כסחורה משום שמרויח מפירות שביעית. ואכן בגמ' לא משמע הכי דפריך בע"ז שם, מ"ש חמורין מפועלין, ומ"ט חמורין שכרו אסור, והלוא מסתברא מילתא דהחמורין מקבלין שכר עבור העלאת החפץ והבאתו ממקום וקבלנים הם, ואינם נוטלים שכר לפי זמן עבודתם, אלא לפי התוצאה שהביאו את הסחורה למקום הנצרך, (וכמבואר בחגיגה דף ט' ע"ב), ואת"ל שהקבלן חלוק מפועל לענין הגדרת שכרו, וקבלן חשיב כמקבל שכר משביעית, והוי בכלל סחורה ואסור, מאי קשיא לגמ' מ"ש פועל מחמר הלוא החילוק מבואר, ובע"כ שאינו כן, אלא אף קבלן הנוטל שכרו שכר פעולתו הוא נוטל, ואין בו משום איסור סחורה.

ולכן פירשו המ"ר והיעב"ץ בלחם שמים, והחזו"א בס"י י"ג ס"ק י"ז, שהב"ע שהצבע הינו של הצבעי, והתשלום לו הינו על פעולתו ועל הצבע שלו, ונידון הצבעי כמוכר את הצבע ממש והוי סחורה, ואה"נ צבעי הצבוע בצבע של הבעה"ב, שמקבל שכר על פעולתו בלבד, אין לזה תורת סחורה כלל ושרי. [ולדעת הסובר אומן קונה שבח כלי, יש לדון לאסור הצביעה גם בצבע של הבעה"ב, שבהיותו אומן הרי הוא קונה את השבח הבא מן הצביעה, וממילא יש לראות את ההחזרה לבעל הבית כסחורה, ואכן לדעת כמה ראשונים גם אם אומן קונה, אינו קונה אלא כמשכונו לשכרו, וכשמחזירו מחזיר לבעל הבית את שלו, ולאוי סחורה היא, ועוד דקיי"ל אין אומן קונה בשבח כלי].

ומעתה מבואר לדבריהם להדיא במשנה שבגד הצבוע בצבע של שביעית, עוד הוא בקדושתו, ואסור לסחור בו משום צבע שביעית הקדוש אשר בו, וכמבואר בברייתא שזכרנו שנוהג בו דין ביעור, הרי שהוא קדוש, ונראה שיש לדון בזה טובא, וכמו שיתבאר.

חזו"א לאו מילתא היא אלא לערלה ולשביעית

ג. בסוגיית הגמ' בב"ק דף ק"א ע"א דנה הגמ' האם חזו"א מילתא היא לכל דיני התורה, היינו שרואים אנו את הצבע הקיים בבגד כמי שישנו בעין או לא, ומייתי שם, תא שמע בגד שצבעו בקליפי ערלה ידלק, אלמא חזו"א מילתא היא, אמר רבא הנאה הנראית לעינים אסרה תורה וכו', ודרש זאת מדכתיב תלת ערלים להורות שאין ליהנות ולהדליק ולצבוע מערלה, ופירשו התוס' שיש קרא מיותר לדרוש ממנו על הנאת צביעה שהיא אסורה, ועל כן י"ל שהחזו"א לאו מילתא היא, ואפ"ה היא אסורה בערלה. [עד שנתקשו התוס' שם דאם כן תיפשוט לאידך גיסא מדאיצטריך קרא למיסר צביעה שמע מינה דחזו"א לאו מילתא היא, ויש לומר דאיכא למילף מהכא דחשיב כאילו הוא בעין, ונמצא שהנידון האם חזו"א מילתא היא הינו האם ללמוד מקרא דאסר לצביעה בערלה גילוי מילתא שהחזו"א חשובה כבעין, ולכן הוא שנאסרה הצביעה, או לפרש את הפסוק שהינו גז"כ מיוחדת באיסור הנאת ערלה בלבד]. ובתר הכי מייתי, תא שמע בגד שצבעו בקליפי שביעית ידלק, שאני התם דאמר קרא תהיה בהיותה תהא.

ויש לחקור מה נתחדש בקרא דאסר הנאה הנראית לעינים בערלה, האם שונים אנו לענין איסורי הנאה את החזו"א דכבר שיש בו ממש, לפי שלענין איסורי הנאה כל הנראה לעינים יש בו חשיבות של ממשות, והחזו"א מילתא לענין זה. או שהדרשה אינה מלמדת לדון את החזו"א כמשות לאיסור הנאה, אלא נתחדש כאן דין איסור בלבד, שאחר שהבגד הושבח מאיסור הנאה יש בו חלות איסור, ואפילו שאין בפנינו ממשות גמורה לצבע הערלה, כיון שנראה שבח שלו ניכר לעין יש בבגד תועלת ויצירה מחמתו, ונאסר הבגד משום זה, אבל לא שנתחדש שלענין איסורי הנאה החזו"א מילתא היא.

וכמו כן יש לדון כמה שדרשו מדכתיב בשביעית תהיה שבהויתת תהא, האם מהאי טעמא רואים אנו את הצבע לענין שביעית כמי שישנו בעולם ממש, בהיות ונתהווה בבגד שבח ממנו, או דילמא כיון שחזו"א לאו מילתא היא לכל דיני תורה, גם כלפי שביעית אין החזו"א חשובה בעולם, ולא נלמד מקרא אלא איסור שביעית בעלמא, וכמו שיבואר.

הגילוי שנתגלה מקרא לאסור חזו"א בערלה האם מלמד לשאר איסורים

ד. והנה הר"ן בתשובה ע' דן האם יש איסור לבגד הנצבע בדבר האסור משום סתם יינם, וכתב שהדין תלוי האם חזו"א מילתא היא או לא, ודין זה בעיא דלא איפשטא הוא, שהרי הגמ' רצתה להוכיח ממשותנו ודחה רבא את הפשיטות, ונשאר הדין ספק, ועל כן באיסורי הנאה של תורה ראוי להחמיר דסד"א לחומרא, אבל סתם יינן האסור רק מדבריהם ספיקו להקל.

וכתב שאין לומר דמדגלי קרא בערלה לאסור להנאת צביעה תלמוד מזה שלכו"ע בגד שנצבע מכל איסורי הנאה אסורים, ובעיית הגמ' נוהגת רק לענין גזילה, ולא באיסורי הנאה, וכתב דליתא דהא מיייתנן בההיא סוגייתא בתר הכי למפשט דחזו"א מילתא היא, ת"ש מדתניא בגד שצבעו בקליפי שביעית ידלק ואצטריכא לדחויי שאני התם דאמר קרא תהיה בהויתת תהא, ואי איתא דכיון דגלי רחמנא בחד מאיסורי הנאה דחזו"א מילתא היא הוא הדין לכולהו מאי קא מייתי ת"ש מבגד שצבעו בקליפי שביעית, ואמאי איצטריך לדחויי שאני התם דאמר קרא תהיה, לימא ליה דכיון דגלי רחמנא דגבי ערלה דחזו"א מילתא היא הוא הדין לכל איסורי הנאה, אבל לגבי גזול ונגזל חזו"א לאו מילתא היא, אלא על כרחן סבירא ליה לתלמודא דאי בגזול ונגזל חזו"א לאו מילתא היא באיסורי הנאה נמי לאו מילתא היא, אלא היכא דגלי קרא דחידוש הוא והיכא דלא גלי לא גלי.

ואחר שגזו"כ בעלמא הוא לענין ערלה אין נראה כלל שיהא כאן גילוי לדון את החזו"א כמשות, אלא שבערלה נתחדש איסור הנאה גם בלא שיהא ממשות של ערלה בעין, ואיסור זה הוא חומר בערלה בלבד, ואינו נוהג בשאר איסורי הנאה. עוד מבואר בדבריו שלדעת רבא שהחזו"א לאו מילתא היא, ואין איסורה אלא משום הנאה הנראית לעין אסרה תורה, גדר איסור הבגד משום נגרם הוא, ועל כן כתב שאם הייתה צביעת הבגד נעשית בשיתוף עוד דבר נוסף הו"ל חזו"א ויותר, הרי שלדעת רבא גדר האיסור הקיים בבגד משום צבעו הוא משום שנגרם שבח בבגד, הגם שאין עתה הצבע נחשב כדבר בעין.

אבל התוס' ר"י ביאר שם שעיקר קרא דלא יצבע לא בא לאסור הצביעה, שזה פשוט שהנאה גמורה היא, ותלמוד לומר קרא יתירא לאסור גם הצבע דחזו"א מילתא הוא, וכשננה ממראיהם כאלו נהנה מגוף הקליפין דמי, וה"פ דלא יצבע בהן דלא יהנה מציבען, וש"מ חזו"א מילתא היא, ואל תפרש לא יצבע כמו לא יהנה. ודבריו לבאר לדחיית רבא דהנאה הנראית לעינים אסרה תורה, הרי שבקרא דלא יצבע נתחדש דעת רבא לדון את החזו"א כמשות, עכ"פ לענין איסורי הנאה, שאחר שיש הנאה הניכרת לעין מן האיסור בבגד, יש לדון את האיסור כקיים כלפי האיסור הנאה שבו.

הטעם שמיני הצובעים הנאתם עם ביעורם

ה. ונראה שבוה הוא שנחלקו רש"י ותוס' בב"ק שם בע"כ, בביאור הטעם שנוהגת קדוש"ש במיני הצובעים משום שהנאתם וביעורם שווה, ופרש"י שם דבשעת רתיחת היורה כלה העושר וקולט הצבע, מבואר בדבריו שכליויו של צבע ושימוש שיש לאדם בו הינו כמה שנעשה צבע.

ותמזהו עליו התוס' שם, ואין נראה דהא אמרן דלענין שביעית חזו"א מילתא היא ולא הוי ביעורו בקליטת הצבע, ועל כן פירשו שההנאה היא עצם הליבשה, ואז הוא כלה ומתבער הצבע מידי יום.

מבואר בדברי התוס' שכשגילתה תורה שנוהג דין ביעור וקדוש"ש בשביעית, נתחדש לדון בשביעית את החזו"א כמי שיש בו ממש, ולא חלות איסור מחודש בדין קדושת השביעית, ועל כן נמצא ביעור הצבע אינו בעצם הצביעה, אלא בשימוש הנעשה בבגד במשך הזמן.

והקשה הרעק"א שם, ק"ל היכן מצינו דבשביעית בודאי חזו"א מילתא, הא מה דמשני לעיל שאני התם דאמר קרא תהיה בהויתת תהא, היינו דאף דחזו"א לאו ממש היא מ"מ אסרה תורה

זהב הארץ

הגאון הגדול ר' משה זאב איתן שליט"א

גדר קדושת הצבע והבגד הנצבע בו

ח. ולדעתו של רש"י צריך ביאור מה נאמר בקרא דתהויה שבהויתיה תהא, הא ודאי לא גלי קרא לראות את החזונית לענין שביעית כמילתא, שהולא בדבריו מבואר שכליו של צבע היו ברתיתח הוורה, הרי שגם לענין שביעית חזונית לאו מילתא היא, ומעתה מפני מה הבגד טעון שריפה הא הצבע אינו מקודש שכבר נתכלה וצ"ב רב.

והדברים מבוארים היטב בכפות תמרים סוכה דף מ' ע"א, ואילו דבריו, אמנם יראה דאפשר ליישב פרש"י דהתם דלעולם גבי צבע הנאתו וביעורו שוה בשעת רתיחת הוורה כדפרש"י התם, ומאי דתני התם בגד שצבעו בקליפי שביעית ידלק לא הוי טעמא משום דחזונית מלתא, ויש שבח סמנין על הצמר אלא טעמא הוי משום דכתיב גבי שביעי תהיה בהויתיה תהא כלומר דק"ל דהשביעית תופסת את דמיה או חליפיה כדלקמן, וכיון דבגד זה צבעו בקליפי שביעית ה"ל כחליפין של שביעית והוא נתפס בקדושת שביעית, (והוסיף שאע"פ שמקור דין חליפי שביעית נלמד מקרא דקדש היא לכם, ולא מתהיה, נקט דרשה הפשוטה יותר, שכן הוא דרך כמה מקומות).

והיינו שהמרתיה מיני צובעים ביוורה משביח הוא אותה, ובוה גופיה הוא מכלה את השביעית, הו"ל אותו השבח שבח הבא מן השביעית, וחילי עליו קדושת חילופיה, והגם שהחזונית לאו מילתא היא, ואין מעתה שביעית בעין, יש שבבח הבא מן הכילוי קדושה מדין חליפי שביעית. וכמו כן לאחר מכן כשצובע בצבע את הבגד, ושוב נעשה הצבע בכלל חזונית לאו מילתא היא, שבטל בבגד, הוי שבח הבגד חליפי הצבע, ונעשה הבגד קדוש במקומו, וכעין חליפי חליפין, ולכן בהגיע זמן הביעור, דין הבגד להידלק. [ויש לידע שבהגהות רעק"א על הכפות תמרים שזכרנו כתב שכדבריו איתא להדיא בתשובות הר"ן שזכרנו, נראה שפירש לכוונת הר"ן שמדן נגרם נחשב שבח של שביעית כחליפי שביעית להיתפס בקדושה, וצ"ע שבדבריו נראה להדיא שהוא מדבר בדין נגרם של איסורי הנאה, ולדבריו הנידון בגמ' רק כלפי איסור שביעית אחר הביעור וכנ"ל].

ואם כנים הדברים, יש לעורר אחר שלמה שנתבאר שכל עיקר הקדושה הקיימת בבגד הצבוע בצבע של שביעית היו משום דין חליפי שביעית, שהשבח בא לבגד בחליפי הצבע, מעתה קשה למה אמרו שם שהבגד ידלק, הא יש לו לכא' תקנה לחלל את שיעור השבח שבבגד על דבר אחר ולשרוף רק אותו, ויציל בוה את הבגד מלהישרף, דהא קי"ל פרי שני מתחלל גם בדרך חילול.

ובשלמא לדעת הראשונים שלשביעית חזונית מילתא, הו"ל הצבע עצמו מקודש בקדוש"ש, ואין לפרי ראשון חילול, אבל לדעת רש"י שהצבע כבר כלה ביורה, וקדושת הצבע והבגד מפרשת חליפי שביעית המה, אפשר לחלל הקדושה ולהפקיע את הביעור. וי"ל שאה"נ אם עוד לפני הביעור חילל את הקדושה יהא הבגד מותר, אבל אחר שחל דין ביעור, יהא מבואר מכאן דתו לא מהני חילול להפקיע לדין איסור הנאה החל בחפצא מחמת דין הביעור.

והמקדש דוד בסי' נ"ט נסתפק בוה, וכן האו"ש בפ"ו ממעשר שני ה"ג, וגם החזו"א בסי' י' ס"ק י"ג נסתפק בוה, אבל בסי' י"ד ס"ק י"ג צידד שאין מועיל חילול להפקיע לדין איסור הנאה שכבר חל מחמת שלא ביער, ולמה שנתבאר זה מוכרח, והדברים מחודשים.

ט. והשתא נחזור למשנה דין, שמבואר בה לדברי האחרונים שאסור לצבוע בשכר משום סחורה, וביארו שהוא מפני מקח הצבע שבבגד, ולדברי התוס' ודאי כן הוא, שבהיות שלשביעית חזונית מילתא היא, הרי קיים בבגד קדוש"ש גמורה, אלא שמקום הקדושה היו הצבע בלבד, ואילו הבגד גופיה אין בו כל קדושה.

ולדעתו של רש"י נתבאר שקדושת בגד הצבוע בצבע של שביעית הינה מפרשת חליפי שביעית, הרי הבגד כולו מקודש בשיעור ערך הצבע שהוא חליפין, וגם חליפי שביעית אסורים בסחורה, בהיות ופתחי בהו קדוש"ש, כמבואר כן להדיא בר"ש במשנה הקודמת, אלא שמצאנו תקנה לצבוע שצבע בצבע של שביעית לבגד של בעה"ב, שיחלל את הצבע על מעות ויתנהגו בהם בקדושה.

אבל לדעתו של הר"ן אפשר שאין בבגד הנצבע בצבע של שביעית כל קדושה, ולא נתחדש מתהיה אלא לענין הצובע בשביעית אחר הביעור, שיהא הנגרם מאיסור הנאה של שביעית כמותו, אבל בגד שנצבע בצבע של שביעית לפני הביעור אינו קדוש כלל, בהיות וחזונית לאו מילתא הוא. ולדעתו מוכרחים אנו לבאר כפי דרכו של התוס' יו"ט שהסחורה הינה קבלת שכר עבר העסק בצבע הקדוש, שהצבע גוף הקדושה הוא, אבל אחר שצבע בו מעתה חזונית לאו מילתא היא. ■■

גם המראה שבא מכח שביעית, כדאמרין מעיקרא גבי ערלה הנאה הנראה לעינים אסרה תורה וכו', אבל לא דבערלה ושביעית חזונית מילתא היא, וא"כ שפיר שעת ביעורו היא.

אבל בתוס' נראה שגדר החידוש הינו שלענין שביעית רואים אנו לשבח צבע כמי שישנו בעולם, ואחר שלענין שביעית נלמד מקרא שהחזונית מילתא היא, נראה שגם הלימוד מערלים בא ללמד לדון את החזונית לענין ערלה כממשות, ומה שהקשה הר"ן שאם נתחדש בקרא דערלה שהחזונית מילתא היא לאיסורי הנאה למה לא נלמד לשביעית מערלה. יש לומר שהערלה איסור הנאה הוא, אבל השביעית אינה דין איסור אלא חלות קדושה, ואם יש קדושה נוהג בה ממילא דין ביעור, ואיסור הנאה למי שלא ביער, אבל כל עוד שלא נתחדש לדון את החזונית כממשות לזה, אין מקור ממה שנתחדש באיסורי הנאה לדון את הצבע כממשות שיהא נוהג בו בהכרח גם דין קדושה, וכן הוא בתוס' רבינו פרץ שם. [ונראה שלדעתם שפיר יש ללמד לשאר איסורי הנאה מערלה שיהיו אסורים בהנאת צבע, ודלא כהר"ן, לפי שגדר החידוש הוא שכלפי איסורי הנאה סגי בשיעור של ממשות מועטת לגרום לדין איסור, הגם שאין הצבע ממשות גמורה לענין לומר בו הש"ל].

לשיטת הר"ן בגד שנצבע אחר הביעור ידלק משום נגרם מאיסורי הנאה

ו. אבל בר"ן מבואר שהחזונית לאו מילתא היא לכל דיני התורה, ואף לענין איסורי תורה, אלא באיסורים שגילתה תורה, וגדר האיסור ביאר וז"ל אפי' תאמר שהחמיר הכותב בע"ז כערלה ושביעית אפילו הכי אין גוף האיסור שם, כיון דחזונית לאו מילתא היא אלא גרמת הנאה הוא שאסר הכותב עכ"ל.

נראה מדבריו שהטעם שבגד שנצבע בערלה ושביעית ידלק הינו משום איסור נגרם הוא דקאית, ודין נגרם נוהג רק באיסורי הנאה, ואחר שהגמ' דורשת דין זה מקרא, יעלה שאיסור הנאה של אחר הביעור לדעתו מן התורה הוא, ואינו קנס חכמים בעלמא וצ"ע.

ולדעתו עולה בהכרח שכל עיקר דברי הגמ' שאמרו בה שהצובע בבגד של שביעית ידלק נוהג רק באם צבע בצבע של שביעית אחר הביעור, שאזי חייל בצבע איסור הנאה, ונתחדש בקרא לאסור את הנגרם מאיסורי הנאה של ערלה ושביעית, (כאשר מבואר בכל דבריו שם). אבל הצובע בצבע שביעית לפני הביעור, נראה שבהיות וחזונית לאו מילתא היא, אין לבגד כל קדושה ודין שביעית, ואינו אסור בסחורה, וממילא גם שאינו טעון ביעור בהגיע זמן הביעור, ולא אמרו שהצובע בצבע של שביעית ידלק, אלא בצבעו בצבע שכבר אסור בהנאה.

הנידון של חזונית מילתא נוהג בצבע או רק בבגד

ז. ואכן בדברי רש"י אי אפשר לומר כן, שהרי מבואר בדבריו שכליו של צבע נעשה כבר בשעת רתיחת הוורה, שכלה השורש וקולט הצבע, ונמצאו הנאתו וביעורו שוה, וביאר הרעק"א לדבריו שהוא לפי שקי"ל שחזונית לאו מילתא היא, ונמצא הצבע כלה כבר בעת רתיחת הוורה. הרי מבואר לדעתו שהנידון של חזונית לאו מילתא היא, נוהג לא רק בעת שצובעים את בגד בצבע, שהצבע נבלע בתוך הבגד וכמי שאינו דמי, אלא כבר עשיית הצבע ביורה היינו כילוי שלו, שבהיות והמים הם העיקר, הרי חלקי הצבע בטלים בו, וכמי שאינן דמי, אחר שהחזונית לאו מילתא היא, וכמי שכבר נתכלה דמי.

והשתא לדבריו אין לפרש את סוגיית הגמ' כדרכו של הר"ן דגלי קרא בתהיה, שלענין איסור הנאה של שביעית הנגרם והמתהווה משביעית אסור בהנאה, דהא עד כמה שחזונית לאו מילתא אין קדושה לצבע כלל, שכבר הרי הוא כמכולה.

והר"ן נראה שחולק עליו בוה, וסובר שכל עיקר הסוגיה של חזונית מילתא היא או לאו, הינה רק בצבע הצבוע בבגד, שבהיותו בלוע בו אין לצבע מציאות קיימת, אבל חלקי הצבע שבגוף הצבע חשובים כמי שישנם בעין, ולכן נוהג קדושת שביעית בצבע. ולדבריו יתבאר שכליו של צבע הינה בגוף הצביעה, שהינה שימוש בצבע ליפות את הבגד, ושימוש זה מכלה את הצבע, שהרי מעתה בלוע הוא בבגד, והחזונית לאו מילתא היא, וכמי שאינה דמי, והוי הנאה מכליו של צבע.

[ולדבריו עולה ששלישה דעות יש איתם הוא כילוי של צבע, לרש"י כבר ביורה, ואילו לר"ן בצביעתו בבגד, ולשיטת התוס' גם בבגד הינו חשוב כבעין, והשימוש בבגד הצבוע הוא שמכלה אותו].

המשך משנת שביעית הגאון הגדול ר' איתמר גרבוז שליט"א

אחיעזר חיו"ד ט"ז א' וצ"פ מצוין בספר המפתח, והביאו נוסחא שכ"ה בגמ', אמנם י"ל דהגמ' קאי לר"ל דמשיכה קונה מה"ת. וא"כ צ"ע איך המוכר חוזר ומקנה הא הוי אינו ברשותו וא"י להוציאו בדיינים, אך י"ל דלגולן עצמו יכול להקנות ולכן להקנות שפיר יכול ללוקח, אך תליא בפלוגתא אחרונים, וכן אם נימא משום דמוחל את הקניי גזילה ל"ש כאן, וכן יש לדון דאין יכול להוציאו בדיינים גרע, ואין יכול כלל להקנותו.

אלא דיש לדון דבקונה אתרוג הרי המוכר יש לו השתמשות באתרוג, דמעכב מהלוקח למצוה, וכן המוכר יכול ללקחו למצוה אתרוג, ולכן לא חשיב אינו ברשותו, ולפ"ז נמצא דכ"ד המחנ"א הוא דוקא באתרוג אבל בשאר מילי הוי אינו ברשותו, ויש לדון עוד דבכל מקום המוכר מתייבאש מזה כיון דאין לו שימוש בוה, (וצל"ע שם בס' עטרת חכמים), וכן העיר הגר"ל שליט"א, ויש לדון עוד דל"ש כלל קנין כסף כיון דאין למוכר שום השתמשות בוה, ל"ש לשלם למוכר שיווי על הדבר, אבל באתרוג ל"ש הני טעמי.

ולפ"ז מיושב היטב ק' הגרעק"א דגם אם בכל מקום לא חשיב דמי שביעית כיון דל"ש שהמוכר יחזור ויקנה בכסף [מכמה טעמים דהוי אינו ברשותו אינו יכול להוציאו בדיינים, יאוש, אין לו שום חזויות ממון], אבל באתרוג שפיר יכול להקנותו בכסף וא"כ שפיר חשיב דמי שביעית גם אחר הקנין, ולכן

נושא ונותן באמונה

מו"מ בעינינו מסכת שביעית

קדוש דהוי לאחר ביעור העצים שזה עיקר הפרי' וכן בצבע גוף הסמונים נכנסים בבגד ונהנה מגוף הפירות שביעית, אולם במשרה וכבוסה הנאתו ממה שהעביר הליכלוך מעל הבגד ובוה אין הנאתו מגוף פירות השביעית אלא פירות השביעית הלכו יחד עם הליכלוך, ועכשיו אין כאן פירות שביעית שנהנה בהם . אולם לרש"י בב"ב דפירש שהיין מתקלקל

בשעה שנותנים את הבגד בתוכו והנאתו לאחר זמן, ולא פירש הנאת לבישה, אפשר ששם פירש הדנאתו וביעורו שווה, אף הנאה שאינה מגוף פירות שביעית אלא כל מה שנהנה ע"י פירות שביעית ולכן פירש שם הנאת תיקון הבגד, ולא הנאת לבישה, ולכן פירש שם דאין זה הנאתו וביעורו שווה, שתיקון הבגד נעשה לאחר זמן ולא בשעה שמתקלקל היין . בעניין זה יש להעיר אצמאי עצים חשיב אין הנאתו וביעורו שווה, משום שהנאתו רק לאחר שנשרף העץ ונעשה גחלים לאפות עליו, ומדוע זה עצמו שיש לו גחלים שיש בכוחם לאפות אין זה חשיב הנאה, וכמו בצבע שיש לו בגד צבוע, כן זה העץ כלה ויש לו גחלים, הוי הנאתו וביעורו שווה. ואפשר שאף רש"י שפירש כלה השורש וקלט הצבע, כוונתו על מלאכת הצביעה שהנאתו שנעשית מלאכתו וצבע מה שהיה צריך, ולא משום שיש לו בגד צבוע, ואפשר שזה לא שייד בגחלים שאין זה מלאכה חשוכה בפני עצמה לחול קדו"ש ולהחשיבה כהנאתו וביעורו שווה . ועוד נראה ששונה המציאות בין מעשה עשיית גחלת למעשה צביעה, דמה שנהנה מבגד צבוע, אין זו אותה ההנאה שנהנה מהצבע שצובע בו, דבצבוע נהנה מגוף הצבע ובבגד אף אם אין שבת סמונים ע"ג הבגד, יש לו הנאה מכל מראה הבגד שלבוש בו, וזה לא שייד בגחלת דבין בשעה שאופה בה,ובין בשעה שנעשית גחלת, הנאתו מגחלת שמחממת,וע"כ עיקר הנאתו לא עשיית הגחלת אלא בשעה שאופה בה.

בגד שצבעו בקליפי שביעית קודם הביעור	הרב יוסף בן צבי
במש"כ מרן הגר"ל בדברי החזו"א לחלק בין בגד לצבע בדגד חשיב שינוי לגבי מצבו בעת גידולו וחשיב כמבוער הפשתן, וצבע כיון דנשאר הצבע כמות שהוא ל"ח כמבוער ולכן נשאר בקדושתו, ולכא' חילוק זה רק לדעת תוס' ב"ק ק"א ב' ד"ה שהנאתן שכ' בדצבע אין ביעורו כשכלה השורש אלא ביעורו כשלושב הבגד ואז כלה הצבע ומתבער מיום אל יום, אבל לרש"י דסובר שכשכלה השורש הוי ביעורו אין חילוק בין צבע לבגד אלא כמש"כ החזו"א שלענין היתר שביעית בצבע כשהשורש כלה מקרי דומיא דלאכלה משא"כ בתבן שעדיין בעולם, ונפס"מ לדעת רש"י כ' החזו"א בדגד שצבעו בקליפי שביעית קודם הביעור אף שהגיע אחר"כ הביעור אינו חייב בביעורו דהא בשעת הצביעה לא הוי השורש בעולם ופקע ממנו השביעית, אבל לתוס' אינו כן וחייב בביעורו דהא בשעת הצביעה היה הצבע בעולם, ובחזו"א סתם בזה כדעת רש"י (וצ"ב שנשאר בזה בצ"ע הא הוי ק"ו מתבן שנתנו לתוך הכר שעדיין בעולם אלא שנשתנה מצבו וצבע שכלה השורש ונקלט הצבע ולא הוי בעולם כ"ש שאינו חייב בביעורו), [ואולי יש לחלק דלענין עיקר הביעור בשעה שכלה השורש וקולט הצבע הוי שעת ביעורו, אבל לענין הנאתו וביעורו שווה לא חשיב ביעורו עד שמתבער הצבע מהבגד דבין הפסד ובין סחורה לית בה דעיקר חשיבות הצבע כשנמצא על הבגד, (ובזה נראה קו' רע"א שם דלא מצניע דבשביעית כדאי הוואת מילתא, דאפשר שלענין הנאתן וביעורן שווה לכו"ע הוואת מילתא דלית בה הפסד וסחורה), וצ"ע].	

משנת שביעית	
הרב אלכסנדר זיסקינד שחור - אופקים	בעניין ביעור לאחר השביעית בירקות
<p>למאירי באור השביעי במשנת השביעית י"ע במש"כ רבינו הגאון הגר"א שליט"א לבאר להא דבהני דאין להם כילוי מצינו דאין להם דין ביעור ולכאז' י"ע דהלא הני גדלו בשביעית ודאי אינן עומדין לעולם ועד אלא סוף וגבול יש להם ואף דיהא זה לאחר השמיטה ב' גו' שנים מ"מ אמאי לא תהא עליהם חובת ביעור באותה השעה ואע"ג דיש כבר את הגדל מהם לאחר השמיטה מ"מ כבר הוכיח לנו מרנא החזו"א [ס'י יב' סק"ב] מלהלן פ"ט מ"ד ע"ש דלא מהני לן [ולכאז' מבואר בזה דהו"ל גבול ושיעור בוכותו בפירות השביעית ואי"ז הפקעת וחובת הפקר מחודשה דהלא עתה לא שביעית ואף יש לחיה בשדה אחרים מאותו המין ולהכי הדברים מבוארים לפי דגדר הזכות הוא דרינו כשא"כ כל בני"א שהוא והציבור משתמשים ברשות השביעית וכאשר כלה לציבור כבר אין לו זכות דאין לו זכות בהם כבעלים יחידי ומעתה מאי אהני לן דיהיו פירות שאינן של שביעית אצל הציבור סוכ"ס אינן יכולין להעמיד לו את בעלותן] והביא לת' דמרן וללה"ה דהני דמתני' הו"ל ירקות דאולי' בהו אחר הלקיטה וממ"נ אי נלקטו בשביעית הלא לא כלה לחיה מהן בשביעית [ולפי מש"כ לעיל דהחזו"א ס'ל דהו"ל שיעור בוכותו וכו' א"ש דהגדל ברשות השביעית חשיב דישנו ברשות השביעית ואפי' דבפועל לא יאכלוהו הציבור אחר דקדושתו שבה תלוי כל דיני הממון של השביעית דהיא המעמיד של כל דין השביעית כדחזו"ב ככ"ד ואכ"מ ורשות להאריך בזה נפקעה במוצאי שביעית] ואי נקלטו אחר השביעית הלא כבר אין להם דין פירות שביעית אחר שלקיטתן בשמינית והלאה. אלא דילה"ק טובא בדברי מרן וללה"ה וכמדר' דעמדו בזה מרבותינו זיע"א דהלא מבואר לנו ברה"ט. לגבי אתרוג אשר נקרא פרי "הדר" מל' שדר באילן משנה לשנה ובכל זאת אשכחי' ביה דין ביעור ואפי' דאולי' ביה אחר הלקיטה הלא סתירה גלויה היא לדברי מרנא החזו"א. ומצוה ליישב.</p>	

אליבא דהלכתא	
מאכל בהמה אם תלוי במקום וזמן	הרב משה וקסמן

הגה"ג רמ"מ לובין במדור אליבא דהלכתא גליון ב' מיייתי דמרן השבט הלוי בח"ב ס' קצט' מק' אחז"א סי"ד סק"י ד"ה וכל שבת' דלענין אי חשיב מאכל בהמה להתקדש בקדושת שביעית תלוי אם עומד למאכל בהמה בהאי מקום וזמן ועלה מק' בשבט הלוי דהרי קוצים יש בהם קדושת שביעית כדתנן פ"ז מ"א חוחים והדרדרים והרי אינם מאכל בהמה אלא בערביא כדאמר' שבת קמד: דתנן המקיים קוצים בכרם ר"א אומר קדש וחכ"א אינו מקדש אלא דבר שכמוהו מקיימין וא"ר חנינא מ"ט דרבי אליעזר שכן בערביא מקיימין קוצי שדות לגמליהם ומבואר דאע"פ שאינם עומדים למאכל בהמה אלא בערביא מ"מ כיוון שהם ראוים למאכל בהמה קדושים בקדושת שביעית והגאון כת' ליישב ואולי יש ליישב באופן דל"ש לענין כלאים תנן בפ"ה מ"ח לא קידש אלא דבר שכמוהו מקיימין והרמב"ם פכה"מ שם פסק' אחר תורע מן כלאים אדם לורוע או שצונם שיצמח בשדותיהם ואין דרך שום אדם לרצות ששדהו תצמח

קוצים אלא עוקרין אותו ור"א אמר כי הערביים משאירים אותם בשדותיהם... ומבואר ברמב"ם דכמוהו מקיימין היינו שבעל השדה מניחו לצמוח בשדהו והוא כלשון ר"ע מו"ק ב: אף המקיים ועלה אמר' דר"א אוסר קוצים משום דבערביא מקיימין אותם בשדותיהם וכדמפרשים תוס' שבת צב: ד"ה ואת"ל שהיו להם רוב גמלים [וברשב"א עירובין כח' ד"ה ובכל איתא בערביא מקיימין שדות של קוצים לגמלים וכן הגירסא בעוד ראשונים] אך לענין שביעית דילפינן קדושת פירות שביעית מוהיתה שבת הארץ לכם לאכלה ומאכל בהמה מולבמהתך כברש"י שבת סח' ד"ה שביעית אפי' מינים שאין רצון בעל שדה שיצמחו בשדהו אם גדלו בשדה בור והפקר או שלא עקן משדהו כל שחן עומדים להשתמש בהם למאכל בהמה הם בכלל והיתה שבת הארץ לכם לאכלה... ולבמהתך וקדושים בקדושת שביעית ולכ' מסתבר דאע"פ שבשאר מקומות לא היו מקיימין קוצים בשדותיהם אלא היו עוקרין אותן משום לא היו להם גמלים כל כך מ"מ אף בהני מקומות הקוצים שגדלו עומדים למאכל בהמה שהרי אף בשאר מקומות היו גמלים מצויין ולא מצינו שהקפידו שלא להאכיל קוצים לגמליהם וממילא קדושים בקדושת שביעית [ואע"פ שהחזו"א שם מייית מלשון הרמב"ם בהל' כלאים היינו דתלוי בכל מקום וזמן ולא בקביעות חז"ל אך לכ' הגדרים של כלאים ושביעית כל אחד לפי עיניו].

קדו"ש בעצים העומדים לכלים	הרב שלמה חצרוני כולל תורת זאב
כתב הגאון הגדול רמ"מ לובין שליט"א [בגליון 1] דעצי שביעית העומדים לעשיית כלים דל"ח הנאתו וביעורו שווה כיוון שנשתנה ופנים חדשות באו לכאן, [והביא שכ"כ בחזו"א י"ג ח'] וכתב דתלוי כמח' רש"י ותוס' לעניין צבע בב"ק קא. ויש להעיר דלפ"ז עולה דרין פשתן אם קדוש בקדו"ש תלוי כמח' רש"י ותוס' ה"ל, ובהחז"א סי' י' סקי"ב נקט בפשיטות שאינו קדוש ונראה שכן הוא לכו"ע. עוד נרא מדברי החזו"א שמעמיד את הסברא דשינוי בפשתן כחילוק בין פשתן לצבע דאף שצבע חשיב הוב"ש ע"י השימוש פשצן לא וא"כ הוא גם לדעת תוס'. ובעקר דברי החזו"א הנ"ל בס' י"ג יש לבאר, דהנה לכא' צ"ע דאף שהשימוש בבגד ל"ח הוב"ש כיוון שפנים חדשות באו לכאן, עדיין יחשב הוב"ש מצד עצם עשיית הבגד, וכדעת רש"י בצבע. ועד כאן לא פליגי התוס' אלא בצבע ומשום דחזוואת מילתא, אבל בפשתן אי נקטינן ששינויו מחשיבו כאינו לכו"ע צריך להחשב הוב"ש מצד עצם העשייה. והנראה בבאז"ד החזו"א שעשיית פשתן מבגד חשיבא כ"כ שינוי עד שאין ההנאה נידונת כהנאה מהפשתן אלאא הפשתן מתבער ובגרמת ביעורו נעשית ההנאה וחשיבא הנאה בלא ביעור כלל, וא"כ אי"ז כלל למח' רש"י ותוס'.	

זהב הארץ	
-----------------	--

קדושת אוכלי אדם ובהמה	הרב י. ליב בן שלמה - בורו פארק
<p>הנה הגרמז"א כתב להוכיח דקדושת אוכלי אדם ובהמה ומיני הצובעים חלוקה מהא דנחלקו דיניהם. אך לכאורה אין זו ראייה דהנה הגרמז"א גופיה כבר העיר בזה מדין הפסד השווה בשניהם ונדחק דלגבי הא מסתברא לאוקמי בתרווייהו. ודבריו קשים דאחר דקרא קאי אכולהו מפני מה נחלק בהם ואם כן כדאשכחתי שלאיהי דינים הושוו ובאחרים נחלקו על כרחך נמצאת למד דהפרש יש בשייכותם לאוכלי אדם ובהמה. (או מצד עצם מהותם או מצד חילוק מהות הדינים, אך זה אינו נראה כיוון שמקור דינם שוה) ואחר שכן אין שום ראייה מחילוקי הדינים דאף אם קדושתם אחת היא מ"מ דינים אלו שייכי כבאדם לחוד. ועצם החילוק נראה ברור דהוא גלל עצם מהותם שאין דין השביעית באוכלי אדם ובהמה וצובעים אלא במדמשי האדם ועל כן אוכל אדם יש בו חשיבות כאוכל אדם ועל כן שינויו לאופן אחר הרי זה הפסד, אך אוכלי בהמה אין בזה כל חשיבות ומה לי שימוש באופן זה ומה לי באופן אחר. ואף דין הסחורה אפשר דתלוי בזה שעל ידי עשיית הסחורה משוי ליה כדמי (לא בעצם אלא שווה אופן שימוש) וזה גופא זילותא בקדושה ושוב אין זה שייד כבהמה דה"ה נמי כהנאתו וביעורו שוה דאף בזה תורף הענין שנהנה מצורת הדבר לא אחר כן ואף זה יש לדון דגם כבהמה לא קפדינן בהכי שמאחר ומהות קדושתו בהיותו משמש אדם א"כ מאי נפ"מ אם בצורה זו אם בצורה אחרת. (וביותר שכלפי' שם תשמיש אדם אין חילוק בצורה ודו"ק) ואף כשבעיקרו אין הנאתו וביעורו כאחד חשבתינ ליה שאינו משמש אדם דסוף סוף הגדרתו אינו משמש. ובהמשך דבריו כתב להוכיח דאוכלי בהמה שהוחלפו באוכלי אדם הרי הם בקדושתם ואסור במלוגמא ועל כרחך שווהו דין בקדושה. אך נראה דאף שהוא דין תמוה אין ללמוד מזה לדידן דהגרמז"א גופיה הביא אף דין הירושלמי גבי שמן חליפי יין שאסור בסיכה וכתב ליישבו דקדושת שביעית לדיניה היא וא"כ ה"נ נימא הכי אם כי עיקר דבריו צ"ב דוכי' דין היין לסתותו הלא דינו לקיום הנאתו כדינו ואם נתחלף השמן מפני מה לא יותר. ועל כרחך לכאורה דענין החליפין אינן תפיסת קדושה כחילול קדושה דהא הפרי עצמו נשתייר בקדושתו ורק היותו טפל לקדוש נאסר בקדושתו ועל כן מכיון דודאי אכילה היא שימוש יותר נאות וצורת היין לאכילה אם כן כשמשמש בחליפיו לצורך פחות אם כן הרי זה פגיעה בקדושת היין. ומה דשמן גופיה שרי בזה הוא משום דאחר שכן צורתו אין בזה פחיתות אף אם הקדושה עצמית ולא לדין הלאכלה, שכל שכך צורת הדבר אין בכך פגיעה בקדושת הדבר משא"כ כשכא מכח קדושת היין אם כן נידון על פי היין (ואפשר שצריך להוסיף בזה שאינה קדושה עצמית כי אם שימושם בו הוא כשימוש בקודש ואם כי דלא משמעם כן, ועיין) ומ"מ בזה תתיישב קושיותו מחלות קדושת אוכלי אדם על אוכלי בהמה לענין ביעור דאין אונן חלות קדושה כי אם טפילות לקדושה. ולפי מש"כ הגרמז"א צ"ע דלכאורה מאכל בהמה הן העלין. ומה שכתב בדין הקינסתא שאסורה במלוגמא ומוותרת לחליפין באוכלי בהמה לכאורה לפי דבריו זו תירוץ מכל מקום שדין איסור החליפין בזה הוא דין בהפקעת האכילה מהאדם ואין זה שייד לדבריו שלמעלה אם כי עיקר דבריו בזה קשים דהיכן מצניע שיאסר להפקיע מעצמו דין האכילה הלא איסור הפקעה מן החפצא אף לפי דבריו דקדושה לדיניה היא</p>	<p>ומה שכתב דעל ידי פקיעת מאכל אדם אף דחוי לבהמה אויל ליה קדושתיה אין זה ראייה דסוף סוף עתה צורתו כמאכל אדם וכשנפסל נפסל תוארו ואינו נהפך למאכל בהמה, ופשוט.</p>

פירות שביעית	
תגובת הגאון ר' יצחק דב הלוי שכטר	

נושא ונותן באמונה

מו"מ בעינינו מסכת שביעית

וצ"ב.

צמחי בר שמיעוטן למאכל בהמה הרב יוסף בן בני ברק

בגיליון ב' הרב אברהם גלזמן שליט"א העיר דרוכם של החוחים והדרדרים אינם מאכל בהמה אלא גידולי בר וא"כ אמאי הם קדושים בקדושת שביעית הא איתא בסוכה מ' א'

דעצים דמשחן אין בהן קדושת שביעית כיון דסתם עצים להסקה הם עומדים, וכן ליישב שמיירי שלקטן למאכל בהמה, ועיין ברש"י שם ד"ה ומשני שכ' בהדיא דעצים דמשחן אף בלקטן להאיר אין בהן קדושת שביעית, דרך דבר שאינו מיוחד לא למאכל אדם ולא למאכל בהמה מהני מחשבתו, אבל דבר שרובו לעצים לא מהני מחשבתו להדלקה או למאכל בהמה, אלא שיש ליישב שדוקא בעצים דמשחן שרובן להסקה בטלי מעוטן דהדלקה אגב הרוב, אבל בחוחים ודרדרים שאינם עומדים לשום דבר לא בטלי המיעוט החשוב של מאכל בהמה לדבר שאינו עומד לשום דבר, (ובדבר זה כ' לדון בגיליון הנ"ל הרב חיים יצחק מאיר והרב אלחנן שורץ מכולל תורתך קבע לגבי קדושת שביעית בסך בסוף דבריהם, והנראה שדבר פשוט שלא שייך לומר דסתם עצים אין עומדים לכולם ולא יקדשו הסכך). ומש"כ עוד להסתפק בקליפות אמותי יקבע היחוד למאכל בהמה, בודאי איירי במאכל שאינו מיוחד למאכל אדם אלא שיש שמגדלים בשביל הפרי למאכל אדם ויש שמגדלים בשביל הקליפות למאכל בהמה, דאי הוי רובו למאכל אדם בטלי הקליפות אגב הפרי ולא מהני מחשבתו בזה.

הערות בענין דמי שביעית בהקפה הרב אליהו וסרמן

בענין דמי שביעית כשקונים בהקפה ראיתי להעיר כמה הערות נחוצות. א' ידוע דנחלקו בזה תוס' ורמב"ן ע"ז ס"ב ב' אם לוקח בהקפה ומשלם כשהפירות בעולם נתפסים הדמים, ומרן החו"א (ס"י סק"ג) הכריע כהתוס' לקולא משום דבשל סופרים הלך אחר המיקל. וי"ל דידוע מש"כ בחו"א (סכ"ב סק"א) ובסכ"ז סק"י) דאין להקל בשביעית בזה"ז משום ספק דרבנן ומאי שזא הכא, וכמדו' שכבר העירו בזה. ואולי י"ל דכללא דבשל סופרים אחר המיקל אי"ז מדין ספד"ר לקולא, אלא כללא בפנ"ד וכמש"כ בבית הלוי (ח"ג ס"א ענף ט' אות ג'), וזה שייך כל היכא דהגדון למעשה דרבנן. ב' ראיתי בכמה מקצוירי הלכות דכל שאינו משלם מיד בשעת הקנייה אינו נתפס, והוא עפ"י התוס' הנ"ל. ואמנם יש לידע דכל שהמוכר מקפיד שלא לתת בהקפה לא יועיל אם יסכם עמו שיוצא מן הגנות ומיד חוזר ומשלם, כמבואר בחו"א שם (ס"י סק"ג) ד"ה במש"כ, וכן כתב בפשיטות בחת"ס ע"ז שם. ג' בעיקר דמילתא, לפלא שכמעט לא הוזכר שבבאפ"ה (סכ"ח ס"י) ובשו"ת משיב דבר (ח"א קונ' דבר השמיטה) נקטו בפשיטות שלא להקל בהקפה אלא כשאין הפירות קיימים. ד' בחו"א שם מבואר דטעם הרמב"ן להחמיר בהקפה משום דעילי ונפיק אוזוי ובכה"ג הפרעון הוי כקיום הנאי המקח ע"ש. והנה בד"ן עייל ונפיק אוזוי מבואר בשו"ע (ח"מ ס"י ק"צ ס"א) דבמוכר שדהו מפני רעתה קונה מיד משום דודאי גמר בדעתו למכור, וי"ל דלפ"ו דבחננוני שאין לו מה לעשות עם הפירות והירקות ל"ח עייל ונפיק אוזוי וא"כ בזה יודה הרמב"ן דמותר בהקפה. וצ"ע. ה' כאשר משלמים באשראי או בצ"ק ואין המוכר מתרצה ליתן בהקפה אלא בא' מאופני תשלום אלו, מנלן דלא נתפס הדמים שגיעו לכסוף ליד המוכר, דס"ס דמי פירות שביעית הן, אא"כ זמן הגעת הדמים לידיו כשכבר נאכלו הפירות דבכה"ג מפורש הדבר בגמ' ע"ז שם שאין הדמים נתפסים. וכמדו' שסוגיא דעלמא רווח לנקוט שאין הדמים נתפסים באופנים אלו, וצ"ת.

קדו"ש בקליפות שרק כשחבורות לאוכל נאכלות הרב משה קושקס

א' קליפי רמון ואגוזים יש להם ולדמיהן שביעית (א-י). ובר"ש וברא"ש דחזו לצביעה. ומשמע, דאין הקליפין קדש אא"כ עומדין לצביעה, או למזן או למאכל בהמה. (חו"א יג-יא). וברמב"ם (ז-טו) לא ביאר הטעם. ובמהריק"ו [ז' וסכ"מ] דטפל לפרי כיון שראויים להסקה, והשושלת"ד (בתוס' אנשי שם), החו"א (יד-י), והתורת זרעים הקשו מהרמב"ם (ה-כא) שדין קדו"ש בקליפות כמו בתרומה. [ב' ודין תרומה התפרש ברמב"ם (תרומות יא-י) [ע"פ תוספתא (תרומות יב-י) שקליפי פולין ושומשמיין אם יש אוכל אסורות ואם אין אוכל מותרות, קליפי אתרוג אבטיח ומלפפון אפי' אין בהם אוכל אסורות. והטעם כתב במנחת כבורים שקליפי מלפפון ודומיו ראויים לאכילה מצד עצמן. וכע"ז בדרך אמונה (דלהלן) דראויים לאכילה ע"י הדחק. ג' קליפות הנוטות: בחס"ד על התוספתא (שם) שאם השליך כולו מותרות, והשווהו לתוספתא ורמב"ם (תרומות יא-יא) על גרעינין, ובגרעינין מבואר שהוא גם בגרעינין שיש בהם לחלוותי שאפשר למצוין אותם, וי"ל אע"כ כוונתו גם בקליפות שדבוק להם מעט אוכל, כיון שיש לחלק בין גרעינין שרק מוצצין, לקליפות שדבוק להם אוכל. אכן מלשונן "כולהו" משמע קצת דגם הן ככלל. וצ"ע מהרמב"ם (טו"א ה-יב) שאם יש אוכל בקליפות גם אם השליכן מטמאות, ואולי יש לחלק בין טו"א לתרומות, וכבר דן בזה בהקשר לזה החו"א (עוקצין י-י), ע"ש. ד' ועי' בערו"ה העתידי (תרומות פב-יא) גבי קניית ריק שגם אם השליכן אסורות, שביאר דדמי לגרעיני זיתים ותמרים שאפי' אם השליכן אסורות. ה' בדרך אמונה (תרומות שם-ק) הביא לחס"ד, וכתב בצעה"ל דמסתימת הרמב"ם לא משמע כן. ויש להעיר דאדרבה יש לדייק בהרמב"ם כחס"ד, מדהיפך סדר התוספתא שפתחה עם גרעינין וסיימה שאם השליכן מותרות ואח"כ כתבה דין קליפות ולא סיימה עם הדין של השליכן, והרמב"ם היפך הסדר, ואולי בא להורות שהשליכן שבגרעינים קאי גם על קליפות שמותרות. ו' קליפות כשחבורות לאוכל נאכלות, ואחר קילופן אינן נאכלות, כשלא דבוק להם אוכל [כגון קליפות תפוז, תפוז, ומלפפונים - כשלא דבוק בהם אוכל]: יש להביא ראיה עצומה שמותרות - מקליפי פולין שבתוספתא וברמב"ם (שם) שאם אין בהם אוכל מותרות, והלא דרכן של קליפות אלו להיאכל עם האוכל כשהם מחוברות לאוכל, כמפורש בגמ' (שבת עו): וברש"י שם [אא"כ הם מתיישנים שאז אנשים לא אוכלים אותם כיון שזה נראה להם כזבובים בקדירה]. ז' אלא דצ"ב מהמבואר בתוספתא הנ"ל דקליפי מלפפון אסורות אף שאין בהם אוכל. ולפי החס"ד שהוא כ"ז שלא משליכין אותן, א"ש. ולחולקים עליו צ"ב, וי"ל דבמלפפון הם נאכלים בפנ"ע וכנ"ל, משא"כ קליפות פולין אולי אחר שנקלפות אינן נאכלות בפנ"ע. [ופולין] הוא קטנית שצורתו תרמיל שבתוכו גרגרים, בדומה לשעועית ירוקה, ומלפפון שבחו"ל: "וא"ה שהוא מין מאותו מלפפון, וי"א שהוא אבטיח אדום, וי"א קילון" צהוב (לענין שפה להג"ר אמיתי בן דוד, כת"י, ע"ש מקורותיו)]. [ח' בחו"א (יד-י) כתב בקליפות: "חיון שביעית כתרומה, מיהו הקליפה שקלף קדוש עדיין בקדושת שביעית שהרי יש בה אוכל וכמש"כ הר"מ פ"א דתרומות ה"י [ואף בלא אוכל פעמים שהקליפה אוכל כמש"כ הר"מ שם]].". וכוונתו לקליפי אתרוג אבטיח ומלפפון. ומדבריו על קליפות תפוחים שמשליכין אותן, מבואר דלא כחס"ד,

הנה נדפס בשמי בגיליון הראשון נדון בדבר שחל עליו קדו"ש מכח זה שהיה עומד למאכל אדם ואח"כ נפסד באופן שאינו "עומד" למאכל אדם אבל עדיין "ראוי" למאכל אדם אם נפקע קדושתו, והבאתי מד' החו"א שביעית ס"י ז"ד דנראה דלא פקע קדושתו, והבאתי מש"כ עוד החו"א דאם נפסל מאוכל אדם ועומד למאכל בהמה נשאר בקדושתו, והקשיתי

מאי איריא משום דעומד למאכל בהמה הא כיון דכבר חל עליו קדושת שביעית כל הראוי לבהמה לא יפקע קדושתו, וע"ז השיג הרב אברהם גלזמן שליט"א שהרי החו"א איירי שנפסד מאכילת אדם ולא שאינו עומד לאכילת אדם וא"כ אין מקום לקושייתי. אכן במכח"ת הרב המשיג לא עיין בהשאלה כה"צ בהשאלה לא היה שישאר קדו"ש מחמת "אוכל אדם" אלא שישאר קדושת שביעית מחמת זה שהוא "מאכל בהמה" ומאי טעמא צריך שיהא "עומד" לבהמה, וע"ז כתבתי דקדושת שביעית באוכל אדם ובאוכל בהמה הם ב' חלויות נפרדות וממילא מה שחל עליו קדושת שביעית מצד מה שהיה מאכל אדם אינו מועיל בנעשה מאכל בהמה והשתא צריך לדון חלות קדושת שביעית מחמת מאכל בהמה ובה צריך שיהא עומד לבהמה.

נושא ונותן באמונה

האם מותר לזרוע זרעים הקדושים בקדושת שביעית הרב יהושע בן דב

ירושלמי שביעית פ"ה ה"א רבי יונה בעי ולמה יצאת מלוגמא שאין עליה קדושת שביעית והתני דן וצר וזרע איסטיס שזורעין אותן במוצאי שביעית קדושת שביעית חלה עליהן מיי כדון לכם השוה לכולכם. ונבאר הקברים אחת לאחת בס"ד. א. ביאור הקושיא מורע איסטיס למלוגמא- המפרשים ז"ל נדחקו לבאר הקושיא מורע איסטיס למלוגמא. ולענ"ד הברייתא הוה אינה שייכת כאן כלל אלא בהמשך, וכך יש להגיה- רבי יונה בעי ולמה יצאת מלוגמא שאין עליה קדושת שביעית. כלומר, היכי משמע מ"לכם" למעט אותה, הרי גם היא "צורך לכם" והנאתכם, (והתני דן וצר וזרע איסטיס שזורעין אותן במוצאי שביעית קדושת שביעית חלה עליהן) ומשני מיי כדון -מה הדרש הנכון, לכם השוה לכולכם, יצאת מלוגמא שאינה שוה לכולכם, וכנ"ל. רבי יוסי בשם רבי לא שמע דין צבעין לאדם מן הדא- תהיה אף להדלקת הנר ולצבוע בה צבע. והשתא מתחיל ענין חדש- והתני דן וצר וזרע איסטיס כו'. ב. ביאור הברייתא שבידושלמי- לגוף הברייתא שבידושלמי נראה לבאר ע"פ התוספתא פ"ה ה"ה והתני דן וצר וזרע איסטיס (ש)זורעין אותן במוצאי שביעית. [ודייק הגמרא מדאיצטריך להתיר זריעה, אלמא] קדושת שביעית חלה עליהן, וכנראה משום שהזרע ראוי למאכל בהמה. (ג.ב) אבל למאכל אדם אינו ראוי, כדמשמע בירושלמי שלהי מעשרות). ג. קושיית הירושלמי- ולא נמצא מאבד את אוכלי בהמה, כשזורעם בקרקע, הרי הם נרקבים שם. ד. תירוצ' א' בירושלמי- תיפתר בצביעין לאדם [1]. לכאורה רוצה לחדש מכח הברייתא שכמו שמותר לצבוע בפירות שביעית, כך מותר לזרועם בשביל שיצמיחו צבע לאדם ויצבעו בו, והסטים שיצמחו את כרעא הדורע הנורע. אי נמי תיפתר כשהיה מחסור לצבעין לאדם והפתרון לזה לזרוע את הזרע איסטיס שיצמיח איסטיס, ולפיכך גם מי שלקט זרע איסטיס בסתמא, חשיב כלקטן לזריעה ולא למאכל בהמה, ודינן כעלי קנים שלקטן לעצים, שאין קדושת שביעית חלה עליהן. ה. תירוצ' ב' בירושלמי- אמר רבי מנא תיפתר באוכלי בהמה לאדם ולית שמע מיניה כלום. כלומר לעולם זריעה חשיבא הפסד, והסטים הצומח אינו קם תחת הזרע לענין הפסד וניצול, ולעולם בשלקטו למאכל בהמה, אך הרי מותר לאבד מאכל בהמה לצורך אדם, וכדאשכחן שמאכל בהמה עושין ממנו מלוגמא לאדם, וזורעין אותן דקתני יש לפרש דהיינו כ-רגיל- לצורך צובעין לאדם, לפיכך מותר לו. ו. לסיכום- זריעה חשיבא הפסד, ומכל מקום אם הזרע ראוי רק לבהמה והצמח נועד לתועלת אדם, מותר.

בגדר מכירה ע"י אחר הרב זלמן לייב מייזעלס בארא פארק

המשנה כ' דהוא לוקט ובנו מוכר על ידו ועי' בחו"א דה"ה בכל שליח מותר, ומוכרח כן מהירושלמי הובא בר"ש דה' בני אדם א' מוכר על ידיהם, ולדעת הר"ש והתוס' בסוכה ג'ם לוקט ע"מ למכור הוא איסור מן התורה מטעם סחורה וזה הותר כשמוכרין ע"י אחר, ולדעת הגר"א לא הותר שום איסור דליקוט ע"מ למכור לא הוי סחורה וכן דעת ר"י הובא בע"ז, והביאור דלהאחר לא נחשב לסחורה כ' בתוס' ובר"ש דהוא לא ליקטם והלוקט הוא לא הוי המוכר. ולדעת הר"ש לא הותר ע"י שליח רק כשלוקט ולא כשקונה ע"מ למכור, אבל גם דעתו דליקוט ע"מ למכור הוי סחורה, ובפשיטות הביאור דאז עצם הקנין נחשב לסחורה, ומתווס' בע"ז נראה דאין חילוק. והקשה בקהלת יעקב שביעית ס' כ' אמאי לא אמרינן דאסור מטעם שלוחו של אדם כמותו, ויישב משום דאמרינן אשליד"ע וכ' שם דהמקח קיים אף בלא שליחות כמו דבר שדמי קצובין. וצ"ב דאם לא בעינן שליחות למכירה ובפשיטות מוכרח דהא מוכרין אף ע"י קטן, ובר"ש בנה"מ בס' קפ"ב ועוד פעמים דלא בעינן שליחות למכירה דהוי כמו שמוכר מה שהקטן יעשה עיי"ש באו' ובמכ"א ובבב"ה לה' פסח, אבל לפ"ז צ"ב האיד מותר למכרם הא הוי כמו שעושה הוא בעצמו המכירה. ואפשר לומר כמו דאשכחן בגמ' ב"מ דאם שוכרם ע"י שליח אינו עובר על כל תלין, ועי' בריטב"א שתמה דהא שלוחו של אדם כמותו ותי' בב"ח בס' שלי"ט דמ"מ לא מקרי שכרו אתך, והביאור דאף דלא בעינן דיני שליחות מ"מ כששוכרם ע"י אחר לא נחשב ששכרם בעצמו, וה"נ לא נחשב לסחורה אם אינו מוכרם בעצמו. ולפ"ז אם שוכרין במכבת בפשטות עובר גם על כל תלין ע"י בחלקת יואב דאינו עובר על כל תלין שכ' שם ביאור אחר מהב"ח הא דבעינן שליחות, ועי' במנחת שלמה שהקשה עליו וכ' דזה הוה כשכרם בעצמו. וכן מבואר בס' ש"ז בס' ד' ברמ"א דבשבת מותר למסור לנכרי שימכור חפציו ואף אם ימכרם בשבת אינו אסור אם אינו אומר לו שימכרם בשבת ומקורו מהסמ"ג וצ"ל דהא דאין בזה מו"מ בשבת משום דכיון דהשליח עושה המכירה לא מקרי שהוא עושה המו"מ, ואף דלא בעינן שליחות ואין שליחות לנכרי מ"מ מן שמוכר נחשב להמוכר, ואף דאם ימכור ע"י מכתב בודאי נחשב למו"מ ויותר מזה כ' בהגרעק"א. דאף אם מוכרין בע"ש שיוכל בשבת הוי מו"מ, מ"מ אם מוכרין ע"י אחר לא נחשב שעושה המו"מ וה"נ בני"ד, ולפ"ז ה"ה הכא אם ימכור ע"י מכתב או יניחם בשוק לא יהיה נחשב למכירה ע"י שליח אבל בעיקר הסברה צ"ב דאם איסור סחורה הוא פעולת הסחורה, אז אפשר לומר דע"י אחר לא מקרי סחורה אבל אם האיסור דלאכלה ולא לסחורה הוא דאין שייך לו לסחורה ולא ניתנה לו לדברים אחרים כמש"כ האבני"ז י"ד סי' תנ"ה ולכן בהמת שביעית פטורה מן הבכורה וכן נצי"ב בהעמ"ד מה הסברה להתיר כשמוכרין ע"י אחר הא אינן שלו לענין זה וצ"ל דהאיסור הוא רק בשעת הליקוט כמו שנראה בלשון התוס' והר"ש ואם הוא מלקטם ע"מ שהאחר ימכרם לא נחשב שמלקט לסחורה ולכן וזה מן ההפקר

נושא ונותן באמונה

מו"מ בעינינו מסכת שביעית

בגדר איסור סחורה ובדעת הגה"ק מטשעכנוב הרב יוסף מאיר פולק - כולל אברכים אנטווערפן

ע"ז ס. החמרין שהיו עושין מלאכה בפירות שביעית שכן בשביעית מאי שכן בשביעית אילימא דיהבין להו שכן מפירות שביעית נמצא זה פורע חובו מפירות שביעית והתורה אמרה לאכלה ולא לסחורה ע"כ, והנה בצורת הסחורה האסורה מן התורה נחלקו הראשונים וכמו שיתבאר להלן, א. שיטת הרמב"ן בסוגיין דכל שמהווה בפירות שביעית או בדמי שביעית דבר שלא נתפס עליו קדוש"ש, וכגון לקיחת בהמה טמאה עבדים וחלוק (והוא ע"פ מנתי" פ"ח מ"ח) ופריעת חוב (וכ"כ ברשב"א ורישב"א שביארו כה"ג והוסיפו כמש"כ ברש"י סוכה לט. ד"ה אין מוסרין דכיון דמחליף דבר שיתקיים אחר הביעור אסור), ב. אמנם התוס' בד"ה נמצא דסחורה האסורה הוי רק בגוונא לוקח [הרבה] בזול ומוכר ביוקר וה"ה לוקט ומוכר ביוקר, ולכאורה מבואר מתו"ד דהאיסור סחורה אינה אלא באופן שרעה הדבר שעושה כן על מנת להרויח ולהשתכר בפ"ש, אך כל שאינו בדרך זו אין עליו איסור סחורה, ואפילו כשמוכר הרבה פירות ועושה בהם סחורה אינו אסור ורק אם מתחילה הגיעו הפירות לידו כדי לסחור בהם אסור ודו"ק, ג. שיטת הר"ש במנתי" ו"כ"ה בתוס' סוכה לט. ד"ה וליתיב דללקט לאכלה אמר רחמנא ולא ללקט לסחורה דהיינו למכור אבל הוא לוקט ובנו מוכר על ידו דלא חשיב סחורה כיון שהוא לא לקט, וא"כ צורת סחורה האסורה הוי דווקא בלוקט לסחורה, וצידדו דאפשר דאף לוקח בזול ומוכר ביוקר חשיב סחורה עיי"ש, ד. ועוד שיטה מציעו בתוס' בסנהדרין כו. ד"ה ימכור דסחורה היינו כשמוכרה בשוק כעין חנות דדמי לסחורה, אבל פ"א כדרך אקראי והזדמנות לייבא משום סחורה, והעוד שיטה מציעו ברש"י סוכה לט. דמבואר בגמ' שם דאין מוסרין דמי פירות שביעית לעם הארץ ופרש"י דהתורה אמרה לאכלה ולא לסחורה שכל פירות שביעית חייבין להתבער בשביעית ולא שיעשה בהם סחורתו להצניע לאחר שביעית ולהעשיר ועמי הארץ חשודין על כך ע"כ, ובפשוטו כוונת רש"י דאיסור סחורה הוא מטעם שמבטל עי"ד דין ביעור (וכ"מ בפני" ב"ק קא), ועיי"ש בתוד"ה שאין שהקשו ע"ד רש"י דמציעו מינים שאין להם דין ביעור ואעפ"כ אסורים בסחורה עיי"ש, וכן מציעו דאילו בור רש"י לשיטתיה בש"ס ב"ק קא. עיי"ש ודו"ק, והנה בבאור פלוגתניהו נ"ל דפליגי בשורש האיסור סחורה בפ"ש, דהרמב"ן ס"ל דהתורה אמר לאכלה וסחורה הוי היפך מ'לאכלה' ועי"כ אסור לעשות בהם סחורה, וע"כ ס"ל דצורת סחורה האסורה הוי רק כאשר מחסר ה'לאכלה' וכגון קונה דברים שאינן נתפסין בקדוש"ש, (ולא מבעי' לדעת המג"א בדעת הרמב"ן בספס"מ דאיכא עשה באכילת פ"ש דשפיר דאילו הרמב"ן לשיטתו, אלא אפי' החולקים בדעת הרמב"ן עיי' חו"א שביעית סי' י"ד סק"י דליכא עשה באכילתם, שפיר י"ל דגדר סחורה הוי בדחית ה'לאכלה' בקדוש"ש כנלענ"ד נכון ודו"ק), אולם התוס' בעי"ז ס"ל דאיסור סחורה הוי איסור בפ"ע כדי לא ליתן ללזולאי בקדוש"ש, ומשו"ה אסור בכל ענין. אמנם המג"ק מטשעכנוב זי"ע בעי"ז שם כתב עמ"ד א"תוד"ה נמצא בא"ד ואף על פי שאמרנו שאסור לפרוע חובו מפירות שביעית משום דלאו לאכלה הוא מ"מ לקדש אשה מותר אף על גב דלאו לאכלה הוא כדאמרין פרק האיש מקדש (קידושין דף נב.) מעשה באחד שקידש חמש נשים בכלכלה של שביעית ואמר חכמים אין האחיות מקודשות הא אחרות מקודשות וטעמא דמשום פריה ורביה אקילו ביה רבנן ומיהו יש לדחות דהתם דיעבד אבל לכתחלה אסור עי"כ, וכתב דלכאורה קשה אמאי לא הקשו ממתניתין דקידושין לרבא דאית ליה אי עביד לא מהני, וא"כ יבטלו הקידושין, וכתב ליישב דהתוס' ס"ל דהאיסור לאכלה הוי רק מדרבנן וקרא אסמכתא בעלמא הוא, והוכיח כן ממש"כ בריש ליישב דמשום פו"ר אקילו ביה רבנן, ואת"ל דהוי דאורייתא הא אין כח ביד חכמים לעקור דבר מן התורה בקו"ע (עיי' יבמות צ:.) עיי"ש, ועוד כתב שם (בתוד"ה יאות בא"ד) דמש"כ התוס' דדוקא למכור בשוק מיקרי סחורה, אבל למכור מעט ולקנות בדמיו דבר אכילה לא מיקרי סחורה, מוכח דדוקא משום דקונה בדמיו דבר אכילה, דהיינו דהמעות נתפסים בקדוש"ש, ולהכי לא מיקרי סחורה, וכתב והוכיח כן מהא דפריעת שכירות אסור בפ"ש אפילו בדבר מועט, והיינו נמי משום דליכא מאי דליתפס בקדושתו, ולהכי מיקרי סחורה. ולדעתו נמצא חידוש דאסור למכור בהמה, מכיון שאין דליתפס נתפסים בקדוש"ש, וא"כ אפילו דבר מועט נקרא סחורה, ומשו"ה א"א לקנות נמי מנ"ה בהקפה דעובר על לפני עיוור שמכשילו בסחורת שביעית, אמנם דנשאר בצ"ע דמלישנא דהגמ' שם משמע דהלואה מותרת וליכא ביה שום איסור עיי"ש, עכ"פ עולה דס"ל דדעת התוס' עולים בקנה אחד ע"ד הרמב"ן דודאי נמי דצורת סחורה האסורה הוי רק כאשר מחסר ה'לאכלה' וכגון קונה דברים שאינן נתפסין בקדוש"ש דהתם אפילו מעט אסור וכגון פריעת חוב, ורק בגוונא דמתקיים הלאכלה מותר בדבר מועט ודו"ק, ולא באנו אלא לעורר לב המעיין, ובדעת הר"ש נ"ל דספוקי קא מספק ליה בטעם איסור סחורה אי בדעת הרמב"ן אי בדעת תוס', ולכן לא פשיטא ליה אם בלוקח בזול ומוכר ביוקר חשיב סחורה וצ"ע ודו"ק.

איסור סחורה בפירות שביעית הרב אלחנן וינברג כולל שיח יצחק, ב"ב.

פרק ח' משנה ד'. לקוט לי בו ירק היום שכרו אסור ומתקדש, אך משמע בר"ש ושא"ר שמותר, וכן מפורש כמעט בכל הראשונים בעי"ז סב' ב' גבי חמרין שמותר. והתקשו האחרונים מ"ש מהא דלא יצבע בשכר לעיל פ"ז מ"ג. ותו"ט אמר ששכרו מרובה הוי בחמרין בעי"ז סב' ששכרם אסור, אך אבתי קשיא שהרי שם ליכא איסורא לעבוד רק שהשכר מתקדש. וי"א דהאיסור על מכירת הצבע, אך א"כ א"י דין בצביעה אלא שלא למכור, ותלוי אם התשלום הדמים מתקדשים (לפי הרמב"ן בעי"ז סב' דאיסור סחורה הוא להפקיע הדמים מקדושתם כשנותנם במה שאינו מתקדש) או בלוקט והותיר (דבזה שרי לכולי עלמא דאיי"ז נחשב שעומד לריוח), ומהו דין זה שנסתם ולא נתפרש. גם בראשונים דנו אי יש איסור על מכירה לריוח (הר"ש בפ"ז מ"ג, והתוס' סוכה לט') ולא הוכיחו מכאן. עו"ק בדירו' איתא דאפי' בטובת הנאה אסור לצבוע, ותמורה דבר' הר"ן עי"ז כ' דדבר מועט אנו בשום סחורה. ובמשנה ה'. נותן לבייך לשתות קשה דלא משמע שנתקדש המים דא"כ מה הדין המיוחד כאן. וחו"א כתב דשימושי שביעית שרי, אך צ"ע דהאיסור הוא שמפקיע הקדושה כמו שכתבו הראשונים. ונראה ביסוד איסורא דסחורה שהוא להעמיד את הפירות שביעית לריוח ולא לאכילה, ועד כאן לא דנו הראשונים בעי"ז סב' במוכר פירות שביעית אם עובר עי"ז איסורא, (או כמשמעות הרמב"ן שם דעובר רק בקונה דבר שאינו מתקדש), וגם לכו"ע היכא דנשתיי שרי כדקתני במשנה, משום דכשמוכר הרי הפירות עצמם אינם עומדים לריוח רק החזקתו בהם היא שמעמידה לו ריוח, וכיון שגוף הפירות לא נעשו עומדים לאכילה ס"ל להרמב"ן ודעמייה דליכא בזה איסורא כלל. ולש"י התוס' בעי"ז סב' ודעמייה דאיכא בזה איסורא דסחורה היכא דמוכר הרבה צ"ב הרי הפירות עצמם לא נעשו עומדים לסחורה, ואמאי איכא בזה איסורא. ונראה דקדושת הפירות חיילא אף

וכן מבואר בחו"א (עוקצין ב-ו) [ועי"ע חו"א (מעשרות א-ל)]. מאידך, מפורש בדבריו שלא כל הקליפות קדושות, וקליפות שלא דבוק להם אוכל, בחלקם אין קדוש"ש. ולפי ראייתנו מפולין מבואר שהוא גם קליפות כאלו שגאכלות כשהן מחוברות לאוכל, אם כשהן נפרדות לא נאכלות. ולפי"ז לא הבנתי מש"כ בכמה ספרי זמננו בשם החו"א להחמיר בכל הקליפות שלא דבוק להם אוכל.

בטעם שאסור לעשות מלוגמא בפ"ש הרב מנחם מלר כולל חזון איש

ב"ק קב. פלוג' רבנן ורבי יוסי האם מוסרים פירות שביעית למשרה וכבוסה שאין הנאתן וביעורן שוים אבל שוים לכל נפש. ושם שרבנן מודו לרבי יוסי שאין מוסרים פירות שביעית למלוגמא וילוף ואפיקטיוזין, מדאמר כמאן אזלא הא דתניא, לאכלה ולא למלוגמא וילוף ולאפיקטיוזין, כר"י, דאי כרבנן הא איכא נמי משרה וכבוסה, מדקאמר נמי משמע שמודו. ולכאורה הביאור דלרבנן בעינן שני תנאים בשימושי פירות שביעית, שיהא הנאתו וביעורו שוים ושיהיה שוה בכל אדם, ומקור לשניהם מדומיא דלאכלה. ויש לדחות דלעולם סגי במה שהנאתו וביעורו שוה ואין צריך שוה לכל נפש, והנך אין הנאתם וביעורם שוים, דמלוגמא לועס התאנים או החטים ומתבערים ורק לאחר מכן מניחם על מכתו, וכן וילוף מולף היין ומבערו ורק לאחר מכן נהנה מהרית, וכן אפיקטיוזין בולע ומבער ורק לאחר מכן מקיא, וכן ברפואה מתרפא לאחר שבולע, אבל באכילה ההנאה אינה חשובה אלא הטעם והוא ממש בשעת הביעור. אמנם אי שהיו מועט כ"כ חשיב אין הנאתו וביעורו שוה, האוכל אוכלים ואין נהנה בשעת אכילה רק מהשובע, [כגון מי שאיבד חוש הטעם], אסור לו לאכול פירות שביעית. וה"ה לפי"ז שותה יין ע"מ להשתכר ואין נהנה כלל מטעמו, [כמו שמצוי ששותים יין יבש שאינו טעים כדי שלא יקאון], אסור ביין שביעית, [מלבד דיש לדון דאינו שוה בכל נפש, ויל"ע אם כפורים חשיב שוה לכל נפש]. אמנם יש לדון דאף היכא שההנאה השובע, מ"מ י"ל דלא חשיב ביעור עד שעת עיכול, והוי הנאתו וביעורו שוים, דהרי אכל חצי זית והקיא וחזר ובלעו, חייב לר"י שמחייב על הנאת גרונו, מבואר שקודם עיכול חשיב אוכל ואינו מבוער.

שימוש באתרוג של מצוה בשביעית הרב יעקב יהושע האמבורגער

א' פ"ז מ"א מש"כ הר"ש שכרישין הם מאכל אדם ע"י הדחק ובסו"ד כ' שסתם חציר לבהמה, וצ"ב שהרי מן המשנה מבואר שיש דין מסוים של מאכל אדם בשביעית, בין מזה שנותן ציורים לכל אחד מהג' דברים מאכל אדם מאכל בהמה ומיני צבעונים. ואם כן הדברים הראשונים הם ציורים של מאכל אדם. וביותר מדברי הר"ש שמבאר שיש כאן חידוש מיוחד בנוגע מאכל אדם שהגם שטומאתו הוא רק לאחר מיתוק מכל מקום יש קדושת שביעית. אם כן צ"ע"ז מה שכתב הר"ש שהם מאכל בהמה. הלא כל כונת המשנה לחדש אודות מאכל אדם. ומאכל בהמה נמנה אחר כך. אלא מאי, סוף כל סוף כרישין הם מאכל בהמה אלא שנאכל לאדם על ידי הדחק כמבואר במשנה סוף תרומות שיש בה תרומה שנוהגת רק במאכל אדם כדביאר הר"ש שם ותוס' ריש פרק אלמנה לכהן גדול. אבל שביעית הוא גם במאכל בהמה. ועם כל זה ראינו שהמשנה מורה להגדירו כמאכל אדם בין מזה שנמנה כציור למאכל אדם וביותר מזה שכל עיקר חידוש המשנה הוא שנחשב מאכל אדם אף שבעי מיתוק, עד שכנראה לא איירין על סוג כרישין שהם מאכל בהמה. וצ"ע"ג דברי הר"ש. ב] בהערה של הרב גרוזבסקי בגליון 1 הקשה על הא שמוותר להשתמש באתרוג של שביעית ובמאי שאני בתרומה ומעשר שני שלחך מ"ד האיסור הוא משום חשש הפסד על ידי משמשו. והנה גם אנו עמדנו על זה ולכאורה חילוק גדול יש שרק בתרומה ומעשר שני שיש דין שימור כמבואר שם ברי' שגם במעשר שני יש דין שימור וזה מחייב שמירה מכל הפסד אבל בשביעית ליכא דין שימור וכל דינה הוא רק לאכלה ולא להפסד שאופן צריך להיות באופן של הנאה ולא הפסד אבל החשש מהפסד של משמשו ליכא כלל בשביעית.

אם דעת התוס' שהנאתו קודם ביעורו אסור הרב ב"ב רעלט - זכרון יעקב

במה שתמה הרע"ק"א על התוס' בב"ק דמשמע מינייהו שהנאתו קודם ביעורו אסור, מהא דהוזקקו לומר דהנאת הבגד בעת לכישתו ולא בעת צביעתו, והקשה עליהו מסחורה. וכן בכעה"מ כתב דכ"ש בהנאתו קודם ביעורו דשרי. לכא' היה מקום לומר דהתוס' רצה לומר רק דלקושטא דמילתא הנאת הבגד הוא בעת לבישתו, ועוד דאתא לאפוקי מפירש"י שסבר שביעורו היינו בשעת הצביעה דהא הנאתו אינה אלא לאחר מכן בשעת הליבשה וע"כ זמן ביעורו כשכלה הצבע, ורש"י נדחק בה מפני שפ"י שההנאה היא כשקולט הצבע, ולכן לא יכל לפרש שההנאה בשעת לבישת הבגד.

בדין ביעור פירות שביעית הרב מאיר כהן כולל אהל יוסף רמ"ש ירושלים

הנה יש להתבונן בהדין ביעור אי הוי מדאורייתא שהתורה ציוותא לכולות הפרות מהבית כל שכלה לחיה מן השדה או שטא זה רק אסמכתא בעלמא והדין ביעור הוא רק מדרבנן ואם נאמר שהוא מדרבנן צ"ב איך רבנן תיקנו לבער פירות שביעית שהתורה התירם (ולהרמב"ן במ"ע מצווה ג אף ציוותה לאכול)?? ובצורת הביעור נחלקו רבותינו הראשונים דהרמב"ן בפרשת בהר כתב שמפקדי בפני שלשה דיני ואילו ברמב"ם מבואר שהביעור הוא דווקא ע"י שריפה ולכאורה ניתן לומר דלהרמב"ן מצוות ביעור היא מדרבנן ולכן אינו שורף הפירות אלא רק מפקדים כדי לא לאבד ולכלות הפירות הקדושים מן התורה ואילו הרמב"ם ילמד שמצוות ביעור מן התורה ולכן שפיר ישרוף. אמנם הרמב"ן עצמו הסתפק אי מצוות ביעור מן התורה ומדרבנן וכתב דהרב בגדר אולי וגם בדעת הרמב"ם נחלקו המפרשים בדעתו אי ס"ל דמצוות ביעור מן התורה או מדרבנן והפנ"י כתב דלהרמב"ם מצוות ביעור מדרבנן ואם כן צ"ע היאך שורף וגם להרמב"ן יש לברר מה ענין הביעור הנ"ל. וצריך לפרש דרבנן למדו מהפסוק 'ולבהמתך ולחיה אשר בארצך תהיה כל תבואתה לאכול' שיד כולם צריכה להיות שווה בשביעית ולכן הכל הפקר אך כשנגמר מהשדה נמצא שיהאדם שיש לו בית הוא יותר מהחיה בשדה ולכן רבנן ראו להמשיך את רצון התורה בזה ואמרו שצריך להפקיע ולהשתנות לחיה ואפילו באופן של שרפה ואיבוד ואין בזה הפסד לפירות שביעית דמסתבר דאחר שכבר כלה לחיה מן השדה ירד הציווי של 'לאוכלה' שממנו נלמד דין הפסד (לאוכלה ולא להפסד) ולכאורה גם תפקע הקדו"ש מן הפרות. ובראב"ד בהשגות כתב שישנם ב' ביעורים א. כשנגמר בסביבות העיר צריך להפקיע ב. כשכלה בכל ארץ יהודה או גליל צריך לשרוף ולכאורה צ"ב מנ"ל ב' ביעורים אלו ולפי האמור י"ל שלמד הראב"ד שיש דין דרבנן להשתנות לחיה שבשדה באזור של העיר ולכן צריך כבר להפקיע ואח"כ כשכלה בכל הארץ צריך לשרוף.

נושא ונותן באמונה

מו"מ בעינינו מסכת שביעית

על הרשות ממון שבפירות, (ומהאי טעמא כל שמחליף נתפסים הדמים בדמי שביעית, דהקדושה חיילא על עצם בעלותו, ולכן כל ממון שבא מכח הפירות ג"כ מתקדש), וזהו דין הקדושה בפירות שהעמידה שלו ביד בעליה היא לאכלה לחוד, וזה כהגבלה של דיני הממון עצמם, שאינו עומד לו אלא לאכלה, ולכן אם מוכר ומעמיד כוחו בהפירות לריוח הרי זו

הפקעה של עיקר קדושת הפירות לשי' התוס'. ואם נשתתף דאינו עומד כהרווחה, רק החלפה בעלמא בזה שרי לכו"ע. ולהכי מוסכם לכו"ע שכאשר צובע בשכר אסור, (ובצובע בשלו איירי), דכיון שנוטל שכר על הכילוי של הפירות, הרי שמעמיד הפירות להריוחו ולא לאכלה. ובוה ודאי כיון שגוף האכילה והכילוי של הפירות שביעית עומדת כריוח וסחורה ולא כאכילה בעלמא, נאסר משום סחורה. ואע"ג דאצל הקונה הרי לא נחשב כעומד לריוח מ"מ הצובע מעמידו לריוח שהוא נוטל על הכילוי, ובוה מחללו (ובוה ליכא להתירא דנשתתף, כיון דהוא חילול בעצם, ולא משום שמריוח ע"י). וממילא מיושב הא דקתני מתניתין דבייר שרי, ולא דמי לקונה מדמי שביעית דבר שאינו מתקדש שאסור אפילו אם יעשה בו שימושי שביעית כמו שכ' הרמב"ן והרשב"א בע"ז סב' דהוי ליה חילול הקדושה, משום דהתם מפקיע הקדושה בכך שהכח חל על ממון שאינו עומד כקדוש, אבל כשלא קנה ממון מסוים רק שימוש בעלמא, כל שהותר השימוש בהפירות עצמם כע"ז גם מה שהעמיד לעצמו שימוש כזה בפירות אי"ז הפקעה מן הקדושה.

קדו"ש בגרעני תמרים וזיתים **הרב ח. הוכמן**

פ"ז מ"ג קליפי רמון והנץ שלו קליפי אגוזים והגלענין להן שביעית ולדמיהן שביעית, וכ' הר"ש דהגרענין היינו של שאר פירות כגון תמרים וזיתים, והטעם דיש להן שביעית משום דחזו להסקה וחזו נמי לבהמה. ויל"ע דמה דחזו להסקה הוי הנאתו אחר ביעורו ורק לר' יוסי חיילא שביעית, ובדרך אמונה (פ"ז הט"ו בביה"ח) עמד בוה וכו' דמה"ט כתב הר"ש טעם נוסף דחזו לבהמה שהוא טעם לכו"ע. ואפשר ליישב ע"פ התוס' בב"ק ק"א ב' (ד"ה שהנאתן) דהקשו מ"ט עיצים חשיבי הנאתן אחר ביעורן והא יזימנן הנאתן וביעורן שוה כגון להתחמם כנגדו או לבשל, ותי' דעיקרן לא קיימי להכי אלא לאחר שנעשית גחלת כגון להסיק תנור ולאפות, ע"כ, ולפי"ז י"ל דגרענין אף דחזו להסקה מ"מ אינם עומדין לגחלים אלא להסקה של חימום או בישול דהנאתן וביעורן שוה ולכו"ע חיילא עליהו שביעית.

בענין חנטה בעצים, השמטת הרמב"ם בהחליף יין בשמן **הרב שמעון ארנטרוב שליט"א**

א' בגליון 2 הקשה הרב אליהו וסרמן בסתירת דברי החזו"א בדס" י"ד סק"ג שבעצים שחל עליהם קדו"ש ע"י מחשבה בשעת לקיטה אוליין בתר חנטה, ובס"י י' סק"ד כ' שלר' יוסי שעצים להסקה יש בהם קדו"ש אוליין בתר השרשה, וסיים דבהדיא אמרין בלולב שישית הנכנס לשביעית אי"ב קדו"ש ולא נתפרש שיעורו שיגדל בשישית, ויש לבאר דברי החזו"א שבס"י י' דן מה הקובע בעצים לר' לענין קדו"ש, ובוה יצא לחדש שהולכים בתר השרשה ולכן כל עץ שהשריש קודם שנכנס לשביעית אינו קדוש כמו שמועיל חנטה לפירות שישית ואין התוספת שגולה בשביעית קדושה, וכ' דלפ"ז לא משכחת לה קדו"ש בעצים אלא בעלים או בהשריש בשביעית או בלולב שכל שנה גדל מחדש ואח"כ נעשה חריות, והוסקי' שאף ענפים שגדלו בשביעית אינם קדושים אלא הרי הם חלק מהעץ, ורק עלים קדושים, וע"ז הוסיף במוסגר ובהדיא אמרין בלולב הנכנס לשביעית שאין בו קדו"ש, ולכא' כוונתו להוכיח שולוב אינו כענפים שאם גדלו בשביעית אינם קדושים אלא דינו כעלים הקדושים, כמבואר בגמ' שרק בגל בשישית אינו קדוש, אבל גדל בשביעית הרי הוא קדוש, והוסקי' להסתפק מה שיעור הלולב שיוחשב בגדל בשישית, ולכא' צדיי הספק הם האם הולכים אחר חנטת הפירות שהם חנטו בשישית נחשב אף הלולב כשל שישית, ואם לא חנטו בשישית הרי הלולב קדוש, וא"ז סגי כמה שהתחיל הלולב לגדול בשישית אע"פ שלא חנטו פירותיו בשישית, אבל בס"י י"ד סק"ג יש נידון אחר לענין עלי קנים וגפנים, והקדים שם החזו"א שהנידון הוא לפי הצד שחנטת הפירות קובעת לענין כל האילן, וצ"ן לס"י סק"ד הג"ל, וכוונתו לפשוט מה שנסתפק שם מה השיעור שגדל בשישית, דחנטת הפירות לכל האילן, ולפ"ז נסתפק בעלי גפנים שחשב עליהם לאכילה האם הולכים לפי חנטת הפירות וכיון שחנטו בשישית אינם קדושים, או"ז כיון שבשעת חנטה עדיין היו עומדים לעצים ולא היתה בהם קדו"ש, אוליין בתר לקיטה שבשעת מחשבתו חלה עליהם קדו"ש. [ב] עוד הקשה שם על מש"כ החזו"א דחנטת הפירות קובעת לאילן ממה שהביא המסק"ד להוכיח מרש"י בסוכה שכו' שולוב קודם סוכות כהכרח חנט בשישית קודם ר"ה ולכן אינו קדוש, ואי אוליין בתר חנטת הפירות א"כ משכח"ל שהפירות חנטו בין ר"ה לסוכות וא"כ יהיה בלולב קדוש"ש, וע"כ שהולכים לפי חנטת האילן עצמו, אמנם לק"מ שהרי זמן לקיטת התמרים [בא"ן] הוא בסוף הקיץ, וא"כ לא יתכן במציאות שיהיה חנטת פירות הדק בין ר"ה לסוכות, וע"כ לולב הנלקט קודם סוכות כהכרח שחנט בשישית וכדפרש"י [ג] מה שהקשה הרב דב בקר בטעם השמטת הרמב"ם דין החליף יין בשמן אסור בסביכה והקדושה, אולי י"ל דהנה הטעם שהחליף ששמן בשמן אסור הוא כמש"כ הר"ש שאסרו הדלקת חליפי שמן שלא ידעו שהוא שמן של שביעית, והדין של לחדש שימושים אחרים שלא היו בפרי הראשון נלמד מהחליף אולכי אדם באוכלי בהמה שאסור לעשות מלוגמא, וא"כ אין חידוש נוסף בהחליף יין בשמן ששיך בו את ב' הטעמים גם חליפי שמן וגם שלא היה בין היתר הדלקה, ולכן לא הוצרך הרמב"ם לכתבו, ואמנם לפי מש"כ הר"ה ג"ל שהחליף יין בשמן אסור אף בסביכה וזה חידוש יותר מהחליף שמן בשמן, י"ל דהרמב"ם גרס בירושלמי כגירסא שלפנינו שלא גרס "אין סכין בו" והוא הוספה ע"פ הגר"א, וס"ל שאין חילוק בין הדלקה לסיכה ולכן לא הוצרך להשמיענו. ד] ומה שהעיר הרב ד. רוט מ"ש החליף יין בשמן שאסור לסוך אע"פ שהשמן ראוי לסיכה ואי"ז הפסד, מהחליף אולכי אדם באוכלי בהמה שמוותר להאכיל לבהמה אע"פ שאוכל אדם אסור להאכילו לבהמה, אולי י"ל שכיון שביסוד יעודם שניהם עומדים לאכילה, אע"פ שאסור להאכיל אולכי אדם לבהמה ואסור להחליפם, מ"מ באופן שכבר החליף ואין שימוש אחר במאכל בהמה אלא לאכילה עדיין נחשב שעומד לאכילה, משא"כ בהחליף יין בשמן שפיר שייך לקיים בשמן את היעוד של אכילה ולא שיהי כח פירות שביעית.

אמירה לעכו"ם בשביעית **הרב יצחק מרגליות - בארא פארק**
ידועים דברי המהרש"ל בב"מ צ. דאמירה לעכו"ם בשביעית אסורה אפי' אם תאמר שמותר בשבת שהשביעית תלה השי"ת קדושה בארץ וכו'. והיינו דאסור מן התורה. וצ"ע, דבתוס' ב"מ שם ד"ה חסום דן באיסור אמירה לעכו"ם אי אסור כשהוא לצורך העכו"ם, והתוס' רצו להביא ראי' דמותר מהא דירושלמי

גיטין שר' יוחנן אמר חרוש בה טבאות. ולדברי מהרש"ל גם לדברי האומר דאמירה לעכו"ם לצורך עכו"ם מותר אבל בשביעית ודאי אסור מדאורייתא כי תלה קדושה בארץ, וא"כ מאי ד' תתוס' להוכיח משביעית.

צביעת בגדים בפתות שביעית **הרב א. זעירא, כולל שבת תחכמוני, ב"ב.**

מתני' (פ"ז מ"ג) קליפי רמון והנץ שלו קליפי אגוזים והגלענין יש להם שביעית ולדמיהן שביעית הצבע צובע לעצמו ולא יצבע בשכר ובפשוטו היינו צביעת בגדים ושאר תשמישי אדם ולא אסור בירושלמי רק צביעת בהמה, וכ"כ בחזו"א (י. ג). והנה לקמן תנן (פ"ח מ"ח) אין סכין כלים בשמן של שביעית. וצ"כ מאי שנא סיכת כלים מצביעת כלים, ועיין מש"כ בחזו"א (י. ח). ונראה לומר בזה דלעולם אסור לצבוע כלים מאוכלי אדם ובהמה כשם שאין סכין כלים בשמן שביעית, ומה דאיתא בירושלמי רפ"ח וכן ברמב"ם (פ"ה הל' ט) שאוכלי אדם מותרים בצביעה היינו רק צביעת גופו של אדם כשם שהותרו סיכה והדלקה שכל אלו הם תשמישי האדם עצמו משא"כ משרה וכבוסה דלא חשיבי תשמישי האדם ואסור בפ"ש והה"נ דאין צובעין כלים ובגדים, והא דהצבע צובע לעצמו היינו רק ממני צובעין או מקליפי שביעית שלא חזו לאדם ובהמה דנתרכו אף הם לקדו"ש משום שראויים לצביעה ובה"ג שרי לצבוע כלים ובגדים, וכשם דמיני כביסה קדושים בקדו"ש ומכבסים בהם אף שפירות שביעית הראויים לאדם לא נתנו למשרה וכבוסה. [ועיין מאירי (סוכה מ) שכתב בוה"ל פירות שביעית הראויים לאכילה אין מתירין אותם לכביסה ולא למשרה כגון שיהו שורין את פשתנא או מכבסין ביין של שביעית וכן אין עושין מהן מלוגמא ולא זילוף ולא אפקטיוין ומ"מ מיני הצבעים הותרו לצבוע בהם וכן מיני הכבוס הותרו לכבס בהם, עכ"ל, ומשמע כדברינו דלא שרי לצבוע רק במה שאינו ראוי לאכילה וכמו כיבוס, ועיין עוד במאירי נדה (סב) ומיני הכיבוס בכלל מיני הצבעים הם, עכ"ל והן הדברים]. ונמצא לפ"ז שנאמר ב' דינים חלוקים בצביעה בפ"ש חזא הא דאיתא בירושלמי רפ"ז דפ"ש נתנו אף לצביעה וכדילף לה בתו"כ מקרא דתהיה אף להדליק את הנהר ולצבוע בהם, והיינו צביעת אדם עצמו דומיא דסיכה והדלקה שהם תשמישי האדם עצמו, [וכ"כ בפ"י המיוחס להר"ש בפ"י השני, אבל בפירוש ראשון כתב דהיינו צביעת בגדים], ומלבד זה נאמר דין נוסף דילפינן ליה מלכא דאף שאר תשמישים מחייבים בקדו"ש והיינו מיני כביסה ומיני צובעין ושרי לצבוע בגדים כשם ששרי לכבס בגדים. והנה בב"ק (קא). בגד שצבעו בקליפי שביעית ידלק, ופרש"י שם משום דפרות שביעית לא נתנו לצביעה וזה לשיטתו בכל הסוגיא בב"ק שם שאסור לצבוע בגדים אף במיני צובעין משום דהוי סחורה וצ"ע ממתני' דהצבע צובע לעצמו ואכ"מ, ובפירוש המיוחס להר"ש לתו"כ (בהר פ"א) ביאר דידלק בשעת הביעור, והמאירי שם פירש דאיירי שצבע אחר הביעור, אבל לשא"ר דפ"ש אינם נאסרים בשעת הביעור וכן שרי לצבוע בגדים בשביעית צ"ב אמאי ידלק, ולמשנת"ל י"ל דאיירי שצבע את הבגד בקליפין הראויים לאכילת בהמה שלא נתנו לצביעת בגדים ועל כן ידלק, וזה ע"פ מש"כ החזו"א (י. טו) ללמוד מהא דאם סך עורות בשמן שביעית יאכל כנגד דכ"ש שאסור להיות את ההנאה עצמה שנאסרה ועל כן תנור שהסיקו בתנן וקש של שביעית יוצן ואסור לאפות בו, וממילא דבהנאת צבע למ"ד יש שבח סימנין ע"ג הצמר נמצא שכל שעה הוא נהנה מפ"ש הנאה האסורה בהם ועל כן ידלק הבגד, ודוק. ולפ"ז אסור לצבוע בגדים מאוכלי אדם ובהמה אבל מיני צובעין שאינם ראויים לאכילה נתנו לצביעת בגדים, והנה בירושלמי (רפ"ח) אסור לצבוע בהמה מאוכלי בהמה משום שאין קדו"ש חלה על צבעי בהמה, והיינו שצבעי בהמה גריעי משאר מין הצובעים ואינן קדושים כלל. [ולכא' הטעם משום דלא חשיבי צורך אדם כלל וגרע מצביעת כלים ובגדים דהוי צורך האדם, ועיין ד"א פ"ה ה"ט בביה"ל], ולדברינו תקשי מה הוצרך הירושלמי להא דאין קדו"ש חלה על צבעין לבהמה ותפי"ל דאפי' בגדים וכלים שקדו"ש חלה על צבע דידהו ואפ"ה אסור לצבוע מפ"ש הראויים למאכל אדם ובהמה, וא"כ אפילו היה הדין קדוש, ש חלה על צבעין דבהמה אכתי אסור לצבוע בהמה מאוכלי בהמה שנתנו לאכילה ולא לצביעה. אמנם יש לישב דאם היה הדין דצבעין דבהמה קדש בקדו"ש אזי היה הדין דשרי לצבוע לבהמה עצמה ממאכל בהמה אף דאסור לצבוע כלים ובגדים, שכן היה נחשב שהצביעה היא צורך הבהמה עצמה וכשם ששםאכל אדם ניתן לצביעת האדם כמ"כ מאכל בהמה יתן לצביעת בהמה עצמה שהוא צורך דידה, ואף דאסור לצבוע בו שאר בגדים כשם שאסור במשרה וכבוסה, ורק משום דצביעת בהמה אינה צורך כלל וכמו שלמד הירושלמי מהא דליכא קדו"ש כלל על צבעי בהמה על כן אסור לצבוע בהמה מאוכלי בהמה, ודוק.

קדו"ש בקליפות וגרעניים **הרב דב בקר כולל דרכי דוד בני ברק**

משנה ג'. א, קליפי רימון והנץ שלו קליפי אגוזים והגרעניים יש להם שביעית ולדמיהן שביעית, ויל"ע אם הם הצובעין מאי קמ"ל הרי כבר תנן לעיל וממין הצובעין, והרמב"ם כ' דאין להם ביעור וזה המושך למתני' הגמ' מיינס הקדושים בקדו"ש ואין להם ביעור, וצריך לבאר מ"מ אין להם ביעור, ועי' להלן. ולכא' צ"ל דכונתם דאינם עומדים כ"כ לשימוש דצביעה, אלא שראויים לכך ואיכא אינשי דנהיגו הכי וקמ"ל דסגי בכי להיות קדוש בקדו"ש, והכס"מ ומהר"י קורקוס כ' דאיירי בגלענין וקליפין דאינם קדושים מצ"ע ומ"מ יש להם שביעית כיון שהם טפלים לפרי ועיקר הפרי ראוי למאכל אדם ע"כ חלה קדושת שביעית עליהם, וכבר הק' ע"ז דהרמב"ם כ' לעיל פ"ה דכל הגלענין שאין עליהם קדושת תרומה ה"ה לא חייל עלייהו קדו"ש, ואדרבה מדנקט רק אגוזים ורימונים משמע דרק גלעניים אלו שנקט כאן קדש בקדו"ש ולסברת הכ"מ ומהר"ק כל הגלענין צריכים להיות קדושים בקדו"ש, ויתכן דגם כונתם בציורן כ"ל דאיירי בגלעניים אלו דוקא דראויים קצת לשימוש אף משום זה לבד לא יקדשו ורק משום דהם חלק מהפרי כבר חייל בהו קדו"ש ולא פקע כיון שאפשר להם לשמש באופנים מסוימים ועי'. והנה הר"ש והריב"מ צ"י דגלענין חזו למאכל בהמה או להסקה, וצ"ע דהרי הסקה הנאתו אחר ביעורו ומטעם זה אין קדו"ש בעצים, ובר"ש היה אפ"ל כונתו דאה"נ תליא בדעת האדם אם מכינו להסקה פקע קדושתו ואם מכינו למאכל"ב קדוש, אבל הריב"מ פירש שה דמיון קדש בקדו"ש היינו במכורו להסקה מוכח דקדוש כה"ג, וצ"ע, ויתכן בב' אופנים א', דגלענין אין דקדו"ש לעשותם לגחלים דאין בהם ממש כ"כ להיותם גחלים אלא משתמשים באש עצמו כמש"כ הראשו' דיש בגלענין שמן ובוה נידון כהנאתו ובעורו שוה, ב, כאשר לשלמה כ' עפ"י דברי הכ"מ דביסוד הגלעניים הם חלק מהפרי ולכן קדש אלא דכיון שהפריים מהפרי היה צריך להיות בטל קדושתם ולזה סגי מה שיש להם איזה שימוש לאדם וסגי לזה בשימוש של הסקה, אמנם צ"ע לפי"ד דא"כ מ"מ כל הגלעניים של שאר פירות לא קדש הא כולם חזו להסקה, ואולי אה"ג, ומש"כ הרמב"ם דגלעניים לא קדש היינו במה שלא חזו להסקה וצ"ע. ב, הצבע צובע לעצמו ולא יצבע בשכר,

נושא ונותן באמונה

קבועים וצ"ע.

מו"מ בעינינו מסכת שביעית

בענין מי שאינו מרגיש טעם באוכל הרב יעקב שטרית י-ם

בדין הנאות וביעורו שוין דנו הרבנים בגליונות הקודמים במי שאין לו טעם במאכלו אי שרי לאכול פירות שביעית ותליא אי חשיב הנאות וביעורו שוין, והביאו בדבריו הר"ח בסוכה מבואר שבלעיסה הוא מבער מהעולם וכן ההנאה הינה או וכלשונו "נהנה חיכו מן המאכל בלעיסתו" ואילו בדברי התוס' בב"ק קא: ד"ה והאיכא וכו' מבואר דל"כ יעו"ש. ולכא' נראה דיש לדון בכ"ז אי באכילה בעינן בכלל תנאי זה של הנאות וביעורו שוין, דהנה בגמ' [סוכה מ. ב"ק קב.] אי' דרבנן ילפי' מלאכלה למעוטי משרה וכביסה, ור' יוסי ממועט מלאכלה למעוטי מ'אוגמא שאינו שווה בכל אדם, ובגמ' משמע דבאכילה גופא אי"צ שיחיה הנאות וביעורו שוין, דהא בגמ' א' ורבנן הא חתיב לכס [ורדשני לכל צרכיכם ולא רק לאכילה] וע"ז אמרה הגמ' דבאמת לא רק אכילה הותרה אלא כל דבר שהנאותו וביעורו שוין דאז הוא דומיא דאכילה, אבל לולי קרא דלכם לכל צרכיכם לא היה כלל תנאי זה של הנאותו וביעורו שוין, והוא רק סימן שהוא דומיא דאכילה ואינו סיבה לקדו"ש, ולפי"ז כל שהוא דרך אכילה והוא בכלל "לאכלה" אינו צריך כלל לדי' דהנאותו וביעורו שוין ורק מי שאינו בכלל לאכלה אלא בכלל "לכם לכל צרכיכם" בעי' לדייז' דהנאותו וביעורו שוין, וע"כ גם מי שאינו מרגיש טעם במאכלו מ"מ כיון שהוא דרך אכילה מותר ואפי' אי א"ז נחשב הנאותו וביעורו שוין.

סיכום דין סחורה בליקוט ובמכירה הרב דוד קניג

א. אסור מדא' לעשות סחורה בפירות שביעית. (ע"ז סב. כבורות יב.) ב. דעת התוס' (ע"ז שם ד"ה נמצא) דאין חילוק בין לוקח ללוקט, ובין לקחת ובין ללקוט הרבה פירות להוליד ממקום הוול למקום היוקר למכור ואפילו רוצה לקנות בהם דבר אכילה אסור מדאורייתא דהוי סחורה. אבל ללקט ולקנות אפילו הרבה ע"מ למכור קצת לקנות דבר אכילה מותר דא"ז סחורה. והוא שלא ימכור בשוק. (וע"ז מה הדין בלוקח ולוקט קצת ע"מ להוליד ממקום הוול למקום היוקר, דברי שא"כ' לאסור ככה"ז רק בהרבה, ובסיפא כ' להתיר קצת רק לקנות מידי דאכילה.) ג. ודעת הרמב"ם שחלוקים לוקח מלוקט. ובלוקט ע"מ למכור בין הוא ובין בנו אסור אפי' קצת. וא"כ מלקט ע"מ שימכור קצת לקנות דבר אכילה דשרי דא"ז סחורה. אבל ליקט לעצמו אפילו הרבה ולקט מהם בנו או מישהו אחר מותר ואפילו לא אכל מהם ולא רק מה שהותר. וכן מותר לו למכור מה שילקט ע"י הבלעת סחורת אחרים ודוקא אם הם לא שותפו, (דברי הירושלמי הובא בר"ש, וע"ז לפי הר"ש האם צריך לכל הני תנאים, וכיון שלא נתפרש לן לא כתבתי שיטתו) ואין חילוק בין אם מוכר בשוק למקום אחר. ובלוקח הדין הוא דלקח ע"מ למכור אסור ואפילו קצת ואפילו לקנות דבר מאכל ואפי' ע"י בנו. לקחן לעצמו מותר למכור מעט ע"מ לקנות דבר מאכל. וע"ז אי שרי ע"י בנו למכור קצת שלא ע"מ לקנות דבר מאכל. (שם במהר"י קורקוס כ' אבל אם לקחן לעצמו ודאי שאסור למכור הרבה ע"י בנו. דמשמע דקצת מותר) לקח לעצמו והותר מותר. (כל זה ע"פ דברי המהר"י קורקוס ברמב"ם ועי' ברדב"ז דלא נראה דסבר כל הני חילוקים ברמב"ם.) ד. ו ד ע ת הגר"א דבדוקח הוא דיש איסור סחורה אבל בלוקט מותר לבנו למכור וכ"ז לו. אבל לא לאחר. (בשנ"א הקצר במתני' וצ"ב מה יענה הגר"א על הירושלמי שהביא הר"ש ושם מתייחס מהגר"ק לבאר דס"ל דע"י אחר נראה כמכר לו ואסור, וא"כ מה דשרי בירושלמי בהבלעת היינו בהבלעת סחורת עצמו איפכא מהר"ש.) ה. וכו' בחוט שני (עמ' רע"ח) דה"ה אם נדמנו לו הרבה יכול למכור אפילו הרבה. ומעט היינו מוזן כדי חיי משפחתו במשך שבע ע"מ (ד"א בצהלה"ל פ"ו סקט"ז). ואם מכר באופנים המותרים הפרי נשאר קדוש וכן הדמים (רמב"ם). ו. פסק החזו"א לדעת התוס' דאסור למכור בשוק אלא רק בביתו ובחצר ובסימטא. ונסתפק בחי"ש במוכרים שדרים להסתובב ברכבם כל השנים אי שרי לעשות כן גם בשביעית. (ובס' נתיב השמיטה כ' בשם החזו"א דאסור לילך ולמכור ויעו"ש בתחילת דבריו במו"מ עם הגר"ח ק. ז. כ' בדרך אמונה (שם) דאף אם המוכר אומר שלוקח רק דמי טירחתו ולא דמי הפירות אסור. ח. נחלקו החזו"א והמהר"ל דיסקין אי שרי למכור פירות שביעית בהבלעת שישית. ובחור"ש (עמ' רפ"ב) כ' שאם אומר מפורש שמוכר לו רק את השישית אבל השביעית ניתנת במתנה מותר. ואם לא אומר מפורש אסור. וכו' עוד שצריך שההבלעה לא תהיה מוגזמת ובשעת הדחק יש מתירים (שמיטה כהלכתה) אפילו בהבלעה מוגזמת. ט. איסור סחורה הוא משהו פרוטה ומעלה, בין בפירות שביעית ובין בדמי שביעית. (ד"א בב"ה"ל עמ' רפ"ב הביא חילוק המנח"ח בין דמי שביעית דבפרוטה לבין פירו"ש דבכזית ומסקנתו כנ"ל.)

ביסוד דין הביעור וגדר קדו"ש לשיטת הרמב"ם הרב דוד שמואל עינבל כולל נפש חיה ב"ב

במה שנתקשו בשיטת הרמב"ם דגרים במתני' "ועוד כלל אחר אמרו כל שאינו מאכל אדם ומאכל בהמה וכו' יש להם שביעית ולדמיהן שביעית אין להם ביעור ולדמיהן ביעור" וכ"כ בפ"ה ה"ד, דקשיא מנ"ד דאי חל בו קדו"ש א"כ ה"ה לדין ביעור, ולמאי דפי' החזו"א (י"ג סק"ט) דהיינו בראי לאכילה בשעת הדחק אכתי צ"ע דאי שמיא אכילה לקדו"ש הכא נמי לדין ביעור שמיא אכילה, ומאי שנא. ונדחק בזה לפרש דאין דינו לבער להעמיד לחיה כיון דאין לחיה צורך בזה, וע"ז. ונראה ליישב דהרמב"ם אויל לטעמיה בפ"ז ה"ג בדבין ביעור לא סגי בהפקר אלא ישרף באש, וי"ל ביסוד דין ביעור לשיטתו דאין נפרד דכלה לחיה מן השדה וכו' אלא הוא מעיקר גדר הקדו"ש, והיינו דעיקר דין הקדו"ש שהוא "לאכלה" אין יסודו ביעור לאכילה בדוקא, אלא יסוד דינו הוא הגבלת תפוסת יד בעלים בפירות שביעית. דלא ניתן לו אלא שיעמוד הפרי כצורתו, וממילא לא קאי אלא לאכילה, דאכל הוא. והיינו יסוד דין הביעור ד"כלה לחיה מן השדה", דאין פירושו דבעינן העמדה לאכילת חיה [כשיטת רש"י ותוס' בפסחים נב:], אלא דבשעה שכלה מן השדה הרי אין השדה מעמיד פירות אלא הוא העמדת יד בעלים שלוקח הפירות לאוצר לאכילה. וכשם שנאמרה ההלכה ד"לאכילה ולא להפסד" דבשעה שמצד ברייתו הוא לאכילה לא יקחנה להפסד, כך נאמרה הלכה "להפסד ולא לאכילה" דבשעה שעומד לכלייו לא יקחנה ועמידתו לאכילה. והוא יסוד דין הכליוי בשריפה ד"בשעה שכלה" קיום דינו הוא בכלייו, ובשעה שנאכל קיום דינו הוא בלאכלה. ולפ"ז נמצא דהמחייב לביעור הוא דכשמתקיים אצלו הרי הוא "מעמיד לאכילה" בשעה שעומד להתכלות. וכעין שבדין ההפסד אין גדרו במעשה הפסד אלא במה ש"מעמיד להפסד" ונסתר ה"לאכלה" (וכדחיו' דאתרוג בשביעית שרי אף שנפסד כדאי' סוכה ל"ה, והיינו משום דלא חשיב "מעמידו להפסד"), כך דין הביעור הוא ב"מעמיד לאכילה" דבזה נסתר הכליוי שבשדה. אשר לפי' ניחא היטב מה שחילק הרמב"ם בדין הביעור דבדבר

שאין עושין סחורה בפירות שביעית, והנה כאן נתחדש איסור סחורה שונה משאר סחורה דסתם סחורה של מו"מ או פרעון חוב הרי הסחורה הינה חלק נפרד מהשימוש בפועל משתמש רק עם ערך הפ"ש ולא שימוש בעצמם, אבל כאן הצביעה לאחר היא גופא כילוי הדבר ועצם הצביעה לשני מותרת מ"מ כיון שצובע ומקבל ע"ז דמים הרי"ז אסור

דנחשב שימוש להרית, מאידך י"ל דזה הסחורה האסורה מה"ת, ד"ל דלאכלה הוא הגבלה בשימושים אופן איך להשתמש וסחורה שלוקח ומוכר אינו משתמש בגוף הדבר באופן לא נכון אלא משתמש שימוש חיצוני בדבר אבל הדבר עצמו נשאר עומד לשימוש השביעית שבו ולא נתבטל ממנו תשמישו, והיה אפ"ל דזה אינו בכלל איסור סחורה מה"ת, אמנם לשון הגמ' בבכורות י"ב ב' ובע"ז ס"ב א' לאכלה אמר רחמנא ולא לסחורה משמע דהוא מה"ת. וי"ל דהרי יש אופנים דשרי למכור פירות שביעית כגון בלוקח והותר א"כ הרי את הצבע יכול למכור בהתר וכן פעולת הצביעה גופא גם מותרת א"כ מה אופן האיסור דמתני', האם בהכרח מתני' איירי רק באופן שאסור למכור הצבע כמב' בסיפא דמתני' כל גדר האיסור, או דאיירי גם באופן דמכירת הצבע בפני' ע' מותרת אבל כאן חמיר טפי, והטעם דכאן אינו מוכר סתם צבע אלא מכירה שכולה ענינה יצירת רווח ממנו וזה חמיר טפי דבזה ניכר שכל ענין המכירה להרויח שמרבה ממנו הרבה יותר משיוי הצבע ולא מחליף את הצבע בד"א אלא משבח עמו ומרויח וזה סחורה האסורה. [מכירה המתרת ענינה שיש לו פרי הקדוש בקדו"ש ואינו רוצה לאכלו אלא לאכול תמורתו אבל כאן זה לא סתם החלפה אלא יצירת ממון]. וי"ל ע"ז למ"ד חזו"א לאו מילתא א"כ אינו מוכר לו צבע ומ"ט חשיב סחורה, וע"ל דנחשב שנאכל ע"י השני ונחשב שימוש השני בדבר, ופ'.

האם לקנות בזול ולמכור ביוקר כמויות גדולות מוסכם לכו"ע שאסור הרב דב גרינשפן – רכסים

נחלקו הראשונים האם עיקר איסור סחורה הנאמר במשנה הוא לקנות בזול ולמכור ביוקר, או ללקוט ע"מ למכור, ובר"ש כתב שעיקר איסור סחורה הוא ללקוט ע"מ למכור, ובס"ד כתב ד"אפשר" שאסור גם לקנות בזול ולמכור ביוקר, ובפשוטו מש"כ "אפשר" כוונתו בכל גוונא, ואולם בחוט שני (ה' שביעית עמוד שיג) תמה הגר"נ צ"ל מה מספק"ל לר"ש הלא עיקר איסור סחורה הוא בקונה בזול ומוכר ביוקר, ומסיק דע"כ דמש"כ הר"ש "אפשר" היינו בכמויות קטנות, אולם לקנות בזול ולמכור ביוקר כמויות גדולות יש בזה איסור סחורה דאורייתא. וי"ל ע"ז אכן דבריו מוכרחים. לצורך בירור הדברים יש להציע מחלוקת הראשונים בסוגיא זו. איתא במשנה (פ"ז מ"ג) "ולא יהיה לוקח ירקות שדה ומוכר בשוק אבל הוא לוקט ובנו מוכר על ידו לקח לעצמו והותר מותר למכור" – למתבונן יש כאן סתירה, מחד יש לדייק שלא יהא לוקח ירקות שדה ומוכר, ואולם ללקוט ולמכור מותר, ומאידך אבל הוא לוקט ובנו מוכר, משמע שללוקט אסור למכור. שיטת התוס' בע"ז (סב. ד"ה נמצא) שעיקר איסור סחורה הוא לקנות בזול ולמכור ביוקר, אולם מותר ללקט על יד ולמכור לצורך אכילה. ואולם שיטת הר"ש שעיקר איסור סחורה הוא ללקט ע"מ למכור, ואילו לקנות בזול ולמכור ביוקר "אפשר" (כלומר מספק"ל) דיש בו איסור סחורה. ויש להבין סברת מחלוקתם, דמה שלתוס' הוא עיקר איסור סחורה, דהיינו למכור בזול ולמכור ביוקר, לר"ש רק ספק "סחורה", ואילו מה שפשוט לר"ש במלקט ע"מ למכור שאסור בכל גוונא, מותר לדעת התוס' עכ"פ כשהוא לצורך אכילה. ונראה דשורש מחלוקתם הוא בהבנת גדר סחורה, וראשית יש להקדים מה בכלל האיסור בסחורה, הרי לתת למישהו אחר מתנה פירות שביעית מותר, וא"כ פעולת נתינת הפירות אין בה איסור, ומה האיסור לקבל כסף?!, ועוד הרי אותם דמים שמקבל "דמי שביעית" הם, וקונה בהם רק דברי מאכל וכדו', שיש בהם קדושת שביעית ואינו מפסיד לשביעית. ונראה דגדר איסור סחורה לשיטת התוס' בע"ז הוא שהפירות השבותים לא נמסרו "לכם" כלל, והם אינם של האדם אלא נמסרו לו "לאכלה" כלומר לכל דבר שתוצאתו הנאת אכילה, ולפיכך מחד יש קולא שמלקט ע"מ למכור אם הוא לצורך אכילה מותר, כ' בתוצאה יש כאן "לאכלה", ומאידך גיסא אסור לקנות בזול ולמכור ביוקר, כ' יש כאן תוצאה של "השתכרות", הוי אומר שעיקר איסור סחורה לשיטתם אינו תלוי במעשה (וכנ"ל), אלא בתוצאה, וכל שהריחא אסור, ואילו כל שיש לו הנאת אכילה מותר. ואולם שיטת הר"ש שאיסור סחורה הוא "שימוש" באופן שאינו "לאכלה", ולפיכך לקנות בזול ולמכור ביוקר מספק"ל אם אסור, שכן עצם פעולת העברת פירות לאחר מותרת (וכעין מלאכה גרועה דהוצאה בשבת), ומ"ל שקיבל מעות, ורק במלקט ע"מ למכור יש כאן שימוש שאינו "לאכלה", שהרי הוא עצמו לוקט הפירות ע"מ למכור וגם מוכרם, ולפיכך אסור. ובה א"ש מדוע בנו מוכר על ידו מותר, שכן הוא לא השתמש בו שלא לאכלה, ובנו רק מוכר (ויש רק תוצאה), וכן אם ליקט הוא לאכילה שמותר למכור, שהרי באופן זה אינו משתמש בפרי שלא לאכלה, שהרי לקיסה שהיא תחילת השימוש היתה בהיתר. ואם כנים הדברים נמצא דשיטת הר"ש שאין איסור סחורה בקניה בזול ולמכור ביוקר אפילו בכמויות גדולות, כיון שסו"ס אף שבתוצאה יש כאן השתכרות, מ"מ אינו חשוב "שימוש" אסור.

אכית דבר הראוי לאכילה, דמי אתרוג של מצוה הב' ברוך שקד-ישיבת פוניבז'

א[בענין מה שדן הרב יקותיאל יעקובזון בשבוע שעבר שלפי המבאר בירוש' לגבי פת שעטיפשה וכפרוש הרא"ש שם דיש מיעוט דאין מחייבין אותו לאכול דבר שאין דרך בנ"א לאכלו. ודן הרב הנ"ל שלפי"ז יצא שדבר שדרכו לאכול מחויב לאכול ואסור להניחו שיתרקב מאיליו וכגון אם נשאר לו בצלחת מאכלים הראויים לאכילה הרי הוא מחויב לאכול! [וכואת לא שמענו]. לכאז' יש לחלק טובא דזה ודאי שלגבי צורת האכילה לאכלה זה כדרך שבנ"א אוכלים ואם הדרך שנשאר בצלחת אפי' דברים הראויים לאכילה אין איסור להניחו שיתרקב משא"כ בנידון פת שעטיפשה שזה לא קשור לצורת האכילה אלא יש כאן מין דבר שאין דרך לאכולו וזה אומר הרא"ש שדבר שאין דרך לאכולו אין מחייבין אותו לאכולו לאפוקי דבר שלא התקלקל אלא שכבר איבד את טעמו וטריטו שבוה מחויב לאכולו. ב[בענין מה שדן הרב מאיר גר בשבוע שעבר להעיר על חידושו של הפנ"י בסוכה לט דבמכירת אתרוג של שביעית אין נתפס אלא דמי האכילה אבל השווי שמחמת המצוה אינו נתפס. והעיר הרב הנ"ל מהא דתנן נתן לו אתרוג במתנה ובגמ' דאם אינו רוצה יבליע דמיו בלולב ולפי"ד הפנ"י הא יכול לקנותו בשווי המצוה ולמעט רק את הפרוטה של שווי האכילה. אז ככה. לכאז' אין הכרח מהגמ' שמדברים על כל הדמים ואה"ז יתכן שרק בשווי הכילה יעשה הבלעה אבל מה שאפשר עוד לדון שלפי הפנ"י אינו צריך להבליע א"ז בלולב אלא שיגיד שנותן לו את כל הדמים עבור המצוה ואפשר ליישב בדוחק שאולי לא שייך בזה הבלעה כי דמי המצוה אין להם שער ודמים

נושא ונותן באמונה

מו"מ בעינינו מסכת שביעית

שאנו מיוחד לאכילה, דכיון דאינו מיוחד לאדם לאכילה הרי אין עצם קיומו אצלו כ"מעמיד לאכילה" ואין נסתר הרין דכלה מן השדה ולא חל ביה חיוב כילוי, ומשאו"כ לגבי עיקר חלות קדו"ש לא מיהא את ליה שם אוכל כיון דשייכא ביה אכילה וכל הרמב"ם שם "שהרי אינו לעצים", דא"צ לאכלה לאדם בפועל אלא דמדיד דשייכא ביה אכילה חל בו דין

קדו"ש דלא להפקיעו מצד אכילה שבו, וכש"נ דאין גדרו "קדוש לאכלו" אלא קדוש שלא להפקיע גוף הפרי ממאי דקאי ביה, ואמנם לא נתחדשה פרשה זו אלא במדיד דאכילה דיש בו העמדה בברייתו בעיקר גופו, אבל לזה הא סגי מה שאינו לעצים דחיל קדו"ש שלא להפקיעו מצד אכילה שיש בו בברייתו, והר"ז חלוק מדיון המחייב דביעור דתליא ב"מעמידו לאכילה" בפועל. ומצינו בדיון עלה הלוח השוטה דחיל ביה קדו"ש וכדלעיל במ"א ופ' ה"ר ש"ש דמ"ל דאף דאינו מיטמא טומאת אוכלין עד שימתקן מ"מ לענין שביעית חייל. והיינו דטומאת אוכלין יסוד דינו במה שנתייחד אצלו בפועל לאוכל בגדרי המקב"ט דתליא במה שנתייחד לו וע"כ בעי' שימתקן, אבל לשביעית תליא בשם אוכל בהחפצא ולא במה שנומד ומתייחד אצלו לאוכל, דאין דין השביעית ייחוד לאכילת אדם או בהמה אלא קיום דין החפצא דהאוכל שיעמוד כברייתו כאוכל. ובהו חלוק לענין ביעור דתליא במה שיש בו גדר ייחוד לאכילה (ומיהו ג"ז אינו בגדרי טו"א), וכל הרמב"ם שם "כל שאינו מיוחד לא למאכל אדם וכו', דלחלות קדו"ש תליא בהחפצא ד"אינו לעצים" אבל לחיוב ביעור תליא במה "שאנו מיוחד לו, וכש"נ.

בדיון הסרת גל שכן סוכה במקום שיש גידול ק, **הרב אליעזר ברגר**

ידוע דהירושלמי מסתפק אם נוהג קדושת שביעית בגידולים בתוך בית, והפאה"ש היקל בזה"ז, והחזו"א מחמיר אא"כ הוא עצין שאינו נקוב יש ע"מ לסמוך, ויש לדון אם שרי להסיר גגון וכדו' במקום שיש גידולים [הספק אפילו בעצין נקוב כיון דיש צד שלא נוהג קדושת"ש בתוך בית]. ואיכא לברורי אם להקל בזה בין מתכוון לשאנו מתכוון. והנה בחזו"א סי' כב כתב שאסור להסיר המכסה של בית בשביעית, משני טעמים א' [דגורם שאח"כ יש יניקה ב] דעצם מה שמסיר הכיסוי חשיב איסור דהופכו לשדה, ומוסיף דאם גדל בשנה שביעית בבית, אסור להסיר הכיסוי אפילו בשנה שמינית, דמתברר למפרע דחשיב כאילו בשביעית גדל באיסור, ולא זכיתי להבין, הלא בשנת שביעית היה בתוך בית, ואיך אפשר לחייבו על כך למפרע. וראיתי להגר"ז איערבך זצ"ל, [מנחת שלמה] שאינו מבין את הטעם השני של החזו"א, ומעיר דל' יוצא לפי החזו"א שלקנות שדה ורועה מגוי יהיה אסור דבשעת הקנין איכא איסור של 'ושבתה הארץ', וכן לקדש שדה של חו"ל שתהיה א"י יהיה אסור בשנת שמיטה, וזהו חידוש, [וכמו"כ יש לדון אם מותר להפוך עצין שאינו נקוב לנקוב, אמנם בזה יש גם הטעם הראשון שאח"כ יהיה יניקה, ומובא במשפטי ארץ בשם הגר"ש אלישיב זצ"ל שהחמיר בזה מצד מה שהופכו לנקוב]. עוד כתב שם [הגר"ש] דבאינו מתכוון, נראה שמוותר, [דלא חשיב מלאכה] ואפילו במתכוון מסתפק דשרי דאפשר דא"י בגדר 'עבודה' שנאסר

בשביעית, וכמו"כ להעביר עצין נקוב במקום למקום, לכ' תליא בפלוגתא הנ"ל, וכן להסיר גגון של הסוכה במקום שיש עצין, אך במקום שניכר מותר מעשיו שאינו לתועלת, כמו בסוכה, יתכן דגם החזו"א יודה, [וכידוע שהתירו בכה"ג בפ"ג] ופ"ד דשביעית בכמה דברים כגון 'מלקט עצים' וראיתי מובא במשפטי ארץ בשם הגר"ז קרליץ זצ"ל דשרי באופן שמוכח, מיהו בדר"א בצהה"ה סק"י מביא, שבס' תוה"ש כתב, ששמע בשם החזו"א שאסור להעביר עצין מבית לבית אפילו בכיסוי פח, מאחר דחשיב הכיסוי רק אהל ארעי. [ראה חזו"א סי' כב סק"א] וא"כ אינו הפסק. [ויש לדון אם אכן מוכח בהסרת גגון שכוונתו רק לסוכה, דאולי כוונתו לשניהם, והדעת נוטה שחשיב מוכח לדבר המותר] ונדון הנ"ל שייך גם לגבי שבת לגבי איסור זורע בשבת, [ויש לדון אם הטעם השני של החזו"א שהופכו למצב איסור שייך בשבת], ועובדא הוה, שעשו 'מניין תפילה' לשב"ק על הגג, והיה סככה שם, ורצו להסירו [ולחשאי' טפח שלא יהיה איסור סותר] והיה שם דודי שמש, ושאלו אי שרי להסיר הסככה דגורם שהשמש תחמם המים בבקר, ולכ' תליא בפלוגתא הנ"ל, וכמו"כ לפתוח דלת או חלון, תרים, מול גידולי קרקע, ואכן דעת הגר"ש [מנחת שלמה ח"א סי' י סק"ח] שאם אינו מתכוון מותר גם בשבת, [וראה עוד באבנ"ג או"ח קצד, מחזה אברהם סי' נב] והגם דפסקי רישיה אסור בשבת, כאן קיל טפי, דאינו מתכוון ולא ניכר התועלת מיד, [ובדרך כלל לא נחא ליה בזה] אין ע"ז שם 'מלאכה'. וכן מובא להתיר באורחות רבינו [ח"א עמ' קסה] בשם הגר"י קנייבסקי זצ"ל, ובהוספות של החזו"א על ספר מנוחה נכונה כתב שמהנכון להשאיר מע"ש פתח צר לאויר ואור, ובהו יוכל ללא פקפוק לפתוח לגמרי בשבת [ומשמע שאינו מדינאי, ורק 'נכון', ולכ' ה"ה לגבי שביעית, וקצ"ע מהמובא לעיל מהחזו"א להחמיר ואולי גם שם לא היה מדינאי] ולכ' פירוק סוכה במקום שיש גידולי קרקע גם שייך לנידון הנ"ל, ובחוט שני [עמ' נב] נשאר בצ"ע אם מותר לפרק סוכה בכה"ג, אמנם פתיחת תרים אפשר דקיל מהסרת גג ששיתכן שרועה גם ההשכחה. עוד יש לדון אי חשיב גרמא בהסרת המונע, והגר"ש במנחת"ש סי' מא מסתפק בזה, וכתב שבליה חשיב גרמא דאין תועלת של השמש, ולכ' תלוי אם מיד בהסרת המונע נעשה פעולת האיסור כמבואר בגמ' סנהדרין עו. [ויעוין שם בתוס' בסוף חמה לבוא תליא שני תירוצים שם] והפורס מצודה בשבת, והיה נכנסת מיד, חייב [כמבואר בתוס' שבת יז:] וראה ביאור"ה רנב ד"ה להשמעת. ויש לדון אם הסרת מונע על צמחים נחשב שהתחיל מיד האיסור, ובתהלה לדוד סי' שלו כתב דשרי בשבת להגביה עצין נקוב ולהחזירו מיד דלא חיישינן לכמה רגעים, [אולי כיון דלא משפיע כלום זמן קצר] וכבר מובא כן במרכבת המשנה [הל' שבת פ"ח ה"ד] דרך יוס או יומים אסור, [והמנחת"ש דן להלכה אם להקל בזה] ולדבריהם יוצא שהסרת המונע הוא רק גרמא, כיון שאין האיסור מיד, [וראה באורחות רבינו הנ"ל שדרך כלל שתיל וצמח יש אפשרות להיות וממה ללא אויר ואינו מויק לו, אך יש לדון דהגם דאינו מויק, אולי יש תועלת בכל רגע]. ■■

המשך מושגי שביעית מעמ' י"א

ולמד שכן היא דעת הרמב"ם (פ"ה הכ"א) והר"ש, ותמה על הכס"מ שכתב שכל שראוי להסקה קדוש. [וצ"ע הרי גם הר"ש הזכיר ראויים להסקה].

בעצם סברת מהר"י קורקוס והכס"מ שהקליפות והגרעינים טפלים לפרי, הק' במשנת יוסף הא גבי ערלה ישנו ריבוי מיוחד מ'את' פריז לרבות הטפל לפרי שהגרעינים אסורים בערלה, א"כ בשביעית שאין בה ריבוי איך נאמר מסברא שהם טפלים לפרי. וצ"ל דחלוקה שביעית מערלה, דבערלה יש דין 'פרי' כדכתיב 'וערלתם וגו' את פרי' ומה שאינו פרי אינו באיסור ערלה לולי הריבוי, אך בשביעית אין דין פרי אלא דין מין העומד לאכילה, ולכן צמח שעיקרו עומד לאכילה קדוש בקדו"ש ואף החלקים המשניים שבו טפלים לעיקרו.

ב. חובת ביעור בקליפות וגרעינים

במשנה לא נזכר אם יש בקליפות וגרעינים חיוב ביעור מרשותו כשכלה לחיה מן השדה כדיון פירות שביעית. הר"ש והרע"ב במ"ו כתבו שאם סותמת המשנה ולא כותבת שאין בה ביעור משמע שיש דין ביעור וא"כ ה"ה הכא, אך בר"מ (פ"א ה"ט) פסק שקליפי רימון ואגוז אין להם ביעור. הרדב"ז מבאר דס"ל דקליפות וגרעינים של רימון ואגוז אינן כלים לחיה מן השדה, אך בכס"מ ובמהר"י קורקוס ביארו שאף שיש להם קדושה מחמת טפילות לפרי אולם ביעור אין ראוי שיהיה בהן כיון שאינם עיקר הפרי וצ"ב. עכ"פ לדבריהם אין ביעור בכל הקליפות והגרעינים. בתו"ט מבואר דלשיטתיהו אולי, דהר"ש והרע"ב סברי דקליפין וגרעינים שבמשנה איירי בראויים למאכל בהמה וצביעה א"כ ראוי שיהיה להם ביעור מחמת עצמן, אך לכס"מ ומהר"י קורקוס שקדושתן רק מחמת טפילות לפרי אין ראוי שיהיה בהם דין ביעור. מביאור הגר"א בירושלמי כאן עולה שקליפי מינים שכלים מן השדה יש להם ביעור ודלא כמהר"י קורקוס כס"מ ותו"ט בדעת הרמב"ם.

ג. קליפות וגרעינים בזמנינו

קליפות וגרעינים שאין דבוק בהן מאכל: בזמנינו שאין כמעט דרך להשתמש בקליפות וגרעינים למאכל בהמה לצביעה ולהסקה, כ' החזו"א (סי' סד סק"י) דהכל לפי המקום והזמן, ואפילו קליפי אגוז ורימון שנוכרו במשנה שקדושים, בזמנינו שאין צובעין בהן אין בהם קדושה. קליפות וגרעינים שדבוק להם מעט מאכל: יש בהן קדו"ש מחמת המאכל הדבוק בהן אף ללא הטעמים שהובאו לעיל בענין קדו"ש בקליפות וגרעינים, ולכן צריך להניחן בכלי עד שירקבו ויפסלו מאכילה ופקעה קדושתן. בחזו"א שם דן באופן שנפסלו מאכילת אדם אך עדיין ראויים לבהמה אם פקעה מהן קדו"ש שהרי יש קדו"ש במאכל בהמה, והכריע שאם רוב בנ"א אינם מייחדים קליפות אלו למאכל בהמה פקעה קדושתן. וכן בשאר קליפות הראויות למאכל בהמה מעיקרן ובזמנינו אין דרך להאכילן לבהמה אין קדושה. והוכיח ממה שאמרו בגמ' (ב"ק קא:) שסתם עצים אין בהם קדו"ש כיון שרוב עצים להסקה עומדים ואף מיעוט עצים העומדים לבשל ולחמם שהוא שימוש שהנאתו וביעורו שווה אינן קדושים דאולי' בתר רובא. [כמו"כ כתב שקליפות תפוזים אין בהן קדו"ש אף שמיעוטן עומדות למרקחים דאולי' בתר רובא וכדעת הסוברים שמברכין עליהן שהכל]. בשבת הלוי (ח"ב סי' קצט) הק' דהתם בעצים עומדים הם לשני תשמישים - הסקה ובישול, וכיון דרוב עצים עומדים לשימוש דהסקה ראוי לילך אחר השימוש העיקרי, אך כאן שהקליפות ראויות רק לתשמיש אחד דאכילת בהמה, מנלן שהשלכת הקליפות לאשפה שהיא חוסר שימוש, תפקיע את המיעוט העומד לבהמה שהוא שימוש. למעשה הכריע כחזו"א לקולא, אולם בדרך אמונה (פ"ה ציון ההלכה נו) כתב שבסדר השביעית שכתב ר"ז שפירא בהוראות החזו"א נכתב שאסור להפסיד קליפות הראויות למאכל אדם ובהמה, וכן הנהיג החזו"א לחוש עד שיפסל מאכילת בהמה אף שבזמנינו אין דרך להאכילן לבהמה דלא כהכרעתו בספרו. ■■

קהילות
במצוות
בכל רחבי הארץ
073-275-7000

נדרפה
בכה תורמים היום.

נלימפואר
עימוד תורני מפורד
054.85.92.161:70

שיטה אמונה

מכון להאדרת ספרי מרן רשכב"ג
הנ"ח קנייבסקי שליט"א

ניתן לשלוח הארות והערות
במסכת שביעית - טו 500 מילים.

למזור נושא ונותן באמונה

עד יום ו' פרשת נח (בשעה 12:00)

למייל:
0761377@gmail.com

לקבלת הגליון במייל ניתן לשלוח
בקשה לכתובת המייל:
4124127@GMAIL.COM

כמו"כ בכל עניני הגליון ניתן לפנות
במייל הנ"ל או
בפ"ל: 0548592161
בחו"ל: 13479092906

